

**Proiectul „Implementarea
Acordului de Parteneriat
și Cooperare RM – UE”**

**Centrul de Investigații
Strategice și Reforme**

A light green map of Europe serves as a background for the title. The map shows the outlines of European countries, with the Republic of Moldova highlighted in a darker shade of green in the eastern part of the continent.

Republica Moldova și Uniunea Europeană ca parteneri

Anatol GUDÎM

**Chișinău
2002**

PREFAȚĂ

Moldova, stat decis să-și consolideze locul printre națiunile democratice ale lumii, tinde spre o economie de piață modernă și eficientă, imperativele fiind dezvoltarea comerțului și atragerea investițiilor. Din teoria și experiența internațională se cunoaște că funcționarea normală a economiei de piață este condiționată de promovarea unor politici economice eficiente și aplicarea legislației adecvate. Practic, toate statele CSI, inclusiv Moldova, au optat pentru racordarea continuă a politicilor și legislațiilor naționale cu „modelul european”.

În acest context, Moldova, fiind o țară mică, cu economia deschisă, promovarea dialogului cu toți partenerii din Vest și Est este pentru noi nu numai o prioritate, ci și o necesitate. Una din axele principale ale dezvoltării noastre este promovarea relațiilor politice, economice și culturale cu Uniunea Europeană, obiectiv major, ce rămâne a fi pe agenda strategică a Moldovei.

Există și baza juridică adecvată pentru aceasta – Acordul de Parteneriat și Cooperare între Moldova și Uniunea Europeană, semnat în 1994 și intrat în vigoare la 1 iulie 1998 după o îndelungată procedură de ratificare.

Relațiile politice sunt dezvoltate prin dialogul respectiv, susținut prin reuniunile bilaterale ale Comitetului Parlamentar de Cooperare și Consiliului de Cooperare. Relațiile economice sunt consolidate, în special, prin promovarea reciprocă a comerțului și investițiilor, subiecte ce fac parte din agenda de lucru a Comitetului de Cooperare, precum și ale celor patru subcomitete.

Procese multidimensionale de armonizare economică și legislativă solicită eforturi complexe, susținute de analiză teoretică și acțiuni practice. Evident, cea mai mare parte a acestor eforturi revine părții moldovenești, care urmează să-și concentreze capacitățile, pentru a identifica modalitățile apropiate.

La rândul său, Comisia Europeană, prin intermediul proiectului TACIS „Asistență pentru implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare între Republica Moldova și Uniunea Europeană”, acordă suport prin recomandarea celor mai bune practici și metode de armonizare a politicilor și legislației naționale cu cea europeană. Unul dintre rezultatele activității date este publicarea acestei serii de monografii, pe care am plăcerea să o prezint.

Sper că actuala ediție va contribui la o cunoaștere mai profundă a economiei și legislației Uniunii Europene, iar analiza comparativă cu realitățile din Moldova va familiariza cititorii cu rezultatele deja obținute pe parcursul procesului îndelungat și anevoios de armonizare, oferind și anumite viziuni, modele, sugestii privind următorii pași ce urmează a fi întreprinși de Moldova.

Aș dori să aduc profunde mulțumiri autorilor, domnului Anatol Gudîm – consultant științific, echipei proiectului și colaboratorilor direcției principale Integrare Europeană pentru suport în elaborarea acestor studii.

Marian LUPU,
viceministru al economiei

NOTĂ INFORMATIVĂ

Proiectul TACIS „Asistență pentru Implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare UE-RM”, (nr. 00-0012.00) executat de GTZ (Germania), a demarat în Moldova în martie 2000, fiind cel de al treilea proiect TACIS din această serie.

Primul proiect (EES MO04) a elaborat, în 1998, „Ghidul pentru implementarea APC” și a lansat procesul de armonizare legislativă. Al doilea proiect (TACIS EES MO20) s-a desfășurat în 1999, concentrându-se asupra consolidării capacităților instituționale și diseminării informației. Printre cele produse de proiect, am putea menționa: crearea Centrului European de Documentare (CED), publicarea a șase „Studii Comparative”, opt „Rapoarte comparative” și o „Analiză comparativă a legislației în domeniul antreprenoriatului”.

Actualul proiect TACIS (al treilea) și-a propus următoarele obiective:

- (i) continuarea consolidării capacităților instituționale;
- (ii) identificarea mecanismului și promovarea procesului de armonizare a legislației;
- (iii) extinderea și completarea fondului Centrului European de Documentare;
- (iv) instruirea experților din Moldova;
- (v) dezvoltarea sistemului de informare privind APC-ul și politicile Uniunii Europene.

În scopul realizării celui de al patrulea obiectiv, au fost organizate seminare, mese rotunde, conferințe, vizite de instruire. Deosebit de importantă este elaborarea a 19 cursuri universitare, cu participarea profesorilor universitari specializați în materii comunitare. Din octombrie 2001 aceste cursuri au fost puse la dispoziția instituțiilor de învățământ superior din Moldova.

De această dată avem deosebită plăcere de a Vă prezenta 21 de monografii, care tratează 21 de sectoare-cheie ale APC, prin compararea cadrului legislativ și a politicilor în Republica Moldova și Uniunea Europeană. Mai mult ca atât, aceste monografii conțin concluzii și sugestii ale experților independenți privind acțiuni apropiate de termen scurt și lung.

În continuare veți găsi lista monografiilor, cu indicarea autorilor, experților proiectului și a colaboratorilor direcției principale Integrare Europeană, care au asistat autorii în procesul de elaborare a lucrărilor:

- **Codul Civil** (Baieș Sergiu / Serbenco Eduard, Lipton John)
- **Dreptul antreprenorial** (Munteanu Iurie, Carcevschi-Munteanu Elena/ Ciobu Stela)
- **Politica industrială** (Burunsus Victor / Ciobu Stela)
- **Serviciile bancare** (Moloșag Marin / Șelari Galina, Guțu Roman)
- **Contabilitatea și auditul** (Brinișter Alexandru / Șelari Galina)
- **Piața energiei electrice și a gazelor** (Arion Valentin / Diomin Svetlana, Serbenco Eduard)
- **Serviciile de telecomunicații** (Arvinte Vitalie / Diomin Svetlana)
- **Transportul feroviar** (Filip Igor / Diomin Svetlana)
- **Proprietatea intelectuală** (Cernobroviuc Maria / Diomin Svetlana, Lipton John, Guțu Oxana)
- **Standardizarea** (Luscalova Nonna / Șelari Galina)
- **Statistica** (Pârțachi Ion / Șelari Galina, Serbenco Eduard)
- **Achizițiile publice** (Cernei Dumitru / Puntea Mariana, Serbenco Eduard)

- **Regulile de origine** (Radu Ghenadie / Puntea Mariana, Caleinic Natalia)
- **Cooperarea vamală și transfrontalieră** (Ceciui Stanislav / Puntea Mariana)
- **Comerțul internațional** (Munteanu Lilia / Ciobu Stela)
- **Organizarea piețelor agricole** (Certan Simion / Ciobu Stela, Guțu Roman)
- **Subsițiile și impozitele în agricultură** (Moroz Victor, Petrov Viorica / Ciobu Stela, Guțu Roman)
- **Protecția plantelor** (Bajura Tudor / Ciobu Stela, Guțu Roman)
- **Serviciile veterinare și protecția consumatorului** (Leășenco Galina / Ciobu Stela)
- **Protecția mediului** (Magdâl Sergiu, Teleuță Alexandru / Puntea Mariana)
- **Republica Moldova și Uniunea Europeană ca parteneri** (Gudîm Anatol, Declercq Jo)

Toate aceste documente pot fi găsite și consultate la Centrul European de Documentare, cu sediul în cadrul Ministerului Economiei (Casa Guvernului, Piața Marii Adunări Naționale, biroul 234, tel. 23-77-04). De asemenea, CED acordă servicii Internet și de documentare, dispunând de circa 2000 de titluri. Mai mult ca atât, CED pune la dispoziția utilizatorilor baza de date legislativă a Republicii Moldova și a Uniunii Europene (Juristul și Eurolex), precum și unele traduceri din legislația Uniunii Europene și din legislația Republicii Moldova (în engleză).

Jo Declercq
managerul proiectului

Mariana Zolotco
șeful Direcției principale
Integrare Europeană,
Ministerul Economiei

CUPRINS

INTRODUCERE	1
CAPITOLUL I. INTEGRAREA EUROPEANĂ. EXTINDEREA UNIUNII EUROPENE SPRE EST	3
1. Principalele etape și criterii ale integrării europene	3
2. Extinderea Uniunii Europene spre Est.....	9
CAPITOLUL II. REPUBLICA MOLDOVA: REVENIREA ÎN EUROPA.....	17
1. Moldova – țară cu orientare europeană	17
2. Transformarea: învățăminte pentru țară, economie și societate	22
3. Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană – declarație despre intenții?	27
CAPITOLUL III. PRACTICA REALIZĂRII ACORDULUI DE PARTENERIAT ȘI COOPERARE DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ.....	35
1. Se impune o determinare: voință politică, coordonarea strategiei și tacticii.....	35
2. Aproximarea și armonizarea legislației	40
3. Competitivitatea economiei, investițiile, comerțul.....	42
4. Migrarea în masă a forței de muncă – problemă pentru soluționare.....	47
CONCLUZII	52
GLOSAR	54
SURSE DE INFORMAȚIE	57

INTRODUCERE

Astăzi, la începutul sec. XXI, Europa – bătrânul nostru continent, unul dintre centrele mondiale ale puterii intelectuale și economice, este antrenată într-un proces dinamic de transformare și consolidare a stabilității politice, economice și militare. La această etapă nici unul dintre statele continentului, mai mic sau mai mare, nu este în stare să țină cont în acțiunile sale de noua realitate – tendința generală spre integrarea europeană, care asigură mișcarea liberă a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalurilor.

Ca un nucleu specific al cristalizării unității europene se prezintă Uniunea Europeană, care a fost fondată în anii '50 de către șase țări și, mai târziu, s-a lărgit în patru etape (în anii 1973, 1981, 1986 și 1995) până la 15 țări. După căderea zidului din Berlin, ca simbol al războiului rece și al divizării Europei, urmează a cincina extindere a UE, care pentru prima dată va iniția aderarea la această comunitate a câtorva state post-socialiste din Europa Centrală și de Est.

Prin ce ne trezește interesul UE? Prin mediul politic și juridic (democrație, supremația legii, drepturile omului, protecția minorităților), piața comună puternică, posibilitatea cooperării și primirii de ajutoare, inclusiv în baza folosirii fondurilor de dezvoltare destinate țărilor și regiunilor aparte. Fiecare dintre țările candidate trebuie să corespundă anumitor criterii și să dispună de un anumit număr de sisteme juridice și administrative, care să garanteze încorporarea armonioasă a principiilor directivelor UE în țară după aderarea ei la această comunitate.

Aderarea la UE este un proces ambiguu: fiecare țară punându-și problema comparării costurilor și beneficiilor. De aceea, deja la etapa de pregătire, este foarte importantă consolidarea capacității competitive a țării: mediul de afaceri, calitatea producției, bunăstarea socială a populației, calitatea guvernării.

Republica Moldova este un stat european tânăr, care și-a dobândit independența în urmă cu 10 ani. Aflându-se la joncțiunea a trei macoregiuni – Europa Centrală, Balcanii și CSI, ea are atât avantaje – economie mică deschisă, componență polietnică a populației, soluri bogate, infrastructură dezvoltată, cât și dezavantaje – dependență energetică față de livrările din afară ș.a. Fiind o țară mică cu o piață internă relativ limitată, Moldova se orientează spre folosirea la maximum a poziției sale geoeconomice și de tranzit și spre producerea masivă a mărfurilor destinate exportului. Pentru aceasta ea are nevoie de investiții, tehnologii performante și piețe noi de desfacere.

Calea spre Europa pentru Moldova nu va fi ușoară. Aceasta presupune atât consolidarea statalității, democratizarea vieții sociale, cât și ridicarea nivelului de trai al populației. Între timp, anii '90 (ani de criză), au aruncat economia țării în urmă. Se poate totuși de afirmat, că o parte considerabilă a economiei s-a adaptat deja la condițiile de piață și, ca rezultat al macrostabilizării și lansării reformelor structurale, după anul 1999 în țară s-a restabilit creșterea economică.

Cele mai importante evenimente în drumul nostru spre Europa: în iulie 1995 Republica Moldova, prima dintre țările CSI, a fost admisă în Consiliul Europei; în iulie 1998 a intrat în vigoare Acordul de Parteneriat și Cooperare între Uniunea Europeană și Republica Moldova (semnat în noiembrie 1994); în sfârșit, mijlocul anului 2001, când Moldova a devenit membru cu drepturi depline la OMC și Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. Au fost semnate zeci de tratate și convenții interguvernamentale în domeniul politicii, economiei și culturii. Urmează altele. Și acum structurile statale urmează să depună un efort considerabil, pentru ca toate aceste documente să nu rămână „declarații de intenții”, dar să fie realizate în practică.

Este naiv de considerat, că aderarea Moldovei la UE e un lucru foarte apropiat. Urmează ani și ani de lucru de pregătire în domeniul armonizării legislației, drepturilor și libertăților omului, ameliorării economiei și consolidării statalității.

Și aici un rol important i se atribuie societății. Acest fapt necesită o atenție sporită dat fiind faptul că, deși orientarea pro-europeană a Republicii Moldova este fixată deja în mai multe documente de stat, reacția societății față de această problemă este ambiguă. Astfel, potrivit studiilor sociologice din noiembrie 1997, pentru aderarea Moldovei la UE s-au pronunțat 32% din respondenți (CISR), în noiembrie 2000 (IPP/CIVIS) – 38%, în ianuarie 2001 (IPP/CSOP) – 53% iar în aprilie 2002 (IPP/IAMS) – 40%. Printre tineretul în vârstă de 18-29 ani acest indicator s-a dovedit a fi mai mare – 52%. Totuși, cel puțin 20-25% nu s-au decis încă asupra poziției sale. Este evident că populația este într-un vid informațional ce ține de realitățile integrării europene și de traseul pe care va urma să-l parcurgă Moldova.

Scopul prezentei lucrări este de a oferi informații despre interacțiunea Republicii Moldova cu UE, despre problemele cu care se confruntă țara noastră în calea sa spre Europa. Scrisă într-un limbaj popular, această lucrare este adresată atât politicienilor, funcționarilor publici și oamenilor de afaceri, cât și tineretului – viitori cetățeni ai Europei unite.

Autorul este recunoscător dlui *Jo Declercq* și echipei sale din Proiectul TACIS „Implementarea APC”, cât și dnei *Mariana Zolotco*, șeful Direcției principale integrare europeană a Ministerului Economiei, pentru ajutorul acordat și nota critică pe parcursul alcătuirii acestei lucrări. O profundă recunoștință pentru *Vadim Bulan*, *Anatol Bucatcă*, *Andrei Țurcanu* (CISR) pentru discuții constructive și susținere. Cu toate acestea, responsabilitatea pentru logica și conținutul textului i se atribuie în întregime autorului.

CAPITOLUL I

INTEGRAREA EUROPEANĂ. EXTINDEREA UNIUNII EUROPENE SPRE EST

1. PRINCIPALELE ETAPE ȘI CRITERII ALE INTEGRĂRII EUROPENE

Noțiunea de *Europa* nu se mai percepe într-un sens geografic, istoric sau cultural. Europa se conturează ca o fuziune politico-economică dinamică și de mari proporții.

După sute de ani de pregătire intelectuală, fenomenul integrării europene devine, în sfârșit, o realitate. Și aceasta are loc într-o situație destul de specifică, când în Europa de Vest, unde, de fapt, au și apărut impulsurile integrării, majoritatea țărilor își contestă de bună voie o parte din suveranitate în folosul structurilor regionale și internaționale, iar în Europa de Est, după căderea zidului din Berlin, au loc procese active de constituire și consolidare a statelor independente, care și-au recăpătat independența odată cu căderea sistemului totalitar.

Unitatea Europei se sprijină astăzi nu numai pe valorile spirituale, democratice, conceptuale, etice și pe calitățile estetice ale culturii europene, dar și pe acțiuni coordonate orientate spre soluționarea în comun a problemelor întregului continent, pe năzuința de a realiza „transformări spre bine prin apropiere”.

Primele impulsuri spre integrarea europeană au fost remarcate imediat după al doilea război mondial. La început sub forma unor declarații și proiecte (W. Churchill, R. Shuman, J. Monnet, C. Adenauer), mai târziu și prin acțiuni practice. În aprilie 1948 a fost fondată *Organizația pentru cooperare economică în Europa* (OECE), iar peste un an a fost constituit **Consiliul Europei** (mai 1949). Conform statutului, scopul lui este: „de a realiza o mai mare unitate între membrii săi pentru salvagardarea și realizarea idealurilor și principiilor, care sunt moștenirea lor comună și pentru facilitarea progresului lor economic și social”. Sarcinile de bază ale Consiliului Europei sunt determinate: apărarea și promovarea principiilor democrației, drepturilor omului și supremației legii; soluționarea problemelor majore cu care se confruntă societatea europeană: rasismul, intoleranța, discriminarea minorităților, abuzul de droguri, izolarea socială, bioetica, protecția mediului, corupția și crima organizată; contribuirea la conștientizarea identității europene și dezvoltarea înțelegerii reciproce între popoare de culturi diferite.

Inițiatori ai fondării Consiliului Europei au fost 10 țări: Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Norvegia, Olanda și Suedia, iar la moment în calitate de membri sunt 43 de țări, adică majoritatea țărilor europene, inclusiv și Republica Moldova, care a fost primită în Consiliu deja în anii '90.

În perioada anilor '50, în condițiile restaurării și reconstrucției economiei europene, o importanță primordială a avut-o constituirea *Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului* (CECA, 1954), *Comunității Economice Europene* (CEE, 1957), *Comunității Europene pentru Energia Atomică* (EAEC, 1957). ONU a susținut aceste procese crearea *Comisiei Economice Europene* (UN/ECE).

Un eveniment istoric în calea integrării europene a fost **Tratatul de la Roma** (25 martie 1957) care prevedea crearea **Comunității Economice Europene** (Franța, RFG, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg), având următoarele obiective: crearea fundamentului pentru o uniune cât mai strânsă a popoarelor europene; asigurarea progresului economic și social pentru popoarele sale și eliminarea barierelor ce divizează Europa; ameliorarea condițiilor de muncă și de viață ale cetățenilor comunității; consolidarea unității economice a statelor membre și asigurarea dezvoltării lor armonioase; reducerea decalajelor dintre diferite regiuni și progresul în dezvoltarea economică a regiunilor defavorizate; asigurarea prin ansamblul de resurse comunitare a salvagădării păcii și libertății.

Pentru realizarea acestor sarcini și obiective se presupunea că statele membre vor întreprinde următoarele acțiuni: eliminarea treptată a taxelor vamale și a restricțiilor cantitative în comerțul reciproc dintre statele membre; stabilirea unui tarif vamal unic și a unei politici vamale comune față de statele terțe; asigurarea liberei circulații între statele membre a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalurilor; instituirea pieței comune a produselor industriale și a produselor agricole; promovarea unei politici comune în

domeniul transportului. În afară de aceasta, au fost puse bazele creării Băncii Europene de Investiții și a Fondului Social European.

Următoarele trei decenii (anii '60-80) au decurs într-o căutare continuă a unor soluții noi și au dat naștere unei diversități de forme de integrare europeană. CECA a fost reorganizată în *Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare* (OCED), a fost creată *Uniunea Vamală* (1968), au fost elaborate bazele *Politicii agrare comune* (CAP) și *Sistemului Monetar European* (1979). Aspectele sociale ale comunității erau puse în valoare prin crearea *Fondului Social European* (1974) și *Fondului European de Dezvoltare Regională* (1975).

Cu toate acestea, sporirea potențialului unității europene, formarea structurilor sale și lărgirea cercului de țări membre ale UE, decurgea deloc ușor și repede. E suficient să ne amintim poziția Franței (Ch. de Gaulle), care de două ori, în 1963 și 1967, a folosit dreptul de veto împotriva aderării Marii Britanii la comunitate. Iar populația Norvegiei singură s-a pronunțat contra aderării țării la CEE în timpul referendumului național din 1972.

Au trecut 15 ani îndelungați după semnarea Tratatul de la Roma, până ce a avut loc prima extindere a UE: în ianuarie, 1973, Marea Britanie, Danemarca și Irlanda s-au alăturat, în sfârșit, celorlalte țări (cererile au fost depuse în 1961). Apoi, peste 8 ani, în prima jumătate a anilor '80, a avut loc «extinderea sudică» în două etape a UE – mai întâi aderat Grecia (1981), apoi Spania și Portugalia (1986), ceea ce a însemnat *a doua și a treia extindere a comunității*.

Imediat după aceasta, în februarie 1986, în Luxemburg, a fost semnat *Actul Unic European*, prin care au fost eliminate cea mai mare parte din barierele fiscale și tehnice, care tergiversau formarea *Pieței comune europene*. Puțin mai devreme (1985) Germania, Franța și țările Benelux-ului au semnat *Acordul Schengen*, care simplifică circulația persoanelor și transportului în limita granițelor teritoriului comunitar.

Astfel, **Uniunea Europeană** (UE) a parcurs o cale lungă pentru a obține identitatea pe care o are astăzi în lume. Ea s-a format având la bază evenimentele premergătoare: CEE (1957) → CE (1986) → EU (1992). „Documentar” însă ea a fost înregistrată prin **Tratatul de la Maastricht**, semnat în februarie 1992 și a intrat în vigoare în 1993. Un eveniment important în acest context a fost finalizarea formării *Pieței unice*, în cadrul căreia pe întreg spațiul Uniunii este asigurată libera circulație a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalurilor. Mai mult decât atât, au fost complet înlăturate toate taxele vamale și TVA în comerțul dintre statele membre ale Uniunii. De asemenea, aceasta însemna încheierea procesului de formare a *Uniunii Vamale*. În 1994 a fost adoptat Codul Vamal Unic pentru toate țările Uniunii și au fost introduse procedurile unice de import și export. Formalitățile vamale la granițele interne au fost înlocuite cu noi sisteme de control fiscal și statistic, care nu cer controlul vamal tradițional al documentelor la trecerea frontierei. Pot fi efectuate însă controale selective, având drept scop depistarea imigranților ilegali, drogurilor etc.

Între timp, aria cuprinsă de integrarea europeană continua să se lărgască. Reunificarea Germaniei (1990) a adus în Uniune și Germania de Est, iar Danemarca, care la început a refuzat semnarea Tratatului de la Maastricht (iunie 1992), peste un an, în urma unui șir de compromisuri, a dat acordul să-l semneze (mai 1993).

Ultima extindere a UE, a patra, în cadrul Europei de Vest a avut loc în ianuarie 1995 când au aderat Austria, Suedia și Finlanda, ca rezultat al votului pozitiv exprimat în cadrul referendumurilor naționale. Populația Norvegiei însă, ca și acum 20 de ani, n-a sprijinit aderarea țării la acest spațiu unic european.

Reformarea UE continuă. **Tratatul de la Amsterdam** (semnat la 2 octombrie 1997 de către 15 țări membre și intrat în vigoare la 1 mai 1999) a indus schimbări în tratatele precedente. Cele mai importante dintre ele se referă la ridicarea gradului de transparență a acțiunilor

Cronica integrării europene

Mai, 1945	Încheierea celui de-al doilea război mondial
Iunie, 1945	Înființarea ONU
Iunie, 1947	Lansarea planului Marshall (planul de reconstrucție a Europei)
Aprilie, 1948	Crearea Comunității Europene pentru Cooperarea Economică (CECA)
Mai, 1949	Crearea Consiliului Europei
Aprilie, 1951	Semnarea Tratatului de la Paris, în baza căruia a fost creată Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului
Martie, 1957	Semnarea Tratatului de la Roma, în baza căruia a fost creată Organizația Europeană pentru Energia Atomică și Comunitatea Economică Europeană (CEE). Membre ale CEE devin Franța, Olanda, Belgia, Luxemburg, Germania și Italia
Decembrie, 1960	Transformarea OECE în Organizația pentru Cooperarea Economică și Dezvoltare (OCED)
Iulie, 1968	Finalizarea creării Uniunii Vamale CEE, introducerea Politicii Agricole Comune
Ianuarie, 1973	Aderarea la CE a Marii Britanii, Danemarcei și Irlandei
Ianuarie, 1974	Crearea Fondului Social European
Ianuarie, 1975	Crearea Fondului de Dezvoltare Regională
Martie, 1979	Formarea Sistemului Monetar Unic
Iunie, 1979	Primele alegeri în Parlamentul European
Ianuarie, 1981	Aderarea la CEE a Greciei
Ianuarie, 1986	Aderarea la CEE a Spaniei și Portugaliei
Februarie, 1986	Semnarea la Luxemburg a Actului Unic European, care a înlăturat majoritatea barierelor fizice, fiscale și tehnice rămase în calea formării Pieței unice europene. Reorganizarea CE în Uniunea Europeană (UE)
1991	Crearea Băncii Europene de Reconstrucție și Dezvoltare
Februarie, 1992	Semnarea Acordului Uniunii Europene (tratatul de la Maastricht), ce a lărgit procesul de integrare europeană și a stabilit termenul creării Uniunii Monetare Europene (EMU). Comunitatea Economică Europeană este numită de acum Uniunea Europeană.
1992	Inițiativa Central-Europeană
1992	Consiliul de Cooperare al Țărilor Baltice
1992	Cooperarea Economică a Țărilor din Bazinul Mării Negre
1993	Consiliul Europei de la Copenhaga a stabilit, că țările asociate din Europa Centrală și de Est pot dobândi statutul de membru al UE, cu condiția respectării unor anumite criterii
1994	Consiliul Europei de la Essen a adoptat Strategia de pregătire pentru aderare a țărilor asociate din Europa Centrală și de Est
1994	Negocierea și semnarea acordurilor de Parteneriat și Cooperare cu țările CSI (Rusia, Ucraina, Moldova)
1994	Semnarea documentului cadru al Programului NATO „Parteneriat pentru pace”
Ianuarie, 1995	Aderarea la UE a Austriei, Suediei și Finlandei, în urma referendumurilor naționale
Octombrie, 1997	Semnarea Tratatului de la Amsterdam, care are drept scop, printre altele, echilibrarea barierelor fiscale dintre membrii UE în procesul de pregătire a introducerii monedei unice
Ianuarie, 1999	Introducerea valutei unice (ECU). Punerea în circulație a noii valute – euro
1999	Pactul de Stabilitate în Europa de Sud-Est (PSESE)
2000	Adoptarea programului PSESE

UE cu accent pe protecția drepturilor cetățenilor UE în sensul larg al cuvântului, simplificarea procedurilor legislative și modificărilor instituționale, transformările la scară largă în *Pilonul III* (cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne), în *Pilonul II* (politica externă comună și de securitate a UE) și introducerea unor reguli noi, ce permit integrarea flexibilă sub forma unei cooperări mai active. Noua denumire a *Pilonului III*, inclusă în Tratatul de la Amsterdam, este „Cooperarea în domeniul politicii interne și justiției”.

La 1 ianuarie 1999 Uniunea Europeană a introdus noua valută unică – Euro. Însă în circulație bancnotele și monedele Euro au fost puse de la 1 ianuarie 2002.

Arhitectura și funcțiile Uniunii Europene sunt destul de complexe. Ea este condusă de instituții comune: Parlamentul European; Consiliul European (șefi de stat sau de guvern) și Comisia Europeană, care joacă rolul de garant al tratatelor unionale și care are dreptul inițiativei legislative; Consiliul de Miniștri, compus din miniștrii guvernelor naționale. De asemenea, există și Curtea de Conturi, care verifică utilizarea resurselor financiare din bugetul comun, și Curtea Europeană de Justiție, care urmărește aplicarea legislației europene comune. Aspectele regionale ale dezvoltării se află sub supravegherea Congresului European al Autorităților publice locale și regionale.

Toate aceste structuri, conform Tratatelor de la Maastricht și Amsterdam, sunt orientate spre asigurarea progresului economic și social echilibrat și durabil, în special prin crearea unui spațiu fără frontiere interne; apropierea economică și socială și crearea uniunii economice și monetare; afirmarea identității sale pe scena internațională, în special, prin promovarea politicii externe și de securitate comune, inclusiv prin definirea în perspectivă a politicii de apărare comune; consolidarea protecției drepturilor și intereselor cetățenilor statelor membre, prin instituirea cetățeniei Uniunii; dezvoltarea cooperării strânse în domeniul justiției și afacerilor interne; conservarea realizărilor comune.

În cadrul procesului de elaborare a proiectelor și adoptare a deciziilor între organele superioare de conducere ale UE există o divizare strictă a funcțiilor: Consiliul European determină viitoarea politică a Uniunii, Comisia Europeană formulează propunerile și răspunde de executarea deciziilor; Parlamentul European își exprimă părerea asupra propunerilor înaintate, Consiliul de Miniștri ia act asupra deciziilor; Curtea Europeană de Justiție asigură respectarea normelor de drept ale Uniunii și aplicarea uniformă a lor.

Arhitectura impunătoare și impresionantă a Uniunii Europene, toate combinațiile „construcțiilor purtătoare” și funcțiilor sale se sprijină pe trei piloni (pillars of the European Union), definiți prin Tratatul de creare a UE și recunoscuți de toate statele membre ale Uniunii. Esența acestor piloni constă în următoarele.

Pilonul I – Comunitățile Europene (CEE, Euratom, ECSC) au statut al subiectului de drept. Deciziile sunt luate prin majoritatea voturilor. Integrarea europeană a avansat cel mai mult în domeniile cuprinse de acest ansamblu de norme. La aceste domenii se referă, în general, problema Pieței unice și a celor patru libertăți ale UE (libera circulație a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalurilor). Din momentul intrării în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, problemele referitoare la Acordul Schengen, cât și o parte considerabilă a *Pilonului III* (toate problemele, ce se referă la granițele externe: politica acordării refugului, acțiuni împotriva stopării imigrării ilegale, controlul asupra granițelor externe și colaborarea vamală, cât și cooperarea în domeniul justiției civile) au fost incluse în *Pilonul I*.

Pilonul II – Acțiunile statelor membre ale Uniunii Europene în domeniul politicii și securității (CFSP). Aceste acțiuni nu au origini interguvernamentale. Consiliul European determină principiile conducerii politice, ce stau la baza acțiunilor UE în ansamblu. CFSP a fost creat în baza Cooperării europene în domeniul politicii (EPC) a statelor membre ale Uniunii Europene și a devenit parte componentă a tratatelor prin intermediul Actului Unic European din 1987. În CFSP au fost incluse completări, având drept scop introducerea aspectelor ce țin de apărare prin articolul J.4 din Acordul Uniunii Europene, care presupune posibilitatea de a elabora o politică europeană comună de apărare și de a transforma Uniunea vestică europeană în parte componentă a dezvoltării UE.

Procesul de extindere a Uniunii Europene

1957, Europa-6

1973, Europa-9

1981, Europa-10

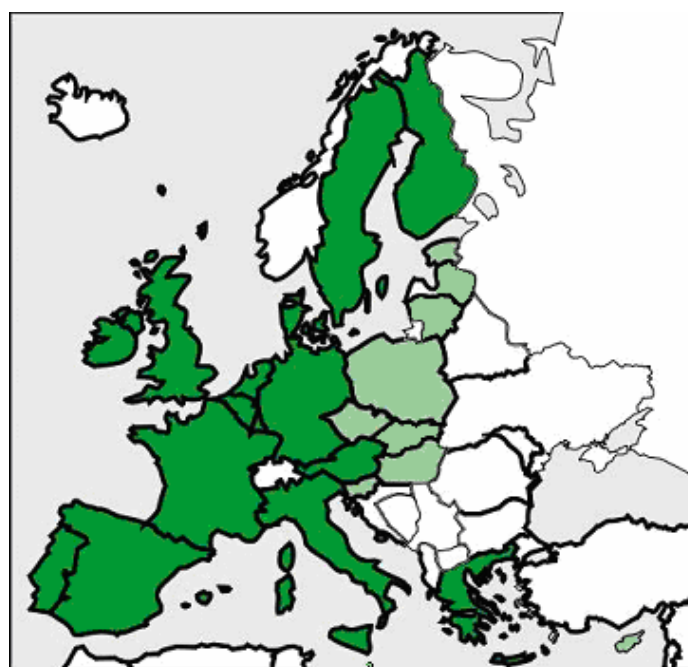
1986, Europa-12

1995, Europa-15

Scenariul anului 2004: Europa-25

Pilonul III – Acțiuni ale statelor membre ale UE în domeniul justiției și afacerilor interne. În perioada 3 noiembrie 1993 (când a fost pus în aplicare Tratatul de la Maastricht) și 1 mai 1999 (când a intrat în vigoare Tratatul de la Amsterdam), *Pilonul III* includea colaborarea statelor membre în domeniul coordonării și armonizării politicii acordării refugiumului, controlului asupra granițelor externe (inclusiv și colaborarea vamală), politicii de imigrare și politicii cu privire la cetățenii din țările terțe (principiile intrării și aflării în UE), combaterii corupției și narcomaniei, cooperării la nivel judiciar în materie de drept penal și civil, cooperării poliției (în cadrul Europol) și continuării grupului „TREVI”, adică a problemelor referitoare la combaterea terorismului și corupției internaționale. În urma Tratatului de la Amsterdam a avut loc transferul unor capitole din *Pilonul III* la *Pilonul I*. La moment, *Pilonul III* include în sine cooperarea la nivel judiciar în materie de drept penal și cooperarea polițienească.

Unitatea de drept a UE este consolidată în *Acquis Communautaire* – întregul ansamblu de acorduri, reguli și legi, adoptate pe parcursul întregii perioade de integrare, începând cu anii '50, în cadrul Uniunii Europene și în cadrul structurilor premergătoare ei. Aceste norme trebuiau să fie adoptate de către noile state membre sub forma în care acestea existau la momentul aderării lor.

Acquis constă din *dreptul primar*, adică *tratate* (*Treaties* – Tratatul de la Paris, Tratatul de la Roma, Actul Unic European, Acordul Uniunii Europene, Tratatul de la Amsterdam, tratate de aderare) și *dreptul secundar*, elaborat de organele corespunzătoare ale Uniunii Europene. *Dreptul secundar* (*directives, regulations, decisions*) include *regulamente* (obligatorii pentru toate statele membre și aplicate direct în toate statele membre), *directive* (care pot fi adresate oricărui stat-membru și nu tuturor statelor participante și obligatorii în ceea ce privește reglementarea obiectului, cedând libertatea determinării formei și metodei de realizare), *decizii* (obligatorii pentru toți cei, cărora le sunt adresate), *recomandări și opinii* (nu au putere obligatorie) și alte acte ale instituțiilor Uniunii Europene (de natură diversă), cât și decizii ale Uniunii Europene. *Dreptul contractual* se referă la dreptul public internațional și oricare alte acte ale Uniunii Europene care trebuie să corespundă cu acesta; în caz contrar ele sunt considerate nevalabile. *Acquis communautaire* include, de asemenea, tratate internaționale încheiate între membrii Uniunii Europene și țările terțe.

Unitatea de drept acoperă întreg domeniu al relațiilor economice din cadrul spațiului unic european, dirijând funcționarea pieței unice, posturilor vamale, cerințelor față de politica agrară și cea industrială, energeticii, transportului și telecomunicațiilor, operațiilor bancare, statisticii, auditului și evidenței contabile, securității alimentare și protecției mediului înconjurător.

UE este atractivă prin faptul că ea este percepută ca o regiune cu un nivel de trai al populației mai ridicat. Conform clasificărilor ONU, dacă țara are un PIB pe cap de locuitor mai mare de 25,5 mii dolari SUA, atunci ea se referă la grupul de țări cu un venit ridicat. UE, în general, este foarte aproape de acest indicator, deoarece din cele 15 state membre, zece din ele fac parte anume din acest grup de țări. Cu toate acestea, deosebirea dintre țările UE după nivelul dezvoltării economice este încă destul de semnificativă. Acest indicator constituie: în Luxemburg și Danemarca mai mult de 30,0 mii dolari SUA PIB pe cap de locuitor, iar în Portugalia și Grecia - 10-12 mii dolari SUA [8, p. 456]. De asemenea, trebuie evidențiată și problema regiunilor sărace specifice unor țări aparte, precum în Germania, de exemplu, teritoriile estice, în Italia – sudul țării ș.a.m.d.

Trebuie de remarcat faptul, că ritmurile dezvoltării economice ale UE în anii '80-90 (circa 2,0% din PIB) au fost mai mici decât cele ale SUA sau ale Japoniei, iar nivelul șomajului – mai ridicat (circa 10,0%) [16, p. 45]. Mai mult decât atât, încă din anii '80 nu mai puțin de 80 mln. de oameni sau fiecare a șaptea gospodărie casnică din Europa de Vest se afla sub pragul sărăciei. Cifrele pentru anii '90 (European Community Household Panel) ne arată, că numărul gospodăriilor sărace din țările UE nu s-a micșorat. Toate acestea impun fiecare țară și UE în totalitate să se afle permanent în căutarea rezervelor pentru creșterea economică, posibilității de creare a unui mediu mai favorabil pentru afaceri nu numai prin armonizarea legislației, dar și prin acțiuni concrete în domeniul transformărilor structurale, șomajului, atragerii investițiilor etc.

Anume asupra unor astfel de măsuri este orientată *Agenda-2000*, semnată la Summit-ul Uniunii Europene din Berlin în anul 1999. Acest document, de asemenea cunoscut sub denumirea „Pachetul Santer”, stabilește strategia consolidării și extinderii Uniunii Europene, reformarea instituțiilor sale, ridicării capacității concurențiale, modernizării domeniilor-cheie ale politicii, inclusiv și Politica Agricolă Comună, majorarea nivelului de ocupare și ridicarea nivelului de trai, cât și finanțarea acțiunilor Uniunii

Europene din bugetul comun în perioada anilor 2000-2006, incluzând și fondurile structurale. Un compartiment special din acest document descrie în detalii procedura de aderare la UE a 11 țări candidate (Bulgaria, Ungaria, Letonia, Lituania, Cipru, Polonia, România, Slovacia, Slovenia, Cehia și Estonia) și recomandă începerea negocierilor cu Ungaria, Cipru, Polonia, Slovenia, Cehia și Estonia.

Orientându-se pe termen lung, Uniunea Europeană a confirmat încrederea în aceea, că succesul integrării se bazează pe principiul solidarității, care permite obținerea unor standarde de viață mult mai înalte, funcționarea eficientă a economiei și securității sociale a cetățenilor.

2. EXTINDEREA UNIUNII EUROPENE SPRE EST

La începutul anilor '90 – după terminarea „războiului rece” și restaurarea treptată a instituțiilor democratice și a tranziției la economia de piață în țările foste socialiste – în fața UE a apărut dilema: ce e de făcut cu aceste țări ale Europei Centrale și de Est? Totodată, se cerea de acum un răspuns nu sub formă de declarații despre „unitatea Europei de la Atlantic la Ural” (Ch. de Gaulle), dar unul practic, reieșind din criteriile politice și economice.

La scurt timp în UE a triumfat părerea, că *integrarea țărilor post-socialiste ale Europei Centrale și de Est (CEE)* la instituțiile europene comune răspunde în egală măsură atât necesităților acestor țări, cât și intereselor instaurării și susținerii stabilității politice, dezvoltării economice și colaborării culturale în general pe întregul continent.

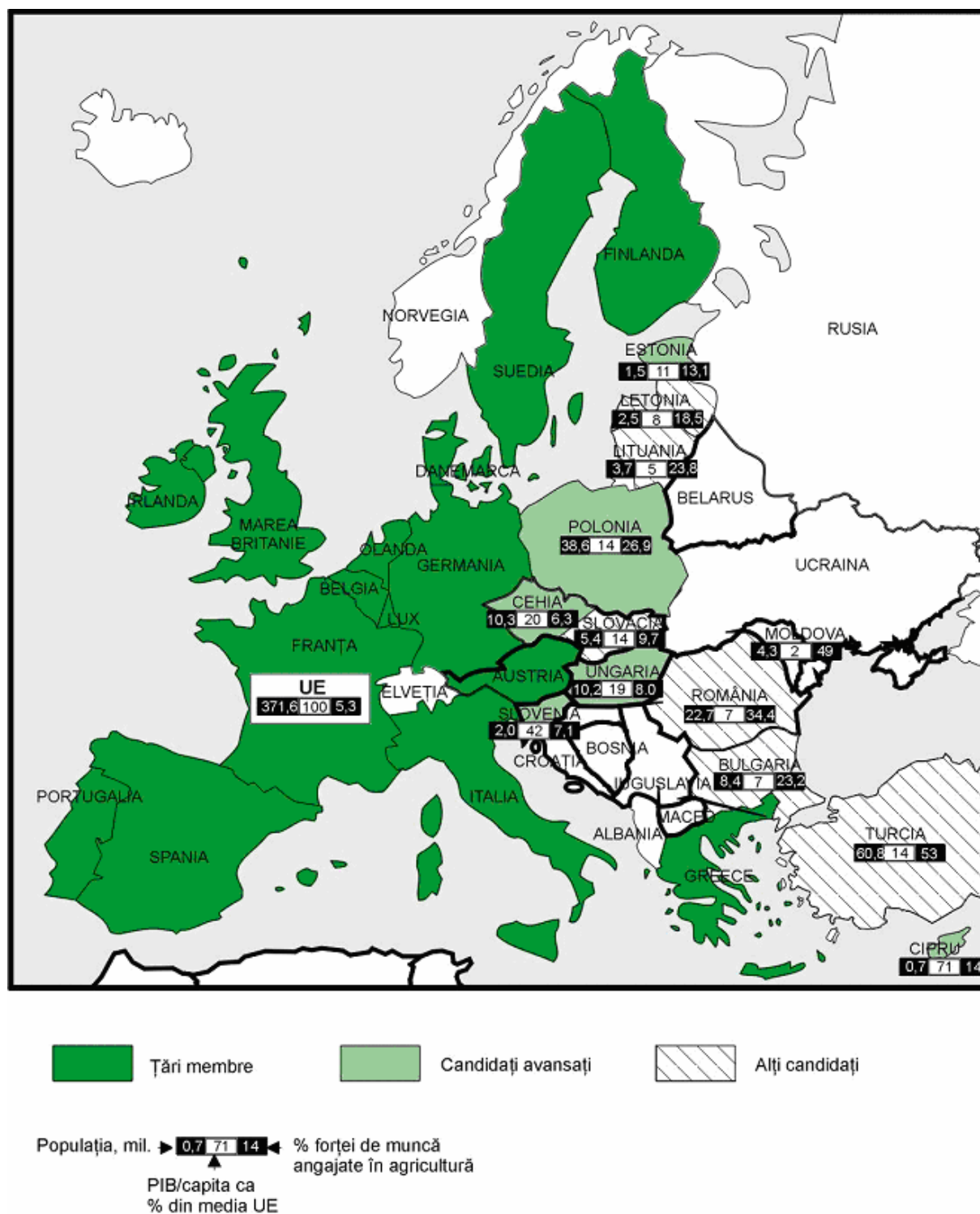
Consiliul European de la Copenhaga (iunie 1993) a fost prima ocazie pentru statele membre de a anunța în mod formal despre intenția de a extinde UE pe contul țărilor Europei Centrale și de Est. Cu toate că reperele de timp ale aderării n-au fost stabilite, liderii UE au declarat că alipirea «va avea loc îndată ce țara asociată va fi în stare să-și asume obligațiile de membru prin satisfacerea condițiilor economice și politice». Țări asociate se considerau acele țări, cu care UE planifica să încheie acorduri europene. În ceea ce privește țările post-sovietice, a fost găsită formula «acordurilor de parteneriat și cooperare», dar acestea nu erau menite să fie un preludiv al aderării, despre care nici nu se menționa în preambulele lor. Astfel, anume la Copenhaga, au fost conturate viitoarele granițe ale Uniunii Europene: ea va include zece sau mai multe țări de la Marea Baltică la Marea Neagră, dar nu și Rusia, Ucraina și Moldova sau alte țări ale fostei Uniuni Sovietice.

Găsind cheia pentru extinderea Uniunii, Consiliul European a elaborat patru criterii (*criteriile Copenhaga*) pentru a determina dacă este sau nu pregătită țara asociată pentru a obține calitatea de membru: (1) stabilitatea instituțiilor care asigură democrația, supremația legii, drepturile omului, respectul și protecția minorităților; (2) existența unei economii de piață viabile; (3) capacitatea de adaptare la mediul de piață și cel concurențial din cadrul Uniunii; (4) capacitatea de a onora obligațiunile de membru, inclusiv devotamentul față de obiectivele politice, economice și monetare ale uniunii. Obligațiunile de membru înseamnă adoptarea *acquis communautaire*, termen ce conturează întreaga totalitate de realizări ale UE în domeniul armonizării legislației, creării pieței unice și determinării unei politici unice.

«Extinderea estică» a UE diferă de celelalte patru prin aceea, că pentru prima dată în istoria integrării europene ea are loc sub influența multilaterală a proceselor de globalizare. Aceasta înaintază noi cerințe atât țărilor candidate, cât și însăși UE, mecanismele de integrare ale căreia au luat naștere și s-au dezvoltat pe parcursul unei jumătăți de veac în condițiile unei Europe bipolare divizate (*post-Yalta / Potsdam peace order*) și în mare măsură în cadrul concepției despre regionalism.

Deși Europa unită salută «întoarcerea» popoarelor CEE (10 țări, 105 milioane de oameni) în familia europeană, acest proces creează și careva temeri. În primul rând, în virtutea apariției în această regiune a focarelor de criză: conflicte etnice, migrare ilegală, refugiați, probleme ecologice, manifestarea extremismului politic. În al doilea rând, datorită unor cauze economice: PIB pe cap de locuitor, evaluat după paritatea puterii de cumpărare, constituie în regiune *circa 40% din media PIB-ului pe UE*. De rând cu sărăcia lor relativă, țările Europei Centrale și de Est diferă între ele și prin limbile vorbite, religiile și tradițiile istorice.

Uniunea Europeană și candidații estici

Amplarea provocării izbucnite în fața UE în legătură cu noua extindere a cerut nu numai o strategie de pregătire pentru aderare a acestor țări, dar și revizuirea propriei politici și instituțiilor a UE pentru a le face să funcționeze mai eficient într-o comunitate mult mai extinsă și diversă a țărilor membre.

Scrupulozitatea cu care instituțiile Uniunii Europene au abordat elaborarea metodologiei și procedurilor de pregătire a ECE pentru aderarea la UE reiese din acțiunile Consiliului European, care au urmat nemijlocit după hotărârea despre „extinderea spre est” luată la Copenhaga. Acestea au fost hotărârile Consiliului European de la Corfu (iunie 1994), Essen (decembrie 1994), Cannes (iulie 1995), Madrid (decembrie 1995), Torino (martie 1996), Florența (iunie 1996), Dublin (decembrie 1996), Luxemburg

(decembrie 1997.), Cardiff (iunie 1998), Viena (decembrie 1998) și, în sfârșit, precizările, incluse în martie 1999 în Acordul despre Uniunea Europeană (Amsterdam), când în articolul 49 al acestui acord au fost stabilite condițiile de bază cărora trebuie să corespundă țările ce pretind la statutul de membru al UE.

Condițiile de aderare și adaptare la acordurile pe care se bazează Uniunea, conform art. 49, sunt supuse coordonării între țările membre și țările candidate. Un astfel de acord trebuie apoi, să fie ratificat de către toate țările implicate, în corespundere cu propriile lor cerințe constituționale.

În afară de condițiile enumerate mai sus, art. 6 (1) formulează principiile politice comune care trebuie luate în considerație de către membrii actuali și viitori ai Uniunii. Acesta stabilește că Uniunea: (1) se bazează pe principii democratice, (2) respectă identitatea națională a statelor membre și (3) drepturile de bază, garantate de Convenția Europeană cu privire la protecția drepturilor omului și libertăților de bază, semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma, cât și cele rezultate din tradițiile constituționale comune pentru statele membre, ca, de exemplu, principiile generale ale legislației Uniunii. De asemenea, este important că prin Tratatul de la Amsterdam a fost introdus un articol nou, 7, care presupune acțiuni ce pot fi aplicate față de statele membre care încalcă principiile enumerate în art. 6 (1).

De rând cu acțiunile de pregătire ale UE, merită a fi evidențiată în special hotărârea Consiliului European de la Essen (decembrie 1994), care a stabilit că extinderea Uniunii Europene trebuie să înceapă cu șase membri asociați (Bulgaria, Cehia, Polonia, Slovacia, România și Ungaria), precum și țările Baltice și Slovenia, care sunt pregătite pentru a semna acorduri similare. La Essen a fost stabilit că procesul de negociere privind extinderea Uniunii Europene poate demara după expirarea perioadei de șase luni după încheierea Conferinței interguvernamentale în baza principiului «posibilităților egale» și «atitudinii nondiscriminatorii» față de toate țările asociate.

Ceea ce a făcut reuniunea de la Essen atât de importantă a fost «*Strategia de pregătire a țărilor Europei Centrale și de Est pentru aderarea la Uniunea Europeană*», cunoscută sub denumirea de «Strategia de pregătire». Prin aceasta Uniunea Europeană și-a demonstrat pregătirea de a trece dincolo de intenții politice la un program de lucru orientat spre susținerea țărilor candidate și accelerarea pregătirii lor pentru aderarea la Uniunea Europeană. Însăși Uniunea Europeană a continuat reforma instituțională pentru a o face compatibilă cu viitoarea arhitectură europeană.

«Strategia Essen» a avut drept scop, după cum a fost reflectat în declarațiile inițiatorilor ei, «înaintarea unui plan pentru țărilor asociate» și chemarea de a purcede la adaptarea lor graduală la Piața Europeană comună.

Țările candidate, la rândul lor, trebuie să elaboreze *strategii naționale* de pregătire pentru aderarea la Uniune și să fie gata de a adopta propriile măsuri, în scopul respectării principiilor «Strategiei Essen». De asemenea, ele trebuie să coordoneze mersul reformelor economice și sociale cu armonizarea legislației. Numai după aceasta, țările asociate vor deveni parte componentă la piața comună a Uniunii Europene. Mai mult decât atât, Strategia Essen este orientată spre ridicarea gradului de pregătire a țărilor asociate „de a-și asuma obligațiile de membru al Uniunii Europene și la întărirea capacității de a face față concurenței din cadrul Uniunii».

Tratatul de la Nice (decembrie 2001) a determinat o nouă repartizare a locurilor în Parlamentul European și în Comisia Europeană, o nouă definiție a majorității calificate în Consiliu referitor la Uniunea a 15 state membre, iar față de membrii viitori a stabilit principiile și metodele de modificare a sistemului pe măsura extinderii UE. Determinarea numărului de locuri în Parlament, voturilor în Consiliu și a pragului de majoritate calificată, aplicate în viitor pentru noii membri, va fi stipulat în tratatele despre aderare cu fiecare dintre ei. Mai mult decât atât, au fost incluse un șir de modificări în Tratatul despre Uniunea Europeană.

Pe măsura progresului pe calea «extinderii estice» a UE, cerințele impuse de acesta atât pentru propriile instituții cât și față de țările candidate devin tot mai concrete și complexe. La începutul au fost stabilite criteriile relativ simple de la Copenhaga (stabilitatea instituțiilor, ce asigură democrația, supremația legii, drepturilor omului, protecția minorităților, economia de piață viabilă, capacitatea de a face față concurenței în cadrul Uniunii). Însă, cinci ani mai târziu, Consiliul European de la Viena (decembrie 1998) a completat aceste condiții, impunând un șir de criterii noi pentru aderare: dezvoltarea capacităților administrative și judiciare („aspectul critic al pregătirii pentru aderare”); existența unor structuri și instituții fiabile și funcționale („condiție obligatorie pentru statutul de viitor membru”); aplicarea efectivă

a tuturor elementelor *acquis*-ului pentru piața unică, inclusiv și stabilirea unui sistem activ de control public („necesitatea acordării unei atenții speciale până la aderare”); mediul înconjurător, energia atomică, aspectele judiciare și afacerile interne („sectoare, ce necesită atenție”) și multe altele.

Modificarea pozițiilor Uniunii Europene în problemele „extinderii estice” a dus, în final, la următoarele generalizări [1, p. 19-20]:

- atât Uniunea, cât și țările candidate în procesul de pregătire, trebuie să urmeze propriile căi;
- nivelul de pregătire a candidaților este evaluat conform unui anumit număr de criterii politice și economice;
- candidații trebuie să se pregătească mai minuțios, decât în perioada extinderilor precedente;
- deși criteriile generale au fost formulate la Copenhaga, următoarele reuniuni ale Consiliului European, în special cele de la Madrid, Luxemburg și Viena, le-au completat și le-au extins pe acestea. Capacitatea reală de a percepe *acquis*-ul este principalul criteriu de onorare a calității de membru;
- pregătirea Uniunii necesită o reformă instituțională, financiară și politică;
- se presupune că procesul de negociere și aderare va prezenta în esență un efort colectiv, însă fiecare pretendent va primi o invitație individuală în corespundere cu meritele sale;
- se presupune că între etapa actuală și aderarea presupusă vor fi dezvoltate o multitudine de canale de legătură și de cooperare între Uniune și țările candidate;
- durata perioadei de negocieri cu țările candidate va varia, este puțin probabil că toate aceste țări vor adera la UE în același interval de timp.

Inițial, stabilind criteriile de la Copenhaga (1993), Uniunea Europeană a declarat că «aderarea va avea loc atunci când țara asociată va fi în stare să-și asume responsabilitățile condiționate de statutul de membru prin respectarea condițiilor politice și economice propuse». Însă, mai târziu, la Madrid (1995), Consiliul a subliniat faptul că «pentru Europa extinderea prezintă atât o necesitate politică, cât și o posibilitate istorică», și a propus Comisiei să formuleze opiniile sale referitor la toți candidații la statutul de membru.

Predomină părerea că nu poate exista «o Europă economică fără o Europă politică». Ținând cont de acest fapt, a fost elaborat scenariul tratativelor dintre UE și țările candidate:

Pasul 1. Stabilirea perioadei și cadrului de începere simultană a tratativelor cu toate țările candidate ce pretind la aderare;

Pasul 2. Începerea tratativelor preliminare cu toate țările candidate pentru a determina domeniile care nu vor pune dificultăți în procesul de aderare la UE;

Pasul 3. Este necesar de a stabili un termen de desfășurare a negocierilor cu fiecare țară sau grup de țări, pentru a se stabili cadrul general al aderării fiecăreia dintre ele, inclusiv restricțiile de timp ale celor mai critice domenii;

Pasul 4. Tratatul pot dura până în anul 2000 sau mai mult (aceasta ar avea un efect psihologic foarte important), când se va putea lua o decizie politică istorică despre acceptarea țărilor ECE la Uniunea Europeană și finalizarea unei etape noi de unire a Europei.

Pasul 5. Va fi adoptat un alt Act European, deoarece țările ECE vor fi integrate la UE cu toate drepturile și obligațiile unei țări membre, cu excepția cazurilor, când pot fi stabilite restricții temporare.

În practică însă s-a dovedit, că realizarea acestui scenariu se prezintă ca un lucru foarte complicat, deoarece, pe de o parte, nivelul de pregătire a țărilor pentru aderare este foarte diferit, iar pe de altă parte, însăși UE, în calitate de structură politică și economică complexă, a demarat un amplu proces de reorganizare, adaptându-se la noile condiții.

Vorbind despre extindere, este important de evidențiat, că Uniunea Europeană este o entitate juridică, unde relațiile se bazează pe drepturi și obligațiuni mutuale. Statele «nou convertite» trebuie să corespundă acestor criterii și să întreprindă acțiuni pentru respectarea lor.

Boxa 4	
PIB pe cap de locuitor (după paritatea puterii de cumpărare) față de indicatorul mediu pe UE, 1998, %	
Bulgaria	22,2
Cehia	57,8
Estonia	35,8
Ungaria	46,6
Letonia	27,4
Lituania	29,8
Polonia	35,7
România	26,4
Slovacia	45,6
Slovenia	68,2
În mediu pe ECE	39,6
Belorus	29,9
Moldova	9,5
Rusia	29,3
Ucraina	14,8
Georgia	16,2
Armenia	9,8
Azerbaidjan	10,3
Kazahstan	20,5
Kîrgîzstan	10,6
Tadjikistan	4,9
Turkmenistan	0,1
Uzbekistan	9,7
În mediu pe CSI	13,8
Sursa: Banca Mondială, 2000.	

În procesul de interacțiune a țărilor ECE cu Uniunea Europeană, fiecare dintre aceste țări va implementa nu doar unele proceduri multiple (tratative, monitoring-ul situației politice și economice, adaptarea *acquis*, elaborarea *regular reports* ș.a.), ci se va ocupa de reformarea și modernizarea multiplelor aspecte ale vieții statului și societății: perfecționarea legislației și instituțiilor democratice, asigurarea securității sociale, stabilității macroeconomice, reformelor structurale în economie, măsurilor în domeniul capacității concurențiale, politicii agrare, luptei cu corupția ș.a.

Fiecare dintre aceste țări este în așteptarea «revenirii în Europa», înțelegând, însă, că problemele politice și de drept, care vor trebui de soluționate, sunt încă într-un număr foarte mare, iar decalajul față de nivelul mediu european al dezvoltării economice este foarte mare (vezi Boxa 4).

În același timp, în țările UE sporește neîncrederea într-o astfel de extindere rapidă și imprevizibilă. Astfel, încă în anul 1996, *Institute of Economic Affairs, UK*, a publicat studiul “*Better Off Out?*” despre avantajele și costurile de membru al UE ale Marii Britanii. Cinci ani mai târziu, în ajunul unei noi extinderi a UE, această discuție s-a reluat din nou. Astfel, “*The Economist*” (octombrie 2001) își pune întrebarea: va fi oare pentru Marea Britanie ieșirea din UE o «sinucidere economică»? Și, după o notă critică a politicii UE în domeniul tarifelor de export-import, investițiilor străine, cât și a agriculturii, se ajunge la concluzia, că aflarea Marii Britanii în componența Uniunii Europene este justificată din punct de vedere politic, iar economic – indubitabil.

Aceste contraargumente au fost formulate de către Centrul economiilor post-comuniste / Center for Research into Post-Communist Economies, London [9, p. 9-10] în următoarea formă:

- Extinderea sugerează unele întrebări fundamentale privind definirea «Europei», esența și scopurile Uniunii Europene;
- Deoarece UE se prezintă ca «o structură în proces de afirmare», extinderea presupusă dă naștere unor probleme serioase atât pentru membrii actuali, cât și pentru doritorii de a obține statutul de membru. Agitația cu ocazia «deficitului democratic» în UE crește;
- Extinderea UE nu este oponentul aprofundării. Potrivit propunerilor UE, integrarea de mai departe va fi necesară pentru menținerea alianței dintre statele. Însă încercările de a armoniza economia a 20 de țări sunt sortite eșecului;
- UE este preocupată mai mult de modelul social, decât de liberalizarea comerțului, și ea intenționează să implementeze acest model indiferent de faptul dacă acesta este adecvat sau nu economiilor în tranziție a țărilor Europei Centrale și de Est. Nu se prevăd acorduri reale cu privire la zonele de liber schimb;
- Actualii membri și țările recent integrate vor trebui să suporte un cost politic foarte înalt al extinderii. Noii membri își vor pierde independența politică și economică, iar eforturile lor de a crea un sistem politic democratic al pieței libere vor fi în pericol; Din cauza costurilor mari și a 18 milioane de șomeri, UE nu se prezintă ca modelul de creștere economică care merită să fie copiat de țările Europei Centrale și de Est;

- Trei din cei cinci candidați puternici la statutul de membru al UE au economii relativ capabile să concureze în Europa în ceea ce privește cheltuielile în afaceri. Economiiile unui șir de țări ale UE însă, sunt relativ mai puțin capabile să concureze;
- Extinderea amenință Uniunea cu o criză bugetară. Sau va fi întreprinsă o reformă universală a Politicii Agricole Comune și a sistemului de fonduri structurale și compensatorii, ori UE va depăși limita «resurselor proprii» în PIB-ul de 1,27%;
- Implementarea totală a *acquis communautaire* – reguli în domeniul sectorului social, al sănătății și mediului înconjurător – va afecta serios capacitatea Europei de Est de a concura și va împiedica investițiile străine;
- La moment UE luptă contra lipsei de mijloace financiare în cadrul sistemului de pensionare. În lipsa unei reforme radicale, aceste obligațiuni față de pensionari vor dicta creșterea semnificativă a impozitelor și a ratelor de asigurare, precum și la creșterea ratei dobânzii (*interest rates*);
- UE nu este o soluție pentru problemele țărilor post-comuniste. Deoarece aceasta pune accent pe formalități, în detrimentul necesităților vitale;
- Se consideră că astfel țările Europei de Est «se vor întoarce acasă» în Europa, din care ele au fost răpite, însă nu se ține cont de mobilitatea granițelor și structurilor politice ale Europei;
- Este necesară o ideologie, diferită de ideologia Uniunii, comună pentru statele libere, cu dorința comună de a trăi în pace și de a tinde spre prosperare prin intermediul cooperării reciproce, în ce privește înlăturarea barierelor comerciale, obstacolelor pentru afaceri și investiții;
- Extinderea spre fundamentează una dintre cele mai complicate crize din istoria UE. Se pune problema necesității «Proiectului european». Această criză nu va fi soluționată până când funcțiile UE nu vor fi revăzute fundamental. Dacă Europa nu va reuși aceasta, atunci este mare riscul că greșelile din secolul trecut se vor repeta și în viitor.

Astfel, atitudinea față de «extinderea estică» a UE este diferită în diferite părți ale Europei. În țările ECE extinderea este așteptată cu entuziasm, iar în partea de vest a continentului – destul de critic și cu o temere cunoscută, argumentată de înaintarea unor cerințe tot mai dure țărilor candidate.

Pe măsura apropierii momentului aderării la UE a țărilor Europei Centrale – Polonia, Cehia, Ungaria, Slovenia – și accelerării acestui proces pentru întregul grup de țări «10+2», devine tot mai actuală problema interrelațiilor cu ele (și cu Uniunea Europeană în general) a macroregiunii estice vecine, unită prin noțiunea de CSI, inclusiv și a Republicii Moldova. Este justificată întrebarea: nu va apărea oare în Europa o nouă linie de demarcare (așa numita *Baltic Black Sea Belt*) pe verticala Neman–Prut?

Această îngrijorare nu este lipsită de temei, deoarece, începând cu anii '90, pe întreg spațiul post-sovietic au loc procese deloc neimportante pentru prezentul și viitorul Europei. Toate țările noi, formate pe teritoriul fostei URSS și unite în prezent prin noțiunea de Comunitatea Statelor Independente (CSI), plus Estonia, Letonia și Lituania, în această perioadă de tranziție soluționau o problemă cu un aspect triplu: consolidarea statalității, constituirea economiei de piață și democratizarea societății.

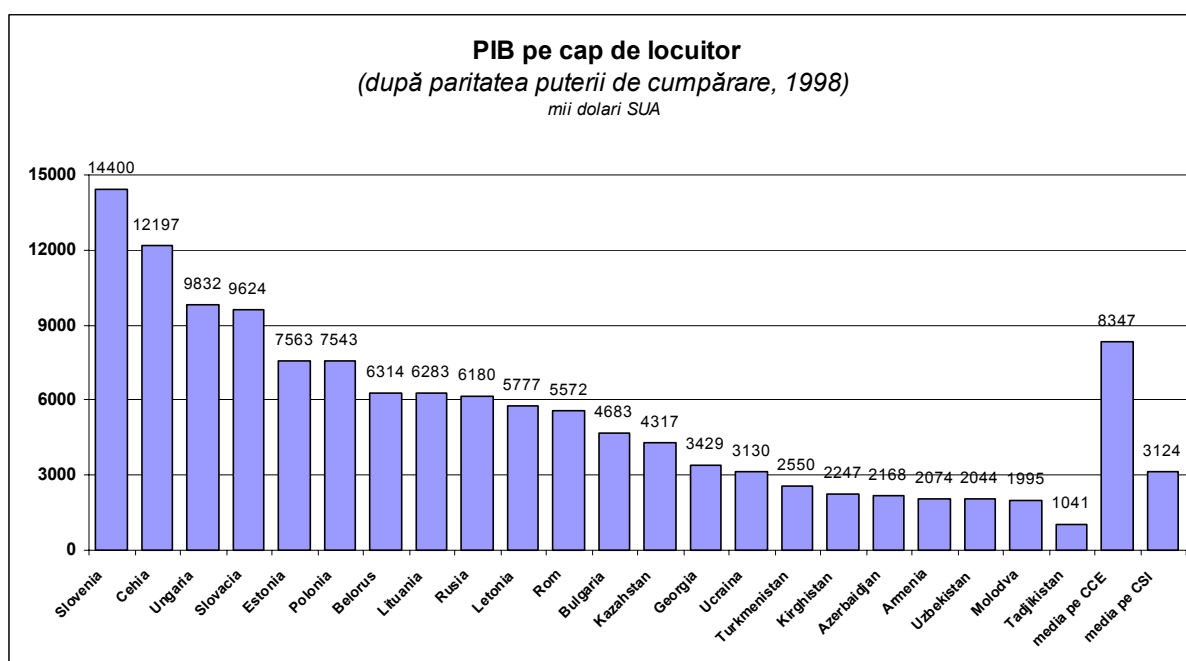
Fiecare dintre cele 12 țări ale CSI aveau propriile abordări ale acestor probleme, dificultăți, realizări și erori. Cel mai mare succes a fost obținut în domeniul libertăților: deschiderea economiei, liberalizarea prețurilor, activitatea întreprinderilor, comerțul extern și intern, alegerile pluripartide, libertatea cuvântului, a confesiunii ș.a. După etapa de macrostabilizare, realizată cu succes relativ, în majoritatea acestor țări, inclusiv în Moldova, au demarat reformele structurale în sectorul real al economiei, în sfera socială, în sistemul administrației publice. Însă, până la acest moment, rezultatul social al acestor reforme ne descurajează: micșorarea alocărilor bugetare de stat pentru susținerea învățământului și ocrotirii sănătății, gruparea populației după venituri, extinderea zonei de sărăcie, creșterea în masă a numărului șomerilor și migrării peste hotare. Totuși merită de subliniat, că în majoritatea țărilor CSI, după criza financiară regională (1998), a fost restabilită, în sfârșit, creșterea economică. În Republica Moldova această creștere a PIB-ului a constituit 2,1% în anul 2000 și 6,1% în 2002.

Efectul «extinderii estice» a Uniunii Europene va avea un impact direct, în primul rând, aspra țărilor ECE în domenii diverse - comerțul exterior, fluxurile financiare, ocuparea forței de muncă și migrarea, stabilitatea circulației banilor, cât și sub forma efectului sinergetic, deci a unei influențe combinate din partea politicii și instituțiilor europene asupra vieții acestor țări.

Se poate considera, că pentru anumite țări ale CSI, în primul rând, cele vecine cu UE în noua sa geografie, influența «extinderii estice» se va manifesta prin aceleași canale și aceleași domenii de activitate ale acestor țări, în pofida faptului că nivelul dezvoltării economice și gradul de interconexiune al CSI cu Uniunea Europeană sunt mult mai reduse decât cele ale țărilor ECE.

Desigur, regiunile diferă foarte mult între ele după gradul de dezvoltare. Astfel, conform evaluărilor Băncii Mondiale [15], PIB pe cap de locuitor (după puterea de cumpărare a populației) constituie în mediu 8,4 mii dolari SUA anual pentru grupul ECE format din zece țări (39,6% față de nivelul UE), iar pentru grupul CSI, format din 12 țări, – numai 3,1 mii dolari SUA anual (13,8% față de UE). Aceleași decalaje puternice față de UE pot fi remarcate și în activitatea comercială a țărilor ECE și CSI: ECE a direcționat în 2000 către 67% din exporturi, iar CSI – numai 31%. [2, p. 73].

Boxa 5

Sursa: Banca Mondială, 2000.

Aceste două regiuni diferă și în ceea ce privește atractivitatea investițională: ponderea investițiilor străine directe (în % față de PIB) în regiunea ECE a constituit în anii 1997-2000 cca. 5%, iar în regiunea CSI – aproximativ 2%. La moment, ambele regiuni sunt cuprinse de o depopulare și, conform datelor ONU, numărul populației primei regiuni, în perioada de până în 2020, se va micșora cu 7% (în Ungaria și Letonia – cu 10-11%, în Estonia și Bulgaria – cu 19%), iar în regiunea CSI – cu 4%, inclusiv în Rusia – cu 11% și în Ucraina – cu 16% [2, p. 12-13]. Stagnarea economiei și șomajul (nu mai puțin de 12-15% după metodologia *Organizația Internațională a Muncii*), nivelul scăzut al veniturilor populației au dat naștere fenomenului de migrare în masă în căutarea locurilor de muncă, în special spre țările Uniunii Europene și cele din bazinul Mediteranean.

Reieșind din realitățile și diferențele apărute între regiunile ECE și CSI, se presupune că țările central-europene – noii membri ai UE, utilizând convergența cu aceasta, vor încerca să realizeze modelul social european (*European social democratic model*) cu toate impozitele și transferurile sociale caracteristice, iar țările CSI, mai probabil, după analogia cu țările Asiei de Sud-est, se vor orienta spre modelul creșterii economice (*growth-oriented model*).

Însă un factor determinant pentru regiunea CSI pe termen scurt va fi ritmul și calitatea reformelor. La conferința internațională «Beyond Transition» (aprilie, 2002, Varșovia) A. Åslund și A. Warner au

înaintat o ipoteză, la prima vedere paradoxală: «dacă țările CSI vor asigura același progres al reformelor, pe care l-au obținut deja țările ECE, și chiar dacă acestea din urmă nu-și vor încetini dezvoltarea, atunci țările CSI oricum se vor dezvolta mai repede datorită unor cheltuieli mai mici, orientate spre scopuri sociale și, în rezultat, se vor egala cu primele după nivelul PIB-ului pe cap de locuitor» [2, p. 20]. În afară de aceasta, ei presupun, că: „țările ECE probabil vor avea de câștigat ca rezultat al practicării liberului schimb și a unui flux mai mare de investiții străine directe, în timp ce țările CSI vor câștiga mai mult în condițiile unui model economic mai liberal cu un nivel de impozitare mai mic, cheltuieli publice și transferuri sociale” [2, p. 21].

În Darea de seamă despre extindere – 2001, întocmită de către Comisia Europeană, ce coordonează negocierile cu privire la aderare, este indicat că în anul 2004 la Uniunea Europeană vor putea adera concomitent până la 10 țări. La reuniunea din Bruxelles de la sfârșitul anului 2001 factorii de decizie ai UE au menționat țările care vor deveni parte a „unei explozii”. Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, Slovenia și Slovacia, de asemenea Cipru și Malta vor putea finaliza tratativele la sfârșitul anului curent sau, cel târziu, la finele următorului an, totodată ele vor dispune de o perioadă de aproximativ un an pentru ratificare. În cazul Bulgariei și României s-a sugerat că ele ar mai avea nevoie de timp pentru atingerea unei „maturități” politice și economice necesare pentru aderarea la UE. Potrivit evaluărilor, aceste două țări vor fi pregătite pentru aderare nu mai devreme de anul 2008.

O Europă stabilă este posibilă doar cu condiția că linia de demarcare va trece prin mijlocul teritoriului său. Numai în aceste condiții starea de tensiune dintre diferite părți ale continentului va dispărea complet sau va slăbi semnificativ. Ar fi o utopie, dacă s-ar spera că toate țările fostei URSS în timpul apropiat vor adera la Uniunea Europeană. Însă, contribuirea la formarea unei «Europe unite» mari, folosind totalitatea acordurilor și structurilor interregionale și interguvernamentale, este posibilă și necesară chiar astăzi.

Nu este exclus, că în cazul unor anumite țări, precum Republica Moldova, care riscă să se situeze nemijlocit pe noua linie de demarcare a Europei, este posibilă aprobarea modelelor deja aplicate de UE în relațiile cu unele țări ale bazinului mediteranean, care nu sunt membri ai Uniunii, sau a modelelor propuse pentru țările participante la Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est.

CAPITOLUL II

REPUBLICA MOLDOVA: REVENIREA ÎN EUROPA

1. MOLDOVA – ȚARĂ CU ORIENTARE EUROPEANĂ

Ca stat, din punct de vedere geo-politic, economic și cultural, Republica Moldova aparține Europei. De-a lungul veacurilor, teritoriul ei avea un rol semnificativ de „arie de contact” a diferitor țări, culturi și religii. După cum se cunoaște din istoria omenirii, unor astfel de zone le aparține un rol deosebit, deoarece ele creează o necesitate de dialog, toleranță și colaborare.

Cu mai multe secole în urmă, în timpul Marii Migrațiuni a Popoarelor, anume prin aceste părți, de-a lungul coastei nordice a Mării Negre, s-au perindat strămoșii multor popoare europene – goții, vizigoții, bastarnii, alanii, hunii, ungurii, bulgarii etc. Moldovenii și predecesorii lor – geții și dacii – au fost influențați de veacuri de cultura latină, elenă, turcă și slavă. Ulterior, acest pământ ospitalier a atras nemți, polonezi, armeni, evrei, greci, sârbi, albanezi, bulgari, găgăuzi, ȝigani și alți coloniști.

În anul 1714, Dmitrie Cantemir, domnitor al Moldovei, membru al Academiei de științe din Berlin, scria: „E puțin probabil ca într-o altă țară din lume, cuprinsă de granițe atât de strânse, ca cele ale Moldovei, să locuiască atât de multe naționalități” [23, p. 147].

Boxa 6

Istoria timpurie

Istoricii afirmă că strămoșii moldovenilor sunt triburile geților și dacilor. Au fost descoperite numeroase urme arheologice – inclusiv construcții de apărare și religioase, locuri de înmormântare – între râul Nistru și Prut, care datează încă din secolul al IV-lea e.n. În cultura materială a geților și dacilor poate fi atestată influența elenică.

Mai târziu, în timpul Marii Migrări a Popoarelor, triburile kimerilor, sciților, sarmaților și, în sfârșit, cele ale hunilor au trecut pe teritoriul cunoscut sub denumirea „Poarta” între Carpați și Marea Neagră. După cucerirea romană a acestui teritoriu, în secolul II și III al erei noastre, populația autohtonă a fost romanizată. Pe de altă parte, acest ținut a permis estului nomad (triburile pecenezilor, poloveților și tataro-mongolilor) să cunoască popoare vestice deja așezate care aveau o agricultură dezvoltată.

Primul document care se referă la „Pământul Moldovei” datează din anul 1360 e.n. În 1391 a fost menționat pentru prima dată grupul etnic „moldoveni” și către anul 1402 au apărut primele declarații scrise despre „Pământul Moldovei”. Momentul de vârf în formarea statutului moldovenesc medieval – situat între Carpați, Dunăre și Marea Neagră – a fost domnia lui Ștefan cel Mare (1457-1504), care a apărat suveranitatea Moldovei în 49 de bătălii cu ienicerii turci, trupele regale ungurești și poloneze, cât și de invaziile hoardelor tătare din Crimeea.

Sursă: Moldova – deschisă lumii, Chișinău, 1995.

Condițiile de viață și muncă a populației din acest ținut, au favorizat schimbul de experiență în ceea ce privește activitatea economică, cultura, apariția dragostei de viață, deschiderii și spiritului de inițiativă.

Două secole mai târziu, acest colorit a fost remarcat și de către Federico Mayor, secretar general al UNESCO, adresându-se participanților la forumul internațional „Cultura Păcii și dialogul civilizațiilor” (Chișinău, 1998): „Istoria și cultura Moldovei sunt marcate de poziția acesteia la răscrucea dintre civilizațiile latină, musulmană și slavă. Cultura națională a Moldovei, cu coloritul său original și muzicalitatea sa uluitoare, aduce o contribuție unică în cultura mondială. Asemenea manifestări au putut fi realizate datorită caracterului său deschis față de diversitatea de culturi. Această individualitate culturală s-a format nu prin izolare, dar datorită „dialogului civilizațiilor” [33, p. 7].

Istoria contemporană: vectorul european al Republicii Moldova

31 august 1989	Decretarea limbii moldovenești ca limbă oficială a țării și revenirea la alfabetul latin
27 august 1991	Republica Moldova a fost proclamată ca stat suveran
21 decembrie 1991	Intrarea în CSI
30 ianuarie 1992	Intrarea în OECD
2 martie 1992	Republica Moldova devine membru al Organizației Națiunilor Unite
5 mai 1992	Cooptarea Republicii Moldova la Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare
28 iulie 1992	Aderării la structurile Băncii Mondiale
12 august 1992	Aderarea Republicii Moldova la Fondul Monetar Internațional
16 martie 1994	Participării la Programul NATO „Parteneriat pentru Pace”
28 noiembrie 1994	Semnarea Acordului de Parteneriat și Cooperare între Uniunea Europeană și Republica Moldova
13 iulie 1995	Intrarea în Consiliul Europei
1 iulie 1998	Intrarea în vigoare a Acordului de Parteneriat și Cooperare între UE și Republica Moldova
8 mai 2001	Aderarea la Organizația Mondială a Comerțului
28 iunie 2001	Membru cu drepturi depline al Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est

Începând cu anii '90, după declararea independenței, Republica Moldova a intrat în perioada soluționării unor importante probleme cu caracter politic, economic și social. Calea reformelor sa dovedit a fi dificilă. Conflictul din primăvara-vara anului 1992 a dat naștere separatismului din Transnistria și dezbinării țării.

Însă treptat, în țară s-a mărit influența factorilor stabilizatori – în politică, economie, viața socială. Factorii prielnici instaurării ordinii publice, dezvoltării formelor civilizate de solidaritate și formare a conștiinței sociale în spiritul tradițiilor europene sunt:

- pe parcursul a zece ani de independență a Moldovei au fost puse bazele cadrului constituțional-juridic necesar pentru dezvoltarea statului democratic, societății civice și garantarea respectării drepturilor de bază și libertăților omului;
- apariția unor blocaje în conștiința societății, care nu permit întoarcerea la principiile, ideile și valorile fostei societăți închise, sistemului economic controlat de stat și monopolului unipartid asupra ideologiei și viziunii lumii înconjurătoare;
- conservarea tradițiilor istorice ale Moldovei în domeniul coexistenței amicale, stimei reciproce și colaborării diferitor reprezentanți ai grupurilor etnice, lingvistice și religioase.
- acumularea cunoștințelor, deprinderilor și capacităților necesare pentru adaptarea populației la noile condiții sociale, economice și politice;
- acumularea experienței pozitive în soluționarea conflictelor interetnice;
- atragerea activă a Republicii Moldova în procesele politice europene și activizarea participării ei la viața culturală și economică a continentului.

De rând cu realitatea schimbărilor pozitive, starea lucrurilor în societatea moldovenească rămâne contradictorie. Cauzele sunt: depășirea lentă a crizei economice, tergiversarea reformelor structurale, inclusiv și în sfera protecției sociale. În aceste condiții, parcurgând perioada de „cristalizare”, societatea moldovenească înaintază diferite opinii asupra unor întrebări ca: modelul sistemului social adecvat realității din Moldova; statutul real al diferitor limbi și culturi; principiul echității sociale și metodele de implementare a ei în practică; căile de soluționare a problemelor Transnistriei și Găgăuziei; necesitatea modificărilor constituționale, referitor la divizarea puterii politice în țară etc.

Deși perioada de tranziție s-a dovedit a fi deosebit de dificilă, Republica Moldova manifestă o poziție activă față de partenerii ei europeni și colaborează cu comunitatea internațională. Independent de ce partid s-a aflat în acești ani la putere – democrații creștini, agrarieni și socialiști și, în sfârșit, comuniștii – orientarea europeană a țării niciodată n-a fost pusă la îndoială.

Primul document de stat, în care „integrarea treptată în Uniunea Europeană” este definită ca obiectiv strategic pentru țară, a fost „Concepția politicii externe a Republicii Moldova”, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 8 februarie 1995. Ulterior, în programele de activitate ale tuturor celor șase guverne succesive – de la A. Sangheli până la V. Tarlev inclusiv - acest obiectiv era confirmat, iar pentru atingerea acestuia erau preconizate anumite măsuri: elaborarea strategiei naționale pentru integrarea în UE, implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare între UE și Republica Moldova, crearea comitetului interministerial, intensificarea eforturilor politico-diplomatice etc.

Activizarea relațiilor dintre Republica Moldova și UE a început imediat după remiterea de către Președintele M. Snegur (noiembrie) a scrisorii adresată Președintelui Comisiei Europene J. Delor și evaluarea ulterioară a gradului de corespundere a situației din țară la cerințele UE efectuată de Comisie, fapt care a confirmat schimbările spre bine; organizarea primelor alegeri parlamentare pluripartide (februarie 1994), reforma legislației și pregătirea unei noi Constituții, liberalizarea economiei, asigurarea unei macrostabilități financiare, democratizarea relațiilor sociale.

Semnarea Acordului de Parteneriat și Cooperare între UE și Republica Moldova (1994) și intrarea în vigoare (1998) însemna recunoașterea directă a Moldovei ca partener al UE pentru un dialog politic, colaborare în domeniul dreptului și colaborare economică. În decembrie 1996, Președintele P. Lucinschi i-a adresat un mesaj Președintelui Comisiei Europene, J. Santer, în care *pentru prima dată* a fost expusă ideea despre intenția aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, despre utilitatea demarării procedurilor de pregătire pentru acest proces. În anii 1997-1998, în timpul vizitelor oficiale ale Președintelui Moldovei la Paris, Roma, București și vizitelor președinților Ungariei și Poloniei în Moldova, liderii unui șir de țări membre și asociate la UE, și-au exprimat sprijinul lor în realizarea acestui deziderat al Republicii Moldova. Majoritatea țărilor membre ale UE au susținut această intenție cu bunăvoință. Altele – cu neîncredere. Însă concluzia generală s-a conturat în martie 1998, când Moldovei i s-a cerut să formuleze în termeni mai clari orientarea ei geopolitică și să demareze procesul de implementare a prevederilor Acordului de Parteneriat și Cooperare, care a intrat în vigoare în luna iulie a aceluiași an.

Apoi, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat programul de activitate al Guvernului pentru anii 1999-2002 „Supremația legii, renașterea economică, integrarea europeană”, în care era evidențiat clar vectorul pro-european al politicii externe. Iar rezultatul practic al acestei dimensiuni a fost asocierea Republicii Moldova la Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est.

Printre ultimele evenimente înscrise. În ianuarie 2002 Guvernul a aprobat Programul dezvoltării social-economice a Republicii Moldova până în anul 2005, în care participarea țării la procesele de integrare europeană se referă la acțiuni prioritare. În iunie 2002, după summit-ul președinților țărilor Europei Centrale și de Est (Lubiana), V. Voronin a declarat: „A sosit timpul de a sfârși cu declarațiile despre aderare la UE, trebuie de trecut la fapte. Numai cu acțiuni concrete noi vom putea atinge acest obiectiv” [41, p. 9].

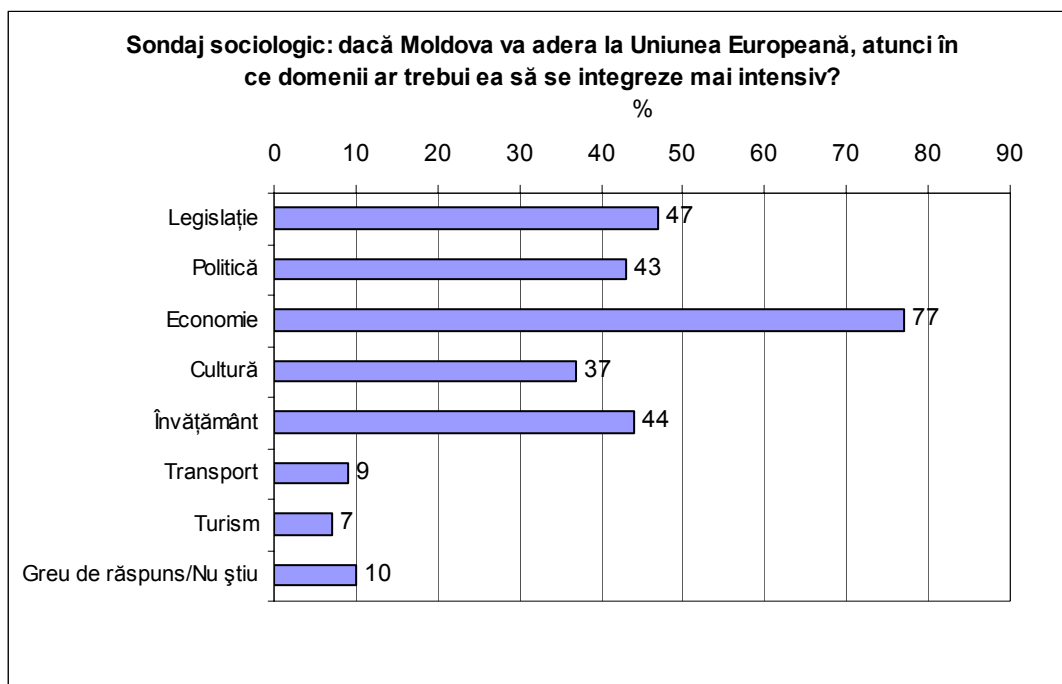
Aceasta este unica cale rezonabilă de dezvoltare politică și economică a țării. Se poate presupune că, deja în următorii ani, apropierea dintre Moldova cu UE nu va fi considerată ca o barieră în calea cooperării cu CSI. Mai mult decât atât, Ucraina, și Rusia, de asemenea, întreprind acțiuni în această direcție.

Tendința de apropiere de Europa și-a găsit reflectare atât în blocul de documente oficiale „Uniunea Europeană – Republica Moldova”, cât și în activitatea practică realizată în țară în cadrul Acordului de Parteneriat și Cooperare dintre UE și Moldova referitor la armonizarea legislației, înfăptuirea reformei instituționale, realizarea reformelor structurale în economie și democratizarea vieții sociale, cât și colaborarea, pe alte căi, cu instituțiile europene – Parlamentul European, Consiliul Europei, OECD etc.

Unul dintre cele mai importante aspecte ale procesului de integrare este armonizarea legislației moldovenești cu legislația și practica europeană. *Acquis communautaire* se prezintă ca o paradigmă legislativă a Uniunii Europene contemporane, obligatorie pentru implementare în legislația internă a țărilor ce doresc să adere la UE.

Armonizarea sistemului legislativ al Republicii Moldova cu cel european va servi drept călăuză și catalizator pentru procesele de dezvoltare instituțională a Moldovei, susținând accelerarea reformelor în toate domeniile și creând baza pentru dezvoltarea relațiilor de perspectivă cu partenerii europeni.

Acest fapt este înțeles și de populație în opinia căreia direcțiile prioritare ale integrării sunt (vezi *Boxa 8*) legislația, economia și învățământul.

Sursa: Barometrul de Opinie Publică – 200, IMAS, Chișinău, 2000.

Cooperarea europeană regională constituie pentru Republica Moldova una dintre cele mai atractive componente ale procesului de integrare europeană. Situată într-o zonă de interferență a mai multor structuri regionale, Moldova întreprinde acțiuni consecvente în vederea activizării participării sale în organismele și inițiativele regionale. Un interes deosebit pentru Moldova îl prezintă participarea la realizarea proiectelor în domeniul transporturilor, comunicațiilor, energeticii, comerțului, combaterii corupției, protecției mediului etc. Astfel, Moldova va avea de câștigat în urma participării la procesul de dezvoltare a infrastructurii, echipamentului și serviciilor necesare pentru Coridorul IX de transport pan-european, care parcurge continentul de la Scandinavia până la Balcani. Aceasta va avea o influență pozitiv în promovarea comerțului și circulației persoanelor între țările UE, CEE și CSI.

Moldova participă la acțiunile inițiate de organismele la care este membră: Comisia Europeană ONU, Inițiativa Central Europeană, OSCE, Cooperarea Economică a țărilor din Bazinul Mării Negre, Comunitatea de lucru a Statelor Dunărene, GUAM ș.a. Interesele integrării europene a Moldovei trebuie să fie susținute prin intensificarea activității Republicii Moldova în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est și integrarea continuă în cadrul organizațiilor și instituțiilor regionale din Sud-Estul Europei. Până la finele anului 2002 va avea loc semnarea acordurilor bilaterale de Liber Schimb cu țările din Sud-Estul Europei. Un rol important în dezvoltarea relațiilor cu vecinii și în consolidarea relațiilor bazate pe încredere reciprocă îl joacă acordurile dintre România, Ucraina și Moldova referitor la intensificarea cooperării transfrontaliere, cât și dezvoltării euroregiunilor „Prutul de Sus” și „Dunărea de Jos”.

Moldova face parte din țările care beneficiază de asistență comunitară în cadrul Programului TACIS, fiind interesată și în promovarea unor proiecte transfrontaliere comune în cadrul *PHARE-TACIS*. Includerea Moldovei pe lista beneficiarilor de programe UE, prevăzute pentru celelalte țări din Sud-Estul Europei, va lărgi considerabil aria domeniilor în care vor fi realizate proiecte concrete de asistență tehnică și financiară, având drept scop promovarea în continuare a reformelor democratice.

Astăzi, la începutul sec. XXI, când ordinea mondială se conturează în jurul unor poli de putere, este evident faptul că Republica Moldova nu poate să rămână în afara comunităților formate de alte țări. Indiscutabil, că pe continentul European un astfel de pol al puterii este Uniunea Europeană, a cărei importanță politică și economică este în continuă creștere.

Conform Concepției cu privire la politica externă a Republicii Moldova (proiect, aprilie 2002) opțiunea în favoarea integrării europene este argumentată de către Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova [29] prin:

- istoria UE este un bun exemplu al cooperării regionale, un mijloc sigur al protecției minorităților naționale. La momentul actual, procesele de integrare politică și economică din Europa sunt orientate spre crearea sistemului politic pan-european și presupun încadrarea tuturor țărilor de pe continent, indiferent de statutul pe care îl au în Europa (membri, candidați, participanți sau candidați în perspectivă). Această necesitate este dictată și de contextul actual al sistemului internațional, inclusiv de globalizarea economiei și relațiile interstatale, cu consecințele cărora Moldova va trebui să se confrunte mai devreme sau mai târziu. Moldova va fi în stare să facă față acestei probleme, doar fiind într-o uniune puternică din punct de vedere politic și economic, similară Uniunii Europene;
- având în vedere criteriile istorice și geografice, Republica Moldova este o țară cu cultură și tradiții europene. Deci, integrarea în spațiul european este un lucru firesc. Mai mult decât atât, declarându-se un stat independent, Moldova și-a propus în calitate de obiectiv strategic crearea unui stat de drept, bazat pe valorile democratice mondiale. UE este un exemplu al democrației, stabilității politice și bunăstării economice. De aceea, aspirația Republicii Moldova de a se asocia anume acestei comunități, este destul de întemeiată;
- dezvoltarea dialectică a civilizațiilor demonstrează că, odată cu scurgerea timpului, toate țările, fără excepție, situate pe continentul european, vor fi atrase în procesul de integrare. Republica Moldova nu poate să rămână izolată și să se opună procesului dat;
- asocierea Republicii Moldova la UE va întări statalitatea sa (independența și suveranitatea, integritatea teritorială și securitatea națională, tradițiile, limba și identitatea culturală);
- orientarea clară a Moldovei spre Europa va atrage investiții străine, care sunt o componentă importantă pentru dezvoltarea economiei țării. În consecință va crește competitivitatea bunurilor moldovenești pe piața externă;
- unii dintre factori favorabili integrării Republicii Moldova în Europa sunt relațiile ei economice și comerciale actuale: printre primele 28 de țări, cu care Republica Moldova are astfel de relații, 9 sunt membri ai UE și 10 sunt țări candidate. Ponderea țărilor UE în investițiile directe străine din economia Moldovei constituie 86,1%, iar în comerțul exterior – 26,2% (anul 2001).

Republica Moldova conștientizează faptul că în afară de voința politică a părților, asocierea la UE presupune, mai întâi de toate, corespunderea țării unor condiții politice și economice importante. În acest sens, sunt în proces de elaborare și urmează a fi adoptate în ședință de Guvern strategia aderării la UE, inclusiv planul de acțiuni pe termen scurt și mediu, care detalia ansamblul de măsuri (Acordul de liber schimb cu UE ș.a.).

Există oare pentru Republica Moldova dilema „UE – CSI”? Cu referință la această problemă tradițional sunt prezente două abordări diametral opuse. Prima, pro-europeană și fără compromis: „CSI nu are perspectivă în calitate de structură de colaborare multilaterală..., pentru Republica Moldova un prim pas spre Europa este ieșirea din CSI (păstrării legăturilor bilaterale cu țările membre ale acestei structuri)” [32, p. 6].

A doua – o abordare mult mai pragmatică: ”Noi trebuie să fim peste tot, unde putem obține beneficii”. Realitatea, însă, este de altă natură, ponderea comerțului cu țările CSI în comerțul exterior al Moldovei constituie 52-57%, inclusiv importul de resurse energetice - 80%. Se contestă și „structură internațională virtuală” a CSI, care se apreciază a fi una fără perspectivă. Mai mult decât atât, „a ieși din CSI, păstrând relațiile bilaterale” – este o schemă ce va aduce mari prejudicii economiei țării.

Având în vedere aceste circumstanțe, conducerea Republicii Moldova a adoptat o poziție de echilibru între UE și CSI. În viziunea Președintelui V. Voronin (iulie, 2002), „cursul integrării europene nu se construiește pe bază alternativă, acesteia nu i se mai opune integrarea țărilor CSI. Drept exemple pot servi nu numai poziția pragmatică a Rusiei față de Europa și SUA, dar și ultimele propuneri ale Moldovei cu privire la reformarea CSI. Țara noastră, prima dintre țările CSI, a înaintat propunerea de apropiere graduală și succesivă a standardelor sociale, economice și de drept ale CSI cu standardele Uniunii Europene” [41].

Astfel, integrarea europeană oferă o șansă istorică societății moldovenești și, în special, noii ei generații. Avantajele apropierei Republicii Moldova de UE țin de sfera politicii, economiei și vieții sociale. Din punct de vedere politic, aceasta semnifică continuitatea procesului democratic, creșterea gradului de

securitate a țării și cetățenilor ei; din punct de vedere economic – eliminarea sindromului de „economie periferică”, lărgirea accesului pe piața europeană comună, la fondurile de dezvoltare, investiții și noi tehnologii; în aspect social – apropierea față de standardele europene pentru învățământ, protecția muncii, sănătate, folosirea resurselor naturale și de informație. În același timp, va fi necesar timp, eforturi și cheltuieli pentru armonizarea legislației, restructurarea economiei, instruirea resurselor de muncă, modernizarea infrastructurii etc. Toate acestea însă, în final, vor crește competitivitatea țării în cadrul procesele de integrare europeană.

2. TRANSFORMAREA: ÎNVĂȚĂMINTE PENTRU ȚARĂ, ECONOMIE ȘI SOCIETATE

Procesul de transformare, prin tranziția la democrație și economia de piață a cuprins circa 20 de țări ale Europei. Republica Moldova este una dintre ele. Ideea libertății pentru societate și economie a jucat un rol de bază în alegerea politicii promovate în anii '90 în majoritatea acestor țări. Totodată se considera că liberalizarea rapidă va asigura o autoreglare a dezvoltării social-economice, cu cât țara este mai mic, cu atât mai rapid va fi procesul de transformare. Deși istoria n-a cunoscut vreun precedent de trecere „de la socialism la capitalism”, schimbările, în special în economie, erau așteptate cu entuziasm. În 1990 Parlamentul Moldovei a adoptat „Concepția tranziției la economia de piață reglementată (!)”, iar apoi, în 1991 – „Programul tranziției la economia de piață în RSS Moldovenească”, în preambulul căruia era expusă speranța că „calea extrem de complicată de tranziție la economia de piață va fi parcursă într-un interval de timp cât mai scurt posibil, aproximativ 1,5–2 ani”.

Proгноza s-a dovedit a fi departe de realitate. Pe parcursul a 10 ani cu participarea a trei Președinți, patru Parlamente și nouă Guverne, țara și-a acumulat propria experiență a transformărilor: la început testând noi căi și metode de liberalizare a economiei, apoi, în 1993 (în strânsă colaborare cu FMI și Banca Mondială), orientându-se asupra *stabilizării macroeconomice și privatizării*, sarcini declarate primordiale. După criza financiară regională (anul 1998), în condițiile păstrării cerințelor macrostabilizării, accentul a fost schimbat pe aria *reformelor structurale* – restructurarea întreprinderilor industriale, reforma agrară, reorganizarea sistemului administrației de stat, învățământului, sănătății și ajutorului social. În sfârșit, în anul 2001, cu venirea la putere a forțelor de stânga (partidul comunist), pe fonul unei depresii îndelungate în economie și extinderii zonei de sărăcie, pe primul plan este înaintată sarcina *extinderii participării statului în economie*. După zece ani de experiențe reformiste, este evident, că statul trebuie să fie destul de puternic, pentru a asigura supremația legii.

Începutul transformărilor, primele succese

Lansarea reformelor în Moldova a avut loc în condiții deosebit de dificile, care la începutul anilor '90 erau marcate nu numai de tensiunea politică, dezmembrarea teritorială a țării (Transnistria), dar și de autodistrugerea rapidă a economiei din cauza hiperinflației, ruperea legăturilor de producție în cadrul fostei URSS, exodul de cadre calificate, scumpirea materiilor prime și resurselor energetice importate, pierderea piețelor de desfacere. A avut loc și o estimare eronată a perspectivelor. Aprecierea eronată a resurselor naționale și a noilor posibilități oferite prin obținerea statutului de stat suveran au dat naștere unei iluzii de integrare rapidă în Europa și implicit de creștere economică.

În aceste condiții dramatice, starea economiei avea o importanță primordială pentru securitatea tânărului stat și bunăstării cetățenilor lui. De aceea, deja în anii 1992/1993 în Moldova au început schimbări radicale, în special, în corespundere cu postulatele teoriei neo-liberale. Cu un grad rezultat diferit, reformele se desfășurau în cinci blocuri:

- stabilizarea financiară (introducerea valutei naționale, diminuarea nivelului inflației, micșorarea deficitului bugetului de stat);
- deestatizarea proprietății, transformarea în societăți pe acțiuni a întreprinderilor și privatizarea în masă a lor (preponderent contra bonuri patrimoniale);
- liberalizarea prețurilor, comerțului intern și anularea repartizării centralizate a resurselor;
- liberalizarea comerțului exterior;
- formarea bazei de drept și a structurii instituționale a economiei de piață.

La mijlocul anilor '90 se considera că obiectivul de bază al primei etape a reformelor este atins: economia moldovenească a devenit preponderent de piață, transformarea ei a căpătat un caracter ireversibil.

Rezultatele pozitive ale acestei etape sunt: adoptarea unui nou cadru legislativ bazat pe principiile economiei de piață (mai mult de 400 de legi, inclusiv Codul Funciar, legile cu privire la faliment, autoadministrarea locală, zonele economice libere, Banca Națională etc.); crearea economiei bisectoriale cu mărirea ponderii sectorului privat până la 45-50% din PIB; stabilitatea valutei naționale și reducerea nivelului inflației (rata inflației în anii 1992 și 1993 a înregistrat anual circa 1200%, în 1994 – 104,6%, în 1995 – 23,8%); liberalizarea prețurilor și lichidarea deficitului comercial; crearea cadrului instituțional al structurilor orientate la economia de piață (băncile comerciale, bursa de valori, fondurile investiționale de privatizare, auditul și companiile de consulting etc.). Orientarea spre economia de piață a fost reflectată și de creșterea ponderii serviciilor în PIB de la 17% în anul 1991 la 30% în 1995.

În linii generale, toate aceste procese au marcat *atingerea de către Moldova a stabilității macroeconomice, cu toate că declinul producției n-a fost oprit și indicatorii sociali ai țării brusc s-au înrăutățit*. Totuși, după totalitatea aprecierilor în rapoartele anuale ale FMI, Băncii Mondiale și BERD, deja în anul 1995, Moldova se clasa înaintea majorității țărilor CSI și vecinilor săi – România, Bulgaria și Ucraina.

Mai mult decât atât, revista „The Economist” (martie 1995) a definit: „Moldova – modelul reformării corecte; dimensiunile relativ mici ale țării fac din ea un laborator perfect pentru reforme”. Astfel de fenomene noi ca deschiderea țării lumii (statutul de membru în ONU din 1992, în Consiliul Europei, prima din țările CSI – din 1994), democratizarea vieții sociale (alegerile pluripartide, libertatea religiei, mass-media, activizarea organizațiilor nonguvernamentale), de asemenea, însuflau speranță în succesul reformelor. Însă minunea n-a avut loc. Creșterea economică în Moldova, contrar teoriei, n-a fost reluată „automat”. În economia Moldovei s-a instaurat o „decădere stabilă”, sporită și de criza financiară regională din 1998, în țară s-a extins rapid aria sărăciei, ca rezultat al șomajului și micșorării posibilităților statului de a oferi ajutor social persoanelor celor mai sărace.

Tergiversarea reformelor, depresie stabilă

În a doua jumătate a anilor '90 s-a înregistrat tergiversarea reformelor și economia Republicii Moldova a început să bată pasul pe loc. S-a înțeles că stabilitatea macroeconomică nu poate fi susținută pe termen lung, bazându-se numai pe reglarea masei monetare. Drept confirmare ne poate servi colapsul economic din Bulgaria în anul 1996, iar un an mai devreme – în Iugoslavia. S-a constatat că inflația mică și valuta națională stabilă este obiectivul imediat al politicii economice. În această situație se cerea insistent voința politică a puterii, pentru a realiza reformele structurale, ceea ce, în mare măsură, nu s-a manifestat, iar Moldova a pierdut ritmul reformelor:

- inconsecvența, caracterul nesistematic al modificărilor judiciare și instituționale din țară, îndeosebi cele din aparatul de stat și sistemul judiciar. Parlamentul nu a elaborat și nu a adoptat Codul Civil (decât în 2002!), nu au fost delimitate ramurile și întreprinderile ce urmau a fi restructurate în primul rând; constituirea întreprinderilor mici și mijlocii a avut loc fără susținerea concretă din partea statului;
- distanțarea sferei bancare de necesitățile sectorului real al economiei;
- politica fiscală avea un caracter fiscal evident;
- decalarea reformelor la nivel de întreprindere – restructurarea celor din industrie a început în anul 1995, iar în agricultură – abia după anul 1998; a avut loc „iertarea datoriilor evitându-se aplicarea unei metode mult mai radicale – procedura de faliment cu dezmembrarea întreprinderilor și vinderea activelor lor (clădiri, utilaj, transport) întreprinderilor mici;
- subestimarea importanței politicii de antimonopol și protecției concurenței;
- lipsa acțiunilor pentru dezvoltarea autoadministrării locale, inclusiv pentru întărirea bazei economice (buget local, proprietate municipală);
- lipsa politicii de stat referitor la ocupare și compensare, ineficiența sistemului de protecție socială a populației.

Statul a devenit o sursă de îmbogățire pentru grupările economice influente. În condițiile, când în Moldova n-a avut loc reluarea creșterii economice, iar situația socială s-a agravat, au crescut presiunile asupra Guvernului cu cerințe de a revizui ideologia reformelor. Această presiune venea, în primul rând, din partea agenților economici, pentru care perioada „stabilizării fără creștere”, într-adevăr, este foarte grea (lipsa creditelor ieftine pentru modernizare, predominarea corupției și intereselor de grup). În al doilea rând, din partea partidelor politice care doreau consolidarea pozițiilor sale pe calea „criticii fără compromis” a acțiunilor puterii executive în perioada de după stabilizarea declinului economic și nevoilor sociale.

Tabelul 1

Moldova: dinamica indicatorilor macroeconomici și sociali

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Dinamica PIB, %	-30,9	-1,4	-7,8	1,6	-6,5	-3,4	2,1	6,1
PIB pe cap de locuitor, dolari SUA	322	400	463	529	463	321	354	406
Exportul, mln. dolari SUA	618	739	823	890	644	469	477	580
Importul, mln. dolari SUA	672	794	1075	1238	1032	597	783	890
Balanța comercială, mln. dolari SUA	-54,0	-55,0	-252	-348	-388,1	-128,0	-306,6	-310,0
Investiții directe străine, mln. dolari SUA	18	73	23	71	86	34	128	120
Rata inflației (la sfârșit de an), %	104,6	23,8	15,1	11,2	18,3	43,7	18,4	6,3
Rata de schimb a valutei naționale față de dolar SUA (câte sfârșit de an)	4,27	4,5	4,65	4,66	8,32	11,59	12,38	13,09
Sporul natural al populației, la 1000 de pers.	2,5	0,8	0,5	0,7	0,4	-0,7	-1,1	-1,0
Speranța de viață a bărbaților, ani	62,3	61,8	62,9	62,9	64	63,7	63,9	
Speranța de viață a femeilor, ani	69,8	69,7	70,4	70,3	71,3	71	71,2	
Cheltuieli pentru sănătate, % din PIB	6,22	5,79	6,68	6,02	4,31	2,91	2,95	2,85
Cheltuieli pentru învățământ, % din PIB	7,75	8,89	10,25	9,97	7,02	4,67	4,5	4,86
Datoria externă, mln. dolari SUA	636	840	1031	1293	1447	1487	1562	1548
Datoria internă, mln. lei	270	477	737	984	1572	1910	2022	2400

Merită de remarcat, că o apreciere destul de negativă a metodologiei reformelor, bazată pe teoria neo-liberală, și rezultatelor lor sociale, a fost dată de ONU în Raportul Global al Dezvoltării Umane din anul 1999: „Până în anii '90 țările Europei Centrale și de Est asigurau populației lor un nivel destul de ridicat al bunăstării... Perioada de tranziție a schimbat brusc această situație” [33, p. 72]. Și pentru aceasta erau motive destul de întemeiate. Indicele dezvoltării umane pentru Republica Moldova (care înglobează trei indicatori – PIB pe cap de locuitor, nivelul de educație al populației și speranța de viață) a constituit în anul 1999 nivelul de 0,700 (în 1993 – 0,718) și, conform acestui indicator, Moldova s-a plasat pe locul 102 (în 1993 – locul 75) din 174 de țări, incluse pe lista de rating a ONU [33, p. 112].

Rezultatele reformelor s-au dovedit a fi departe de cele așteptate de inițiatorii lor și de către populație. Liberalizarea și deschiderea economiei n-au fost suficientă pentru activizarea producției, crearea noilor locuri de muncă și oferirea ajutor social din partea statului persoanelor celor mai sărace. Depresia din economie, decepția și situația disperată a majorității populației au redus brusc baza socială pentru susținerea reformelor. Sondajele sociologice, efectuate permanent pe parcursul anilor '90 în Moldova, arătau că nu mai mult de 8-10% din populație apreciază pozitiv rezultatele reformelor. Astfel, a eșuat și ultima încercare de a aduce populația la „un viitor luminos” cu ajutorul unor acțiuni forțate și nepopuliste.

După zece ani de experiențe în domeniul reformelor, abia în anii 2000-2001 Moldova a fost capabilă să stopeze declinul producției, deși diminuarea PIB-ului față de nivelul anului 1990 a constituit pentru această perioadă 63,0%. De evidențiat, că pentru CSI această diminuare a constituit 50,5%, iar pentru țările Europei Centrale și de Est – 22,6% [15].

Învățăturile transformării

La finele anilor '90 reieșind din experiența pozitivă și negativă a transformărilor din Republica Moldova (Guvernul, organizațiile non-guvernamentale și de cercetări științifice) s-a conturat ideea, că este momentul de pune punct experimentelor și de a trece de la tactica de supraviețuire la strategia de dezvoltare. Punctul de plecare trebuie să fie „ideea națională”, înțeleasă și acceptată de majoritatea populației. O astfel de idee, ce consolidează populația, poate și trebuie să devină *consolidarea statalității Republicii Moldova, modernizarea economiei (cel mai acceptabil model – „economie mică deschisă”), pacea civică, bazată pe tradițiile multiseculare de conlocuire în această țară a unor comunități polietnice, transformarea țării într-un stat european civilizată – stabil din punct de vedere politic, neutru, deschis pentru colaborarea internațională.*

Analizând lecțiile trecutului pot fi evidențiate unele concluzii ce ar servi drept bază pentru luarea unor decizii importante pe viitor:

- necesitatea asigurării unui *consensus social* referitor la conținutul reformelor și interlegăturii componentelor sale. Statul trebuie să găsească un *compromis între necesitățile vitale ale societății și programele de dezvoltare pe termen lung*, între interesele unor grupuri sociale aparte și interesele la scară națională, între libertate și controlul necesar;
- populația are nevoie de un stat puternic și eficient, care să fie capabil să asigure respectarea legilor și a unui suport instituțional orientat către o economie de piață socială și dezvoltare umană durabilă. Inconsistența structurilor statale „provoacă” nerespectarea legilor și normelor, stimulează corupția, și ceea ce fură unii, nu primesc alții, cei săraci;
- în intereselor tuturor părților implicate este *restabilirea integrității teritorial-economice*, normalizarea relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria în baza standardelor europene de autoadministrare regională;
- depășirea crizei poate fi realizată concentrându-ne *atenția asupra sectorului real al economiei*. Pentru aceasta este necesar de a crea o motivare pentru agenții economici, avantajoasă și pentru ei, și pentru stat; de a îmbunătăți administrarea corporativă a întreprinderilor privatizate; asigurarea respectării drepturilor investitorilor și transparența licitațiilor; asigurarea protecției sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, deoarece anume în baza acestuia se formează clasa de mijloc – un aliat al reformelor. Acestor scopuri trebuie să fie supusă și lupta contra corupției;
- implementând reformele, trebuie de reieșit din aceea, că *răspunderea socială a statului* nu s-a micșorat deloc odată cu tranziția de la economia central-planificată la cea de piață. Se modifică numai metodele de reglare a proceselor din sfera socială. La momentul actual, pe prim plan se plasează *lupta contra sărăciei* prin stimularea sectorului privat, reforma sistemelor de asigurare socială, învățământ și sănătate, realizarea programului de stat cu privire la ocuparea forței de muncă. Cel mai dificil de realizat în reformele sferei sociale este faptul că noile sisteme trebuie să fie și echitabile din punct de vedere social, și economic echilibrate, ceea ce, practic, nu este foarte ușor, având în vedere limitarea țării în resurse financiare.

Și, în sfârșit, succesul reformelor depinde direct de aceea, cât de productiv va avea loc *combinarea componentelor politice, sociale și economice*. Experiența pozitivă și negativă a Moldovei în perioada de tranziție ne demonstrează convingător legătura dintre progresul transformării și stabilitatea politică. Riscurile politice și politica haotică a statutului sunt dușmanul reformelor.

Scenariile perspectivei apropiate

Viitorul Republicii Moldova ca stat, în mare parte, depinde de situația lucrurilor în economie („renașterea economiei – renașterea țării”), deoarece de aceasta depinde nu numai securitatea țării și bunăstarea cetățenilor ei, dar și realitatea înaintării politice a țării pe calea integrării europene. Pe parcursul a unui deceniu, Moldova a trecut de la un sistem economic socialist la un sistem economic mixt. Acest proces este ireversibil și se poate de prezis, cu un anumit grad de probabilitate, că evoluția social-economică a țării, în perspectiva apropiată, va avea loc în cadrul unei economii mixte cu tendințe: de creștere a eficienței funcționării fiecăruia dintre sisteme în direcția sa, fără de care este imposibilă depășirea crizei și

trecerea la ascensiune; reducerea dimensiunilor hipertrofiate ale economiei tenebre (cca. 40% din PIB în comparație cu 5-10% în țările UE) și „legalizarea” ei; revenirea, însă în baza principiilor de piață, la garanția drepturilor constituționale ale cetățenilor în domeniul ocupării, învățământului, sănătății, culturii și protecției sociale. Se preconizează, că sectorul privat se va extinde și în continuare (în anul 2001 acestuia îi revenea 75% din PIB). Cota parte a sectorului de stat se va micșora și în continuare, însă în ritmuri mai mici decât în anii '90. În condițiile unui climat investițional favorabil, numărul întreprinderilor mixte va crește până la 10-12% din PIB către anul 2005.

Scenariile pe termen scurt sunt determinate în mare măsură de cel puțin trei parametri.

Situația demografică potrivit prognozelor până în anul 2020, va fi marcată de micșorarea numărului populației țării. Sporul natural al populației a scăzut dramatic de la 10,9% în anul 1985, până la 0,3% în anul 2000. Dar aceasta este numai o fațetă a problemei. Lucrurile constau în aceea, că ponderea populației economic active (în 1989 – 54% din numărul total al populației) în următorii 5-7 ani, la fel va descrește. Reieșind din pragul sărăciei, estimat la 50% din coșul minim de consum, în anul 2000, 22,8% din populația Moldovei făcea parte din categoria săracilor. Fapt ce favorizează migrarea forței de muncă (în anul 2000 – cca. 400,0 mii persoane) peste hotare. Ca rezultat al acestor procese, *povara socială asupra unui angajat se va mări*, ceea ce determină nu doar necesitatea reformei de pensionare și ocrotire a sănătății, dar și a unor schimbări radicale în sfera producției, prin obținerea unei creșteri a PIB-ului de cel puțin 5% anual pentru a menține nivelului de trai al populației.

Situația fondurilor fixe, baza tehnică a țării – a doua dominantă. În anii '90, în legătură cu diminuarea activității investiționale, aceste fonduri s-au uzat moral și fizic, iar în cazul unui șir de întreprinderi sunt distruse. Volumul investițiilor (1990=100%) în anul 2002 s-a micșorat până la 10% și a fost direcționat, în special, spre infrastructură (rețele de gaz, autostrăzi etc.), locuințe și în sectorul serviciilor. În structura fondurilor fixe cota de participare a statului s-a micșorat de la 66% în anul 1990, la 18% în 2001, iar, la moment, cea mai mare parte a lor este creată de sectorul privat, inclusiv de întreprinderile cu forma mixtă de proprietate și cu participarea capitalului străin. Investițiile directe străine în anii '90 constituiau anual 40-80 milioane dolari SUA. Și numai în anii 2000 și 2001 acestea au crescut până la 142,7 și 148,5 milioane dolari SUA. Înnoirea fondurilor fixe are loc, în special, la întreprinderile orientate spre export (fabricile de vin, de conserve, industria ușoară), în sectorul serviciilor, iar în ultimii ani și în infrastructură (energetică, transport, telecomunicații). Dacă procesul investițional nu se va activa (prin intermediul „bugetului de dezvoltare”, fluxul de capital străin, atragerea economiilor sectorului privat și ale populației) până în anul 2005, atunci structura industriei tot mai mult va tinde spre o „economie periferică”, iar pentru o serie de direcții (asigurarea cu energie electrică, transport) este mare probabilitatea catastrofelor tehnologice. Moldova va fortifica statutul său de țară agrară (și săracă) a Europei cu bază internă de inovații foarte limitată (știință, tehnică, specialiști) și un nivel scăzut al competitivității producției.

Și, în sfârșit, *datoria statutului*, atât cea internă, cât și cea externă sunt al treilea factor al acțiunii cumulative. Datoria externă a constituit în anul 2001 – 1529,8 milioane dolari SUA și în următorii ani va necesita un volum mare de resurse pentru deservire. Începând cu anul 2002, a început perioada când pentru deservirea datoriei externe (rambursarea principalului și a dobânzii), vor fi direcționate mijloace financiare ce vor depăși noile credite contractate. Țara nu va putea evita tratativele cu instituțiile financiare internaționale, restructurarea datoriei sau ... noi împrumuturi.

Parametrii mai sus prezentați indică pentru Republica Moldova și conducerea ei, o singură cale – stoparea declinului, prin *asigurarea schimbării spre bine a situației social-economice*, de a atinge, cel puțin, 5% de creștere a PIB-ului. Însă, potrivit calculelor, Moldova, în acest caz, va păstra poziția de outsider, în comparație cu țările ECE. De aceea, pentru varianta „orientarea spre Europa” este necesară o creștere de 7-10% a PIB-ului, ceea ce va cere o voință politică puternică și acțiuni bine coordonate pentru asigurarea transformării țării din punct de vedere legal, economic și organizațional.

În acest caz este posibilă realizarea *scenariului optimist* pentru ieșirea din criză a Republicii Moldova, cu condiția dinamismului reformelor și păcii civice; cu recunoașterea comună a priorităților naționale asupra celor corporative, de clan sau intereselor regionale; cu micșorarea presiunii asupra statutului a unor forțe politice și sociale, pentru neutralizarea cărora se cere timp, resurse și eforturi suplimentare. Însă timpul s-a scurs.

Scenariul pesimist este posibil în cazul, când Parlamentul nu va adopta baza legală pentru demararea celui de „al doilea val de reforme”, iar Președintele și guvernele ce se schimbă frecvent se vor pomeni captivați de circumstanțe și permanent vor fi ocupați de realizarea „măsurilor urgente”.

Atunci când încercările de revenire la procedurile de administrare a economiei (ceea ce are loc) își vor demonstra lipsa de perspectivă, guvernele se vor implementa strategii și reforme structurale parțiale, presupunând că va fi posibil, pentru o perioadă îndelungată, să combine viteza mică a compensațiilor sociale cu restructurarea economiei în condițiile unui nivel acceptabil al ratei inflației și șomajului. Între timp, se vor epuiza rezervele ramurilor și întreprinderilor orientate spre export, privite mai devreme în calitate de locomotivă a creșterii economiei. Se va mări deficitul balanței comerciale. Iar exportul va rămâne în continuare mai mic decât importul, în componența căruia va crește ponderea produselor alimentare și bunurilor de larg consum, însă nu și cea a tehnologiilor și utilajelor performante. Va continua uzarea potențialului de producție din cauza lipsei investiții din partea statului și neîncrederii sectorului privat și a populației în economiile sale din sistemul bancar. Treptat se va înăspri criza bugetară: producția va stagna, iar veniturile bugetului se vor micșora pe măsura creșterii presiunii asupra cheltuielilor guvernamentale. Nu va exista un consens social cu privire la necesitatea unui buget echilibrat, se va mări presiunea lobiștilor asupra bugetului și menținerea stabilității financiare în țară va deveni tot mai problematică. De aceea, chiar cea mai iscusită manevră macroeconomică în cadrul unui astfel de scenariu, mai devreme sau mai târziu, va eșua. Experiența mondială ne arată că perioadele unor astfel de politici economice pot continua până la 7-10 ani. Însă, în final, situația va ieși de sub control și schimbarea paradigmei politicii economice va deveni inevitabilă.

Dezvoltarea spontană în cadrul unui astfel de scenariu duce la o hipertrofie periculoasă a economiei tenebre și criminale, creează disproporții și costuri sociale foarte mari, ceea ce, în esență, duce la distrugerea țării. Nu este exclusă și instaurarea unei situații extraordinare, care să folosească metode forțate pentru stabilizarea situației social-economice. În acest caz, apropierea de Europa va rămâne sub semnul întrebării pentru o perioadă de timp nedeterminat.

Următorii ani, posibil, că vor fi cei mai critici pentru Republica Moldova. Dacă în anii '90, în primul deceniu de transformărilor, nevoile sociale erau compensate de așteptarea unor schimbări spre bine, iar declinul producției și nivelului de trai al populației – prin „consumul” bogățiilor acumulate anterior, apoi zece ani de criză sistemică au adus la epuizarea resurselor sectorului de producție, stagnarea științei și învățământului, degradarea sănătății populației și distrugerea infrastructurii sociale. Să sperăm că factorii de decizie și populația țării, orientată constituțional spre democrație, pluralismul politic, pace civică și economie de piață vor ajunge, în sfârșit, la o înțelegere comună referitor la interesele și perspectivele de dezvoltare a Moldovei.

3. ACORDUL DE PARTENERIAT ȘI COOPERARE DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ – DECLARAȚIE DESPRE INTENȚII?

Dacă s-a conștientizat faptul că obiectivul strategic al Republicii Moldova este integrarea în Europa, atunci subiectul strategiei este alegerea căii care va duce țara acolo și cât de lungă va fi această cale. Este evident că există factori atât externi, cât și interni, care determină caracterul și viteza proceselor integraționiste dintre Moldova și Uniunea Europeană. Principalii factori externi sunt determinați atât de evoluția situației în cadrul Europei (modificări în UE, nuanțele „extinderii ei spre est”, strategia față de țările post-sovietice ș.a.), cât și în afara ei (procesele de globalizare, interesele geopolitice).

Factorii interni – stabilitatea politică, calitatea legislației și administrării publice, starea economiei și bunăstarea populației, nivelul democrației în corespundere cu criteriile europene generale.

Punerea în aplicare a Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC) dintre UE și Republica Moldova (1998) însemna că țara dată este acceptată de UE în calitate de partener, că sunt delimitate normele de drept și instituțiile ce reglementează aceste relații. Luând în considerație „categoria de greutate” a Uniunii Europene, în calitate de cea mai mare pe continent organizație interguvernamentală, constituită în baza principiilor democrației și economiei de piață, este clar că APC UE–Moldova nu poate fi privit în calitate de tratat bilateral obișnuit. Acest acord presupune că UE, pe de o parte, sprijină și va sprijini eforturile

Moldovei în consolidarea statalității și asigurarea stabilității dezvoltării ei politice și social-economice, iar, pe de altă parte, Moldova – să înfăptuiască și mai departe „în spirit european” armonizarea legislației, transformările instituționale, economice și sociale.

Reieșind din aceasta, este foarte importantă conștientizarea faptului că pentru Moldova calea spre Europa începe în Chișinău și nu la Bruxelles, că APC nu este o declarație mediocră de intenții, dar un document de lucru – o „hartă a drumului” specifică ce necesită nu numai identificarea geopolitică a țării, dar și un lucru permanent, scrupulos în fiecare din domeniile marcate de Acord:

- dialogul politic;
- armonizarea și apropierea legislației;
- relațiile comerciale;
- colaborarea economică și financiară;
- politica socială;
- colaborarea în domeniul învățământului, științei și tehnologiilor, culturii;
- protecția mediului înconjurător.

Astfel, în vizorul Acordului au fost plasate toate aspectele cele mai importante ale vieții statului, de la drepturile omului sau protecția proprietății intelectuale și până la astfel de domenii specifice ca cel financiar: politica monetară, impozitarea, investițiile, măsurile anti-dumping ș.a.; social – ocuparea forței de muncă, condițiile de muncă, protecția socială, protecția consumatorilor; cooperarea transfrontalieră; dezvoltarea unor sectoare și ramuri aparte – energetică, transport, telecomunicații, sectorul agrar, turism și dezvoltare regională.

Acordurile UE de Parteneriat și Cooperare (*Partnership and Cooperation Agreements*) sunt similare și au intrat în vigoare, practic, în același timp (1997-1998) în toate noile state din spațiul post-sovietic, în afară de Belarus și Turkmenistan. Puțin mai devreme, în anii 1994-1996, țările ECE au depus cereri de aderare la UE, țări cu după negocieri corespunzătoare au fost semnate acordurile UE de Asociere (*Association Agreements / European Agreements*).

Compararea acestor două tipuri de acorduri (vezi boxa 9), ne arată că acordurile sunt asemănătoare și după principii, și după structură. Însă scopurile finale, orientarea practică sunt diferite. Pentru ECE acesta este statutul de parteneri asociați cu UE și o probabilitate foarte mare a unei asocieri apropiate la Uniune. În Acordurile de Parteneriat și Cooperare nu este stipulat un astfel de obiectiv. Acestea sunt orientate spre „europenizarea” republicilor post-sovietice și apropierea calității structurilor lor de stat, politiciii economice și sociale la criteriile de Copenhaga: stabilitatea instituțiilor ce asigură democrația, supremația legii, drepturilor omului, existența economiei de piață, capacitatea de a concura în mediul de afaceri al UE și multe altele. Totodată, nu se pune problema obținerii „capacității de a respecta obligațiunile de membru, inclusiv atașamentul față de obiectivele Uniunii politice, economice și monetare”, ceea ce prezintă un punct de reper pentru țările ECE.

Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre UE și Republica Moldova prevede că realizarea și monitorizarea lui trebuie să fie efectuate de ambele părți în condițiile unui dialog permanent în cadrul a trei instituții: Consiliul de Cooperare (*Cooperation Council*), ce funcționează la nivel de Guverne; Comitetul de Cooperare (*Cooperation Committee*) și subcomitetele sale specializate, ce includ reprezentanți responsabili ai structurilor UE și ai Republicii Moldova; și Comitetul Parlamentar de Cooperare (*Parliamentary Cooperation Committee*) care este format din membri ai Parlamentului European și ai Parlamentului Republicii Moldova.

Consiliul de Cooperare a fost convocat pentru prima dată la 14 iulie 1998, la două săptămâni după intrarea în vigoare a APC UE–Moldova, după care a urmat convocarea anuală a Consiliului (o dată pe an), având drept scop evaluarea progresului în realizarea Acordului și determinarea domeniilor ce impun o atenție sporită din partea Moldovei, cât și a ajutorului din partea UE, dacă acesta este necesar. În același timp, este asigurat controlul compatibilității acordurilor internaționale multilaterale și bilaterale semnate, aprobate sau ratificate de Republica Moldova, cu atingerea obiectivului stabilit de integrare în UE, luând în considerare cerințele și recomandările UE.

Acordul de Parteneriat și Cooperare (UE–Moldova) și Acordul de Asociere (UE–CEE)

	Acordul de Parteneriat și Cooperare (UE–Moldova)	Acordul de Asociere (UE–CEE)
1	2	3
Structura acordurilor	10 titluri: • Principii generale; • Dialogul politic; • Comerțul cu mărfuri; • Prevederi privind afacerile și investițiile (condițiile de muncă, condițiile referitoare la stabilirea și funcționarea societăților, prestarea de servicii transfrontaliere între Comunitate și RM, prevederi generale); • Plăți curente și capitaluri; • Concurența, protecția proprietății intelectuale, industriale și comerciale și cooperarea în domeniul legislației; • Cooperarea Economică; • Cooperarea culturală; • Cooperarea financiară; • Dispoziții instituționale, generale și finale.	9 titluri: • Dialogul politic; • Principii generale, din care rezultă că respectarea principiilor democratice și a drepturilor omului, precum și a principiilor economiei de piață, constituie elemente esențiale ale asocierii; • Libera circulație a mărfurilor (produse industriale, produse agricole etc.); • Circulația lucrătorilor. Dreptul de stabilire. Furnizarea de servicii; • Plăți, capital, concurență și alte prevederi cu un caracter economic, armonizarea legislației; • Cooperarea economică; • Cooperarea culturală; • Cooperarea financiară; • Prevederi instituționale, generale și finale.
Obiective	• Să asigure un cadru corespunzător dialogului politic dintre Părți, pentru a permite dezvoltarea relațiilor politice; • Să promoveze schimburile, investițiile și relațiile armonioase dintre Părți, pentru a favoriza dezvoltarea lor economică durabilă; • Să furnizeze o bază pentru cooperarea în domeniul juridic, economic, social, financiar și cultural; • Să susțină eforturile realizate de Moldova, pentru a consolida democrația sa, economia și a finaliza procesul său de tranziție spre o economie de piață.	• Să asigure un cadru adecvat pentru dialogul politic dintre părți, care să permită dezvoltarea unor legături politice strânse; • Să promoveze dezvoltarea comerțului, precum și relații economice armonioase între părți, sprijinind astfel dezvoltarea economică a țării; • Să asigure o bază pentru cooperarea economică, socială, financiară și culturală; • Să sprijine eforturile (Țării) de dezvoltare a economiei, de desăvârșire a tranziției într-o economie de piață și de consolidare a democrației; • <i>Să stabilească instituții adecvate, pentru o asociere efectivă;</i> • <i>Să asigure un cadru pentru integrarea graduală (a Țării) în Comunitate.</i>
Principii generale	Respectarea valorilor democratice, a principiilor dreptului internațional și a drepturilor omului, așa cum sunt definite în actul Final de la Helsinki și în Carta de la Paris pentru o Nouă Europă, precum și a principiilor economiei de piață, așa cum sunt enunțate în documentele Conferinței CSCE de la Bonn, sunt declarate elemente esențiale ale APC. Încălcarea unuia din aceste elemente este considerată o încălcare substanțială, care permite suspendarea imediată a drepturilor și obligațiilor incluse în APC, fără a trece prin procedura normală. În numele asigurării prosperității și stabilității în spațiul ex-sovietic, Uniunea Europeană se angajează să sprijine menținerea și dezvoltarea relațiilor Moldovei cu Noile State Independente, în	Respectarea principiilor democratice și a drepturilor omului, stabilite în Actul final de la Helsinki și Carta de la Paris pentru o nouă Europă, constituie elementele esențiale ale prezentei asocieri (art. 6). Asocierea include o perioadă de tranziție cu o durată de maximum zece ani, împărțită în două etape succesive, fiecare cu o durată de cinci ani. Prima etapă începe o dată cu intrarea în vigoare a Acordului. Consiliul de Asociere, ținând seama de faptul că principiile economiei de piață și sprijinul Comunității prin acest Acord sunt esențiale pentru prezenta asociere, va proceda cu regularitate la examinarea aplicării acestui Acord și la realizarea de către Țară a reformelor economice pe baza principiilor stabilite în preambul.

	conformitate cu principiile Actului final de la Helsinki, dreptului internațional și relațiilor de bună vecinătate (titlul I, art. 3). În același timp, Părțile se angajează să dezvolte, mai ales atunci când Moldova va avansa în procesul reformelor economice, dispozițiile APC și, în special, titlul III și art. 48, în sensul instituirii unei Zone de Liber Schimb între ele. APC oferă Moldovei o alternativă prooccidentală de diversificare a relațiilor sale economice și comerciale (art. 4). În plus, în cazul dacă circumstanțele le impun, Părțile se angajează să examineze modificările necesare ale Acordului (art. 5).	În cursul celor 12 luni care preced expirarea primei etape, Consiliul de Asociere se va întruni pentru a decide trecerea la a doua etapă, cât și pentru a adopta posibilele modificări cu privire la prevederile care reglementează a doua etapă, în abordarea acestei probleme vor fi luate în considerare rezultatele examinării menționate în paragraful 2.
Dialog politic	Prin promovarea unui dialog politic consistent, APC tinde: • să consolideze apropierea între UE și Moldova; • să sprijine schimbările politice și economice; • să creeze noi forme de cooperare; • să contribuie la o mai mare convergență a pozițiilor în probleme internaționale de interes reciproc; • să încurajeze Părțile să coopereze în probleme cu privire la consolidarea stabilității și securității în Europa, respectarea principiilor democrației etc.	AE va <i>facilita integrarea deplină a Țării în Uniune</i> și apropierea progresivă între Țară și Comunitate. Apropierea economică prevăzută în acest acord: • va conduce la o mai mare convergență politică; • va conduce la o convergență crescândă a pozițiilor în probleme internaționale, în special în cazul celor de natură să aibă efecte substanțiale asupra uneia sau alteia dintre părți; • va contribui la apropierea pozițiilor părților în probleme de securitate și stabilitate în Europa (titlul I, art. 2); • va stabili un dialog politic regulat în probleme bilaterale și multilaterale de interes comun (preambul).
Cooperare legislativă	Armonizarea legislației existente și viitoare a RM cu cea comunitară se prezintă ca fiind esențială pentru consolidarea legăturilor economice ale Moldovei cu Uniunea Europeană. În conformitate cu art. 50, Republica Moldova se angajează să întreprindă măsurile necesare pentru a asigura creșterea graduală a compatibilității legislației sale cu legislația comunitară.	Armonizarea legislației naționale cu cea comunitară este o condiție importantă pentru integrarea economică a Țării în cadrul Comunității. Țara asociată va depune eforturi în vederea asigurării compatibilității graduale a legislației sale cu cea a Comunității.
Schimb de mărfuri	Stipulările inserate în acest capitol (titlul III) urmăresc să faciliteze schimburile între Părți, pe baza principiilor de nediscriminare și de reducere a restricțiilor la import. Totuși APC prevede posibilitatea măsurilor de protecție comercială. Anumite sectoare sunt supuse unui regim specific, altul decât cel prevăzut de APC. În vederea facilitării schimburilor, RM și UE își oferă una alteia Tratatul Națiunii Celei mai Favorizate (art. 10). APC consacră principiul tranzitului liber între RM și UE, enunțând că fiecare Parte garantează tranzitul fără restricții prin teritoriul său al mărfurilor originare sau cu destinația teritoriului celeilalte Părți, <i>în conformitate cu regulile GATT, în ceea ce privește tranzitul (art. 11).</i>	Pe durata perioadei de tranziție (maximum 10 ani) Țara și Comunitatea vor stabili gradual o zonă de schimb liber bazată pe obligații reciproce și echilibrate, în concordanță cu prevederile Acordului și în conformitate cu cele ale GATT (art. 8). Este stabilit un calendar exact referitor la abolirea taxelor vamale la import și la export, astfel, încât să se ajungă la abolirea totală a lor.

Cooperare economică	Părțile se angajează să dezvolte cooperarea lor în acest domeniu, pentru a contribui la procesul de reforme, redresare economică și dezvoltare durabilă a Moldovei. De asemenea, Cooperarea economică este chemată să consolideze și să aprofundeze legăturile economice în interesul ambelor Părți. <i>Totodată, Părțile vor acorda o atenție deosebită măsurilor capabile să promoveze cooperarea între Noile State Independente în vederea stimulării unei dezvoltări armonioase a regiunii (art. 51).</i> În domeniul investițiilor obiectivul cooperării economice este de a crea un cadru favorabil investițiilor, atât naționale, cât și străine. În acest sens, cooperarea vizează realizarea celor mai bune condiții pentru: • protecția investițiilor; • schimbul de informații în materie de investiții; • transferul capitalurilor. Cât privește transferul de capital, articolul 47, pentru unele tipuri de capitaluri, prevede <i>principiul circulației libere a capitalurilor pentru unele categorii de investiții directe.</i>	Părțile vor coopera pentru a contribui la consolidarea legăturilor economice existente. <i>O atenție deosebită se va acorda măsurilor capabile să dezvolte cooperarea dintre statele din Europa Centrală și de Est, asigurând, astfel, o dezvoltare armonioasă a regiunii în ansamblu (art. 72).</i> De menționat că prin articolul 62 al AE Părțile sunt obligate să asigure libera circulație a capitalurilor legate de investițiile directe făcute de companiile create în concordanță cu legile țării-gazdă, precum și de investițiile realizate în concordanță cu stipulările din capitolul II, titlul V al AE. După cinci ani de la intrarea în vigoare a AE, Consiliul de Asociere va examina modalitățile ce ar permite reglementărilor comunitare în domeniul circulației capitalurilor să fie aplicate în totalitatea lor.
Cooperare financiară	În vederea realizării obiectivelor APC, Uniunea Europeană se angajează să acorde RM asistență financiară temporară, inclusiv asistență tehnică sub formă de donații, prin intermediul programului Technical Assistance to the Community of the Independent States TACIS (art. 78).	Țara va beneficia de asistență temporară din partea Comunității, sub formă de donații și împrumuturi, inclusiv împrumuturi de la Banca Europeană de Investiții, conform prevederilor art. 18 al Statutului Băncii, pentru accelerarea transformării economice și pentru a ajuta ca Țara să facă față consecințelor economice și sociale ale reajustării structurale (art. 100).
<i>Sursa: Moldova și integrarea europeană. Institutul de Politici Publice, Chișinău, 2001.</i>		

Dacă facem abstracție de unele costuri și tergiversări, experiența primilor patru ani de colaborare a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în cadrul Acordului a arătat că acesta din urmă nu este un document formal, ci unul activ. Influența pozitivă a lui s-a manifestat, mai întâi de toate, în armonizarea legislației moldovenești, liberalizarea comerțului, constituirea sectorului privat și atenuarea consecințelor sociale ale perioadei de tranziție. De remarcat faptul că controlul intermediar, efectuat conform art. 5 al Acordului, a arătat că chiar și după intrarea Moldovei în Organizația Mondială a Comerțului (mai 2001) – iar aceasta este o procedură foarte complicată și cu aspecte multiple – nu a fost necesar de a introduce în APC careva modificări sau completări.

Deși pe parcursul perioadei 1998-2002 Acordul UE–Moldova nu a fost supus rectificării, merită de subliniat că an de an, în dependență de evoluția situației în țară și de mersul reformelor, se modificau accentele și domeniile prioritare de realizare a acestuia. La început se acorda o atenție sporită consolidării bazelor democratice ale statului, atestării supremației legii și libertăților, iar în domenii concrete – reorganizării sectorului agricol, restructurării întreprinderilor, dezvoltării resurselor umane ș.a.m.d. O abordare atât de extinsă față de realizarea Acordului, prin urmare, a fost considerată neeficientă.

De aceea, în mai 2001 (Bruxelles), în cadrul lucrărilor Consiliului de Cooperare UE–Moldova, partea europeană (Ms. Day, Ms. Lindh) a propus o abordare nouă, mult mai pragmatică: “Dacă ambele părți își vor concentra atenția asupra unui număr mai limitat de priorități, în loc de a încerca să soluționeze mai multe probleme în același timp, atunci va fi mai ușor de a obține rezultate concrete. De aceea, se propune ca, în perioada de timp de până la următoarea ședință a Consiliului de Cooperare, de concentrat atenția

asupra lucrului în comun ce ține de armonizarea legislației și aplicarea legilor, cooperarea vamală și transfrontalieră, combaterea corupției, cât și finalizarea cercetării despre posibilitatea creării zonei de liber schimb UE–Moldova” [28]. Partea moldovenească (V. Tarlev, A. Cucu) a fost de acord cu o astfel de abordare, menționând necesitatea concretizării acțiunilor în cadrul sectoarelor sus numite. Ea și-a exprimat gradul de pregătire pentru a începe acest proces și pentru a înainta propunerile sale la următoarea întrunire a Consiliului de Cooperare. În al doilea rând, s-a considerat necesar ca pentru fiecare subsector să fie pregătite documentele de lucru, cu indicarea obiectivelor și pașilor concreți propuși spre implementare. Moldova a fost de acord să elaboreze proiectele acestor documente și să le prezinte părții europene, pentru a le coordona cu Consiliul de Cooperare. Partea moldovenească a propus ca în continuare documentele să fie incluse într-un plan comun de acțiuni pentru realizarea APC, asigurând legătura dintre ele și caracterul complex al întregii lucrări. S-a considerat necesar de a efectua regulat evaluarea sectoarelor prioritare și de a introduce rectificări, în dependență de schimbarea situației, ceea ce va asigura o abordare mult mai flexibilă a realizării Acordului.

Aceste obiective au fost atinse peste un an (aprilie 2002, Bruxelles) Consiliul de Cooperare UE–Moldova și-a concentrat atenția asupra examinării următoarelor probleme, ca fiind mai cele prioritare: „i) armonizarea legislației, ii) vama și cooperarea transfrontalieră, iii) combaterea corupției iv) examinarea posibilităților de acțiuni reciproce ale părților în cadrul Zonei de Liber Schimb” și v) investițiile. De rând cu aceasta, partea moldovenească a prezentat materialele ce exprimă punctul ei de vedere asupra unor probleme ca: justiția și afacerile interne (starea sistemului judiciar, spălarea banilor, drogurile, migrarea ilegală); climatul investițional; securitatea alimentară; asistența tehnică și financiară pentru susținerea reformelor instituționale, economice și sociale.

Asistența acordată de UE în cadrul Programului TACIS (*Technical Assistance for the Commonwealth of the Independent States*) Republicii Moldova, cât și altor state CSI, a fost direcționată pentru implementarea Acordurilor de Parteneriat și Cooperare. Mărimea acestui program este determinată prin aceea că, pentru întreaga perioadă a realizării lui (1991-2002), țara a primit asistență în volum de 95 milioane Euro. Orientarea acestui program constă în susținerea proceselor de transformare a statului, economiei și sferei sociale. În perioada anilor 1996-1999, de exemplu, prioritățile programului TACIS în Moldova erau: producția alimentară, constituirea sectorului privat și dezvoltarea resurselor umane. Apoi, în activitatea TACIS-ului au fost introduse rectificări, având drept scop creșterea gradului de finalizare a acestuia, evitând dublarea activităților cu alte organizații donatoare din țară.

TACIS-ul și-a determinat propriile direcții prioritare: Programul său indicativ al activităților pentru perioada 2000-2003 este orientat, în special, spre atingerea obiectivelor stipulate în Acordul de Parteneriat și Cooperare UE–Moldova. Sunt evidențiate trei domenii prioritare:

- susținerea reformelor administrative, legislative și instituționale;
- susținerea sectorului privat și asistența pentru dezvoltarea economică;
- depășirea urmărilor sociale ale perioadei de tranziție.

În cadrul acestor domenii consolidate se realizează o serie de proiecte concrete: consolidarea sistemului judiciar în domeniul problemelor civile și comerciale; apropierea standardelor și normelor; consolidarea serviciului vamal și a statisticii; modernizarea managementului la graniță; dezvoltarea învățământului superior (*Tempus*); întreprinderile mici și mijlocii; asistența pentru ocrotirea sănătății și preîntâmpinarea bolilor; efectuarea reformelor sociale cu accent pe protecția copiilor.

Un scop bine determinat în activitatea TACIS–Moldova îl are proiectul „Implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova” (*PCA Implementation*). La prima etapă (1997-1998) acesta a fost orientat spre elaborarea instrumentarului corespunzător pentru structurile guvernamentale moldovenești: „Ghid pentru implementarea APC”, analiză și comentarii asupra legislației prezente, de asemenea asupra proiectelor de legi ce se elaborează. Apoi (1999) se acorda atenție formelor de activizare a proceselor de realizare a Acordului: elaborarea materialelor pentru Comitetul de Cooperare, crearea Centrului de Documentare Europeană, editarea „Buletinului informativ” etc. În sfârșit, începând cu anul 2000, componenta de bază a proiectului devine susținerea interacțiunii structurilor UE–Moldova și armonizarea legislației moldovenești conform criteriilor UE (la început în 6 domenii: dreptul comercial, concurența, sectorul serviciilor, sectorul bancar, impozitarea și evidența contabilă), apoi acest cerc de cercetări comparative și recomandări elaborate a fost extins. Unul din

rezultatele acestor lucrări a fost alcătuirea unei serii de publicații „analiza comparativă a legislației Uniunii Europene și Republicii Moldova” având tematica a 20 de subiecte: dreptul civil, proprietatea intelectuală, standardizarea, comerțul, serviciul vamal și cooperarea transfrontalieră, politica industrială, politica agrară, achiziții guvernamentale, statistica ș.a.

În decembrie 2001 Comitetul de Cooperare a aprobat Strategia interacțiunii UE–Moldova pentru perioada anilor 2002-2006 (*Moldova Country Paper 2002-2006*), în care în special s-a remarcat: ”Deoarece Moldova se află nemijlocit la granița UE ce se extinde, instabilitatea și sărăcia acestei țări preocupă UE. Din punct de vedere politic, în Moldova s-a instaurat democrația, însă în continuare este necesar un progres al consolidării societății civile, administrației de stat și supremației legii. Este necesar de a folosi toate instrumentele accesibile ale cooperării europene, pentru a contribui la stabilizarea politică, economică și financiară a Moldovei... Potențialul Acordului de Parteneriat și Cooperare trebuie să fie folosit pentru aceste scopuri în calitate de mijloc motoriu...” [24, p. 3].

Între timp, analizând critic situația, se poate ajunge la concluzia că potențialul Acordului UE–Moldova pe întreaga perioadă, de la momentul punerii lui în aplicare, este folosit, deocamdată, nici pe departe în măsura cuvenită. Acest fapt este recunoscut de ambele părți – și de Bruxelles, și de Chișinău. În majoritatea cazurilor tergiversările (*stop and go*) sunt înregistrate periodic de către partea moldovenească. În același timp, este incontestabil faptul că anume normele europene devin puncte de reper tot mai pronunțate pentru puterea de stat, partidele politice și populația Republicii Moldova, și anume structurile europene (Adunarea Parlamentară și Consiliul Europei, Curtea Europeană pentru drepturile omului ș.a.) sunt desemnate în calitate de arbitri în momentele cele mai dramatice pentru țară.

Suportul principal, în baza căruia Republica Moldova trebuie să-și manifeste activitatea și pregătirea pentru integrarea europeană, este Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre UE și Moldova, îndeplinirea procedurilor căruia trebuie să apropie, pas cu pas, baza de drept, economia și orânduirea socială ale Moldovei la standardele europene.

Doar în condițiile îndeplinirii cerințelor acestui Acord, Moldova poate să devină cu timpul membru asociat al Uniunii Europene. Țările Europei Centrale și de Est au trecut repede, doar în doi-trei ani, această etapă și, devenind membri asociați ai UE, înaintează în continuare pentru obținerea statutului de membru cu drepturi depline.

Mișcarea Moldovei pe calea integrării europene, cu părere de rău, este foarte lentă și cu prea mare precauție. Ce este aceasta? Neînțelegerea avantajelor politice, economice și sociale ale integrării cu UE? Sau temerea de a deveni pentru Europa un apendice de forță de muncă ieftină și materie primă, o țară cu „o economie periferică”, pierzând avantajele colaborării tradiționale cu Rusia, CSI? Se pretinde că aceste temeri nu sunt argumentate. În primul rând, însăși Rusia și-a activizat participarea sa la integrarea europeană (de subliniat că ponderea UE în comerțul extern al Rusiei constituie circa 40%, de două ori mai mult decât a Moldovei). În al doilea rând, deceniul ce a trecut i-a arătat deja Moldovei avantajul colaborării cu UE. Acesta se manifestă în următoarele domenii:

- *Asistență financiară* – în special pentru susținerea balanței de plăți. Pentru aceste scopuri Moldova a primit, începând cu 1994, circa 60 milioane Euro;
- *Comerț* – cea mai mare mișcare a avut loc în anii 1995-1999, când exportul moldovenesc în țările UE s-a dublat (de la 12% la 21% în structura exportului moldovenesc) în timp ce ponderea exportului în țările CSI s-a micșorat de la 63% la 54%. În afară de aceasta, a cincina parte a exportului moldovenesc revine țărilor Europei Centrale și de Est;
- *Investițiile* în economia Moldovei cu participarea străină a constituit 476,5 milioane dolari SUA la sfârșitul anului 2001, inclusiv investițiile ce vin din țările UE – circa 40%. Domenii pentru investiții sunt: telecomunicațiile (France Telecom), industria textilă (Steilmann, companiile italiene și belgiene), industria pielăritului (Esastampa, Italia), producerea cimentului (Lafarge, Franța), sfecla de zahăr (Südsucker, Germania), produsele petroliere (Mabanaft, Germania), electricitate (Union Fenos, Spania), utilaj pentru sectorul serviciilor (Spamol, Aquasant – Belgia) etc.;
- *Programul de securitate alimentară* – în anul 2001 asistența de acest tip a constituit 5,5 milioane Euro;
- *Ajutorul umanitar* – 4,8 milioane Euro (medicamente, produse alimentare), pentru păturiile populației

cele mai nevoiașe;

- *Asistența tehnică* acordată atât în cadrul programelor TACIS, cât și în baza colaborării bilaterale cu guvernele Olandei, Suediei, Franței, Germaniei, Marii Britanii; Danemarcei ș.a.

Despre posibilitățile Uniunii Europene în domeniul colaborării ne vorbește faptul că în 2001 UE și țărilor participante la ea le revenea 55% din volumul total al asistenței tehnice, oferite în lume și mai mult de două treimi din asistența tehnică ce vine sub formă de granturi.

De obicei, sunt prezentați doi factori ce rețin înaintarea Moldovei pe calea europeană: a) complexitatea etapei de pregătire (apropierea bazei de drept, reformelor structurale în economie etc.) și b) calitatea de membru al CSI și dependența față de Rusia, partenerul nostru economic de bază (piața tradițională de desfacere a mărfurilor moldovenești, furnizorul resurselor energetice).

Merită de subliniat faptul că principala barieră pentru Republica Moldova în calea spre integrarea europeană a fost creată de ea însăși – cursul nedeterminat al orientării politice și social-economice pe termen lung. Deși în programele tuturor guvernelor de după 1998 această problemă era pusă în discuție, Moldova la moment nu dispune de o Strategie națională de integrarea europeană – un document cadru, aprobat de Parlament și care să asigure consecutivitatea guvernelor ce se schimbă în coordonarea acțiunilor în domeniul integrării europene. Astfel de strategii sunt realizate în toate statele candidate la UE.

Spre exemplu, Strategia națională a integrării europene a Poloniei: „Calitatea de membru al UE este obiectivul strategic al Poloniei. Integrarea în Uniune va ușura accelerarea creșterii economice, modernizarea economiei și sistemului judiciar și va elimina disproporția tehnologică dintre țara noastră și alte țări europene. Fermitatea Poloniei de a obține calitatea de membru al Uniunii rezultă din interesele ei naționale. Analiza raportului costuri - beneficii arată că efectul pozitiv este cu mult mai mare decât cel negativ. Acest fapt este confirmat și de experiența țărilor care au aderat la Uniune în perioada extinderilor recente. În special, aceasta se referă la țările nivelul dezvoltării economice al cărora era mai scăzut față de media pe Uniunea Europeană. În aceste cazuri, statutul de membru al Uniunii a dus la accelerarea creșterii economice și ridicarea nivelului de trai al populației. Polonia este decisă să meargă anume pe această cale” [10, p. 5].

Astfel, urmează de depus eforturi considerabile pentru a accelera înaintarea Republicii Moldova pe calea integrării europene și nu doar armonizarea legislației noastre cu cea europeană. Nu mai puțin importante sunt și asigurarea capacității de exercițiu a instituțiilor de stat, ridicarea economiei și calității vieții, dezvoltarea potențialului uman. Iar primordiale pentru atingerea acestor obiective, pentru a scurta calea spre Europa, sunt voința politică și consecutivitatea acțiunilor.

CAPITOLUL III

PRACTICA REALIZĂRII ACORDULUI DE PARTENERIAT ȘI COOPERARE DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

1. SE IMPUNE O DETERMINARE: VOINȚĂ POLITICĂ, COORDONAREA STRATEGIEI ȘI TACTICII

Timpul trece repede... Acordul de Parteneriat și Cooperare cu Uniunea Europeană, spre care a râvnit atât de insistent Republica Moldova în primii ani ai independenței sale, este pus deja „în aplicare” de câțiva ani. Este cert rolul pozitiv pe care îl are acest acord în europenizarea Moldovei – apropierea de standardele europene ale legislației, instituțiilor guvernamentale, principiilor organizării economiei și vieții sociale.

La începutul anilor '90, când au fost instaurate relațiile politice, comerciale și financiare ale Moldovei cu UE, acestea se focalizau asupra managementului de criză, ceea ce decurgea din necesitățile vitale ale țării în perioada dată. Până la intrarea în vigoare a Acordului (1998) Moldova a beneficiat de asistență financiară (cca. 60 milioane Euro), cât și de asistență tehnică în cadrul programului TACIS.

Ulterior, potrivit Acordului, domeniile prioritare de colaborare au devenit: stabilizarea democrației în țară, armonizarea legislației, crearea punctelor de reper pentru o dezvoltare economică și socială durabilă, inclusiv sprijinirea reformelor structurale. Concret, pentru perioada 2001-2002, în calitate de probleme prioritare, Consiliul de Cooperare UE–RM a evidențiat: justiția și afacerile interne în domeniul combaterii criminalității, incluzând patru elemente: corupția, spălarea banilor, drogurile și migrarea ilegală; armonizarea legislației; implementarea recomandărilor studiului de fezabilitate pentru Zona de Liber Schimb dintre Republica Moldova și UE în următoarele domenii: sistemul judiciar, Codul Civil, regulile de origine, protecția dreptului de proprietate, standardizarea, impozitarea; cooperarea vamală și transfrontalieră.

În 2001 Comisia Europeană a aprobat Strategia de colaborare cu Moldova pentru perioada 2002-2006 (*2002-2006 Country Strategy Paper for Moldova*), incluzând programul indicativ TACIS pentru perioada 2002-2003 cu un buget de 20,0 milioane Euro. O importanță deosebită în acest program o are extinderea componentei investiționale. Astfel, în cadrul cooperării transfrontaliere sunt finanțate construcția podului Rădăuți–Lipcani, în cadrul programului *Inogate* – modernizarea sistemelor locale de aprovizionare cu gaz natural etc.

În același timp, Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare (noiembrie 2001) a aprobat o strategie pentru o durată de doi ani pentru Moldova (*Strategy for Moldova*), evidențiind, în calitate de priorități: susținerea întreprinderilor mici și mijlocii (credite, training); privatizarea și reorganizarea întreprinderilor; investiții în agricultură, infrastructură (energetică, telecomunicații, transport), susținerea și dezvoltarea sectorului bancar [39].

Sub egida Uniunii Europene, în Moldova se desfășoară circa 30 de proiecte, inclusiv 23 de proiecte BERD investiționale, în sumă de 203,6 milioane Euro. Toate aceste proiecte sunt orientate nu numai spre renașterea și reconstruirea economiei țării, dar și spre europenizarea ei. O direcție nu mai puțin importantă este adaptarea în țară a sistemelor de operațiuni bancare, evidenței contabile și statisticii. De remarcat că, spre sfârșitul anilor '90, potrivit evaluărilor Băncii Mondiale, „Moldova a devenit lider printre țările CSI în reformarea sistemelor evidenței contabile și de audit” [..., p. 21] și prima a devenit membru asociat al Federației internaționale de profil (*International Federation of Accountants*).

Voința politică a părții moldovenești față de integrarea europeană este susținută de Președinte, Parlament și Guvern atât în procesul dialogului politic cu structurile europene, cât și în mod practic. În același timp, atât Guvernul, cât și opoziția, consideră că rezultatele colaborării UE–Moldova puteau să fie mult mai bune.

Astfel, după revenirea sa de la summitul țărilor ECE (Lublina, iunie 2002), Președintele V. Voronin a atras atenția asupra necesității „aducerii situației din țară în corespundere cu cerințele Uniunii Europene. Trebuie de trecut de la declarații la pași concreți în calea spre integrarea europeană” [4]. Președintele a salutat decizia Consiliului European de a deschide o reprezentanță permanentă la Chișinău, ceea ce, după părerea lui, va permite aprecierea obiectivă a situației din țară și va contribui la consolidarea colaborării. Poziția Parlamentului și fracțiunii majoritare, Partidul comunist, este exprimată clar de către A. Neaguța, președintele Comisiei parlamentare pentru politica externă: ”Integrarea europeană este primordială pentru Republica Moldova. Uniunea Europeană este o zonă de stabilitate, prosperitate economică, de promovare și protecție a drepturilor și libertăților omului – este și va fi atractivă pentru multe țări, inclusiv și pentru Republica Moldova. Deși relațiile cu Uniunea Europeană, inițiate în 1998, odată cu semnarea Acordului de Parteneriat și Cooperare, se dezvoltă progresiv, trebuie să recunoaștem că mai este de lucru foarte mult în acest plan. E timpul de a trece de la discuții și declarații la măsuri concrete și de a transforma Moldova dintr-o parte geografică a Europei într-o componentă politică, economică și socială” (Conferința științifico-practică „PCRM: un an la putere”, *Comunistul*, nr. 46, iunie 2002).

Actualitatea acestor evaluări este destul de justificată pe fundalul antrenării active în procesele de integrare atât a întregii regiuni a Europei de Sud-Est, cât și a țărilor vecine – România și Ucraina.

România, prima dintre ele, pe parcursul ultimilor șapte ani se află în proces de armonizare a propriei legislații cu *Acquis Communautaire* a Uniunii Europene, implementează Strategia națională de pregătire a României pentru aderarea la Uniunea Europeană, a dublat cota parte a exporturilor în UE de la 35% în 1992 la 70% în 2001 ș.a.m.d. Semnând în februarie 1995, *Association Agreement* cu UE, România intră în grupul țărilor ECE, care formează al „doilea val” al extinderii spre est a Uniunii.

Ucraina, de asemenea, a accelerat ritmul implementării măsurilor legislative, economice și organizaționale în domeniul integrării europene. Vectorul proeuropean al acestei țări este evidențiat clar în Programul național ”Ucraina: calea către secolul XXI”: „Direcția prioritară a dezvoltării noastre pe viitor este alegerea europeană, acceptarea valorilor umane generale, idealurilor libertății și democrației garantate. O importanță deosebită o are politica succesivă a Ucrainei pentru apropierea de Uniunea Europeană, obținerea calității de asociat, apoi și a calității de membru al UE”.

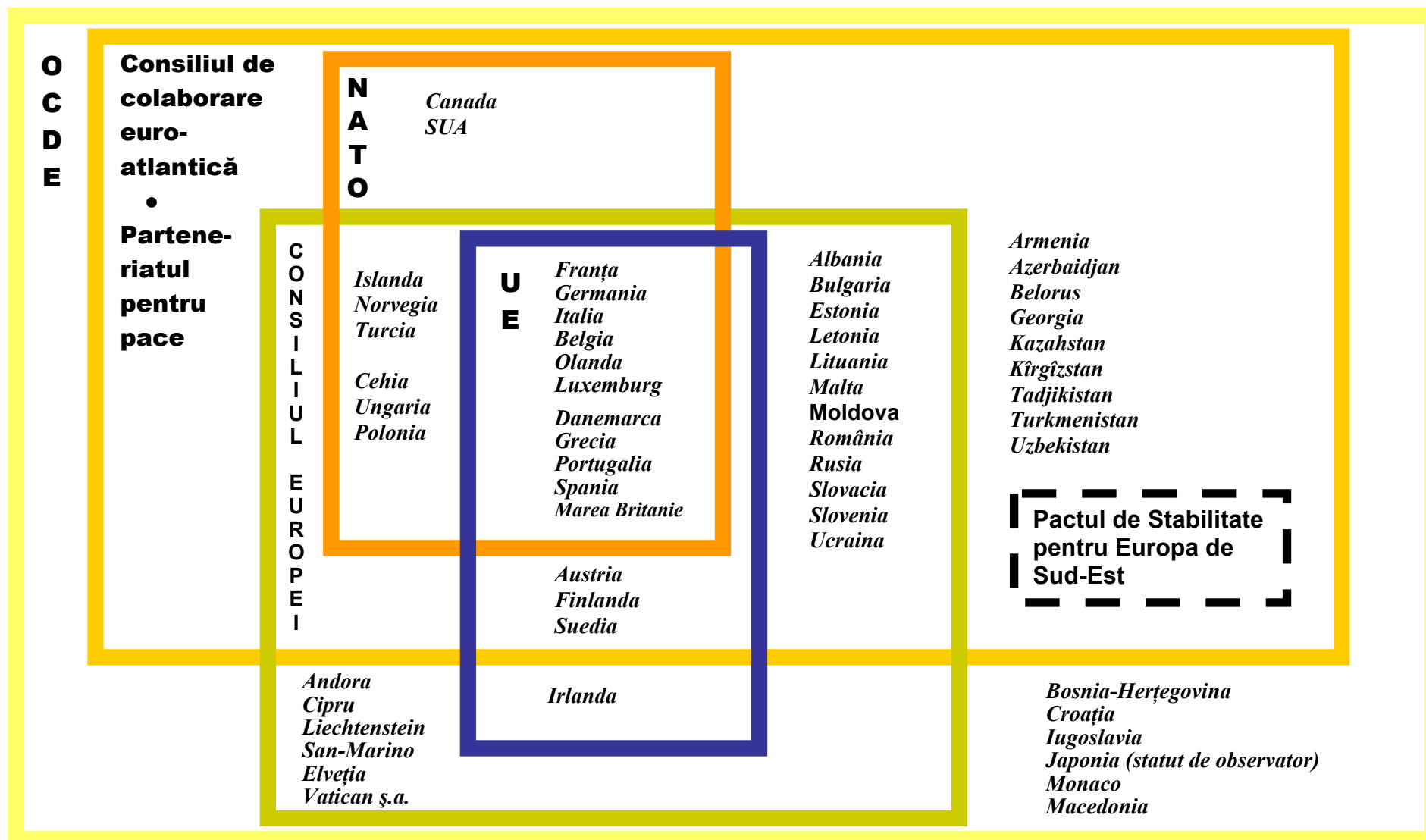
Interesul pentru țara din partea Comisiei Europene este determinată, nu în ultimul rând, de faptul că „Moldova va fi vecinul nemijlocit al Uniunii Europene ce se extinde. De aceea, interesele UE constau în folosirea instrumentelor de colaborare cu această țară pe atât de rezultativ și succesiv, pe cât aceasta va fi posibil” [24].

Opțiunea europeană a Republicii Moldova, declarată de conducerea sa și implementată pe etape de către structurile statale, răspunde intereselor naționale generale. Pentru a realiza un salt spre un viitor demn, în Republica Moldova, ca și în alte țări democratice, trebuie să existe un consens durabil asupra valorilor de bază, intereselor fundamentale, priorităților de dezvoltare socială. Orientarea europeană este una dintre acele valori, care asigură pacea civică în țară.

Iată de ce și strategia, și tactica avansării țării în secolul XXI trebuie să se sprijine pe necesitatea autoafirmării Republicii Moldova, conștientizată și trecută prin suferințele poporului, prin calitatea sa de stat civilizat, stabil politic, neutru și deschis pentru colaborare. Lipsa unei poziții clare, contradicția strategiei și tacticii creează anumite riscuri pentru o țară cu o statalitate neconsolidată. Aceste riscuri cresc odată cu dezvoltarea proceselor de globalizare. Eliminarea sau micșorarea riscurilor externe, cât și aplanarea conflictelor interne, după cum ne arată experiența Republicii Moldova, sunt posibile numai în cadrul colaborării europene.

Activizarea colaborării dintre Republicii Moldova și UE cuprinde astfel de domenii, ca: politica externă, dreptul, relațiile comercial-economice, investițiile, dezvoltarea socială și utilizarea resurselor naturale. Totodată, este clar că regulile de interacțiune trebuie să fie orientate spre normele admise în Uniunea Europeană în domeniul dreptului, relațiilor de piață, libertăților civile, controlului migrațiunii, luptei cu terorismul, criminalitatea ș.a. Este foarte important ca această interacțiune să fie concretizată în fiecare dintre domeniile de colaborare.

Republica Moldova și structurile euroatlantice

Politica externă. Integrarea în Uniunea Europeană trebuie privită în calitate de obiectiv pe termen lung al politicii externe a Republicii Moldova. O astfel de orientare n-ar trebui să tergiverseze dezvoltarea colaborării regionale (în cadrul CSI sau în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est) și relațiilor cu țările vecine.

Armonizarea legislației. În calitate de obiectiv al armonizării și apropierii legislației Republicii Moldova cu cea a UE se prezintă crearea în țară a unui mediu de drept, care ar fi favorabil atât persoanelor fizice cât și juridice, aplicabil atât eurocontactelor, cât și în interiorul țării. O importanță deosebită o are crearea premiselor de drept pentru circulația liberă a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului.

Adaptarea economiei. Pentru asigurarea unei poziții confortabile a Moldovei în cadrul economiei UE, aceasta va utiliza experiența europeană a restructurării și privatizării, va însuși procedee noi de formare și administrare a fondurilor publice, de control a deficitului bugetar, inflației și datoriei de stat, de orientare a sistemului fiscal spre creștere economică și consolidare a sistemului bancar. În procesul integrării europene un accent deosebit se pune pe competitivitatea țării pe Piața comună, protecția consumatorului ș.a.m.d. Primirea asistenței tehnice și financiare din partea UE va facilita ajustarea necesară și dezvoltarea adecvată a economiei Moldovei.

Justiția și afacerile interne. Scopul principal al politicii Moldovei în domeniul justiției și afacerilor interne este integrarea în toate mecanismele de cooperare europeană, inclusiv dialogul structural, intrarea în Eurozol și Spațiul Schengen, ceea ce va permite cetățenilor moldoveni să traverseze liber frontierele.

Învățământul și resursele umane. Cunoașterea legislației UE, a instituțiilor, politicii și procedurilor ce stau la baza ei au o importanță vitală pentru participarea fructuoasă a Moldovei în cadrul proceselor europene. În acest sens este necesară dezvoltarea sistemului de instruire a funcționarilor din organele publice centrale și locale, având drept scop familiarizarea cu normele și valorile europene. O importanță deosebită o va avea și interesul sporit pentru studierea limbilor europene.

Informația. Obiectivul fundamental al strategiei informaționale este crearea mediului favorabil și dobândirea unei susțineri interne și externe permanente pentru societatea moldovenească în eforturile sale integraționiste.

Caracterul concret, succesiv și necontradictoriu al tacticii acțiunilor pe direcții aparte de colaborare cu UE trebuie să se bazeze pe încrederea că antrenarea Republicii Moldova în procesul de integrare europeană are o *perspectivă istorică* și corespund intereselor generale ale statului. În nici un caz ea nu poate fi obiectul unor acțiuni (sau inacțiuni) conjuncturale a unui Guvern sau altul și, mai mult decât atât, ea nu poate constitui un motiv de demagogie și acțiuni populiste ale unui partid sau altul.

Vectorul european este garantul unui viitor stabil. Având în vedere acest fapt statul urmează să soluționeze o problemă dificilă și de lungă durată în vederea consolidării „fundamentului european” al societății moldovenești, începând cu democratizarea sistemului său politic și social-economic și până la conservarea și dezvoltarea culturii spirituale.

Nu este exclus că în viitor (după încheierea „extinderii estice”), între Uniunea Europeană și Republica Moldova pot să apară relații calitativ noi. La moment politica Uniunii față de CSI se bazează pe acorduri tip de cooperare și parteneriat. În următorii 3-5 ani, odată cu apropierea UE de granițele țărilor post-sovietice, ca și în 1991 prin apropiere de țările ECE, UE pentru a doua oară va trebui să-și pună întrebarea: „Ce e de făcut?”. Precedând extinderea, UE discută asupra oportunității încheierii cu țările vestice ale CSI (după anul 2004) a *Neighbor State Agreements* și căutării pentru Belarus, Ucraina și Moldova a unui statut special – „*special neighbor status*”.

Situația Republicii Moldova în acest context se prezintă un pic altfel decât, de exemplu, cea a Ucrainei sau Belarus, în pofida unui șir de circumstanțe: regimul democratic al statului, care face parte din Europa de Sud-Est, economia mică deschisă, populația polietnică cu preponderența etniei românești, stabilitatea tradițiilor creștine. Cu timpul, pe măsura avansării pozitive a reformelor și migrării intensive a forței de muncă, preponderent în direcția Europei de Vest și Bazinului Mediteranean, aceste avantaje ale țării vor fi intensificate cu siguranță.

Soluția va veni în timp. Una dintre variantele posibile este semnarea unui acord de tipul celor care există între Uniunea Europeană și un șir de state ale Bazinului Mediteranean (*Euro-Mediterranean Partnership*). Astfel de acorduri, ca “*Europe*” *Agreements*, în cazul țărilor ECE, sunt încheiate deja cu Tunisia (1995), Maroc (1996), Alger (2001) și un șir de alte țări. Mai mult decât atât, acestea prevăd nu doar aspecte de colaborare ca dialogul politic, stabilitatea democrației, politica migraționistă, cultura ș.a., dar în calitate de obiectiv concret este preconizată formarea Zonei de Liber Schimb dintre UE și țările Bazinului Mediteranean către anul 2010.

Însă cel mai probabil că soluția pentru Republica Moldova va fi găsită în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, prioritățile cele mai importante ale căruia sunt: (i) democrația și protecția drepturilor omului; (ii) reconstruirea economiei, cooperarea și dezvoltarea; (iii) problemele securității și afacerilor interne. În calitate de membru cu drepturi depline ale Pactului de Stabilitate, Moldova tinde spre extinderea șirului de întrebări prioritare, legate de participarea sa în această structură. Ea merge deja pe calea acțiunilor practice atât în cadrul comisiei pe problemele de securitate, precum și participând la programele de simplificare și liberalizare a comerțului, sperând să semneze, în cadrul Pactului de Stabilitate, toate tratatele bilaterale de liber schimb până la sfârșitul anului 2002, ca premisă a intrării în zona de liber schimb din Europa de Sud-Est.

2. APROPIEREA ȘI ARMONIZAREA LEGISLAȚIEI

Armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii Europene este o condiție necesară pentru aprofundarea relațiilor dintre acestea. Luând în considerare acest fapt, articolul 50 al Acordului de Parteneriat și Cooperare dintre Moldova și UE prevede «armonizarea legislației prezente și viitoare a Republicii Moldova cu legislația Uniunii Europene. Republica Moldova va depune toate eforturile pentru ca legislația sa să devină treptat compatibilă cu legislația Uniunii».

Având în vedere că Uniunea Europeană dispune de un sistem juridic bine definitivat și de unul dintre cele mai eficiente pe plan mondial, în condițiile supremației legislației Uniunii asupra legislațiilor naționale ale statelor membre ale UE, Republica Moldova acceptând obligația benevolă de armonizare a propriei legislații cu legislația UE își asumă responsabilități sporite și un volum mare de lucru. Mediul de drept al UE bazat de noțiunea de *acquis communautaire* (iar acestea sunt mai mult de 90 mii de pagini de documente juridice), include:

- principiile și scopurile politice ale Tratatelor de bază și modificările și completările ulterioare;
- actele normative adoptate în corespundere cu Tratatetele și jurisprudența Curții Europene de Justiție;
- declarații și rezoluții adoptate în cadrul Uniunii;
- acorduri internaționale semnate între statele membre referitor la afacerile Uniunii.

Cât privește infrastructura de drept a UE, Consiliul de Miniștri se prezintă ca organul legislativ principal al Uniunii, iar Comisia – organul executiv ce controlează realizarea în conformitate cu prevederile politicii comune europene. Curtea Europeană de Justiție se află sub jurisdicția constituțională a UE, care supraveghează corespunderea legilor UE și deciziile Comisiei ce țin de Tratatetele de bază, având drept scop garantarea faptului că Uniunea și Comisia nu le vor încălca și nu-și vor depăși împuternicirile lor.

În dreptul Uniunii Europene se pot evidenția convențional două componente – cea politică și cea economică. Prima dintre ele este dedicată statutului diferitor organe ale UE, iar a doua – funcționării pieței comune și realizării unei politici economice unice. Dreptul economic al UE se bazează pe patru principii de bază, cunoscute, de asemenea, sub denumirea de cele patru libertăți: circulația mărfurilor; circulația persoanelor; prestarea serviciilor; circulația capitalurilor.

Luând în considerare faptul că termenul «armonizare» are o semnificație juridică pe deplin concretizată în dreptul european și anume – obligația statelor membre ale UE de a-și ajusta normele legislației interne în corespundere cu principiile directivelor Uniunii Europene după anumite probleme din acestea, trebuie de subliniat faptul, că în Acordul UE–Moldova apropierea legislației RM și UE se subînțelege nu ca o obligație a Moldovei (care nu este nici membru, nici candidat la UE), dar ca o inițiativă benevolă, îndreptată spre facilitarea participării țării în procesele de integrare europeană și colaborare cu Uniunea.

Se evidențiază faptul că în Acordul UE–Moldova (articolul 50, p. 2) în mare măsură este detaliată necesitatea apropierei legislației în domeniul economiei: «Apropierea normelor de drept trebuie să se refere în special la următoarele domenii: dreptul vamal, dreptul economic, dreptul bancar, evidența contabilă și impozitele, proprietatea intelectuală, protecția muncii, serviciile financiare, concurența, achizițiile de stat, protecția sănătății și vieții cetățenilor, animalelor și plantelor, mediul înconjurător, protecția consumatorului, impozitarea indirectă, regulile tehnice și standardele, norme și prevederi despre energia atomică, transport».

Pe parcursul a patru ani de realizare a Acordului, Consiliul de Cooperare UE–Moldova (aprilie 2002) și-a expus dorința de a-și concentra activitatea asupra perfecționării legislației moldovenești în următoare priorități și domenii problematice: *concurența, Codul Civil, dreptul economic, regulile determinării țării de origine a mărfurilor, proprietatea intelectuală, standardizarea, impozitarea, mediul investițional, cooperarea vamală și transfrontalieră, combaterea crimei și corupției*. Anume pentru aceste probleme este asigurată monitorizarea situației din partea UE. Însă aceasta este numai o parte a problemei armonizării legislației moldovenești, examinată utilitar de pe poziția Acordului UE–Moldova.

Într-un sens mai larg al cuvântului, este vorba despre o reformă radicală a legislației Republicii Moldova, ceea ce se prezintă ca o condiție obligatorie a constituirii sale în calitate de stat nou european. Acest fapt era evident chiar de la început atât în interiorul țării țară, cât și pentru organizațiile internaționale, ce acordă ajutoare pentru soluționarea acestei probleme. Însă, la moment, s-a ajuns la concluzia că așteptările generale referitor la orizontul de timp necesar pentru reformarea legislației moldovenești au fost exagerate, iar barierele în calea implementării ei – subestimate. S-a resimțit atât inerția destrămării sistemului judiciar, de drept și administrativ, care acționa în perioada sovietică, cât și influența grupurilor sociale, purtătoare ale unor anumite interese în politică, economie și în procedura judiciară.

La etapa inițială, modificarea legislației era concentrată asupra unor domenii de o importanță «ideologică» pentru reforme: legilor privind privatizarea, activitatea de antreprenariat și întreprinderi, concurență și monopol, investițiile străine etc. Majoritatea acestor legi s-au dovedit a fi abstracte, neeficiente și au necesitat la început decizii speciale, iar mai târziu – numeroase modificări și noi redacții.

Necesitatea schimbării Codului Civil sovietic, varianta anului 1964, de exemplu, a fost expusă de către parlamentari abia în anul 1994, după adoptarea noii Constituții a Republicii Moldova, iar prin hotărârea Parlamentului, pentru aceasta se rezervau trei (!) luni. În realitate, cu atragerea consultanților străini și resurselor TACIS, GTZ și USAID, acest lucru a durat 8 ani și noul Cod Civil al Republicii Moldova a fost adoptat de către Parlament abia în iunie 2002 și va fi pus în aplicare de la 1 ianuarie 2003. Noul Cod Civil constă din 5 cărți (Situații generale, Drepturi materiale, Obligațiuni, Dreptul de moștenire și Dreptul privat internațional) și 1624 de articole.

Noul Cod Civil este întocmit în conformitate cu standardele și regulile aplicabile tradițional în țările europene sau fixate în documentele internaționale. Potrivit evaluării, punerea lui în acțiune va schimba sistemul de drept al Moldovei în proporție de 50%. Codul confirmă inviolabilitatea proprietății, libertatea încheierii contractelor, neadmiterea implicării cuiva în afacerile private, exprimarea liberă a drepturilor civile, dreptul la justiție.

După un deceniu de reforme legislative în Republica Moldova s-a reușit eliminarea inconsecvențelor specifice primei faze. Însă, până la o stabilitate legislativă nu s-a ajuns încă. Practica ne oferă numeroase exemple, că prevederile drepturilor materiale, ce au o importanță deosebită în condițiile orientării țării spre democrație și economia de piață, rămân fără urmări, deoarece nu sunt întărite de reforma dreptului de procedură și activitatea efectivă a sistemului judiciar.

Cea mai bună legislație nu este bună de nimic, dacă ea nu este aplicată în practică. Pentru a exclude sau, într-o măsură mai mică, a atenua nihilismul de drept, caracteristic până ce societății moldovenești aflată în proces de transformare, este necesar de a forța dezvoltarea infrastructurii de drept. La aceasta se referă reorientarea și echiparea instituțiilor juridice (curțile de justiție, organele administrative, barourile de avocați și notari, instituțiile de învățământ și de ridicarea nivelului de calificare), publicații, răspândirea și publicarea legilor, explicarea drepturilor cetățenilor și căilor de realizare a acestora. Luând în considerare aceste circumstanțe, Consiliul de Cooperare UE–Moldova (Bruxelles, aprilie 2002) a acordat o atenție deosebită capacității de lucru a sistemului judiciar în Moldova (curțile de justiție, avocatura ș.a.).

Ce ține de «domeniile problematice» ale dreptului și practica aplicării lui, care sunt determinate de Consiliu, pentru a fi prioritare în realizarea Acordului de Parteneriat și Cooperare UE–Moldova (concurența, zona de liber schimb, standardizarea, impozitarea, serviciul vamal ș.a.), s-a stabilit că pentru majoritatea domeniilor, ce prezintă interes reciproc, trebuie să fie obținute rezultate pozitive deja în 2002-2003. Asupra acestui fapt și-a concentrat atenția și Președintele V. Voronin (iunie 2002), care a menționat că legislația nu trebuie să tergiverseze procesul de integrare și „ea trebuie să fie adusă în corespundere cu cerințele Uniunii Europene într-o perioadă de timp relativ scurtă” [41].

3. COMPETITIVITATEA ECONOMIEI, INVESTIȚIILE, COMERȚUL

Acordul de Parteneriat și Cooperare UE–Moldova, de rând cu alte criterii politice ce determină participarea Moldovei la integrarea europeană (garantarea democrației, supremația legii, respectarea drepturilor omului), conține o gamă largă de principii, orientate spre «armonizarea relațiilor economice dintre Părți și contribuția pentru o dezvoltare durabilă a lor» [9]. Pentru Moldova aceasta este o chemare la majorarea gradului de *competitivitate internațională a economiei naționale*, prin orientarea către export, folosind avantajele regionale ale țării în producția unor anumite tipuri de mărfuri și prestarea serviciilor, inclusiv tranzitul, sprijinindu-se, în aceste condiții, pe normele, standardele și regulile europene.

În anii ‘90 toate țările cu economia în tranziție, deschizându-se lumii prin liberalizarea comerțului și activitatea întreprinderilor, și-au dat seama de necesitatea majorării gradului de competitivitate ca fiind unul dintre motoarele transformări de succes. Aceasta se realiza pe căi diferite – prin restructurarea întreprinderilor, modernizarea tehnologiilor, reorientarea spre piețe noi, crearea întreprinderilor mixte, cu participarea capitalului străin și aplicarea unei politici de preț flexibile.

Experiența primului deceniu în economia de tranziție a Moldovei a arătat că pe termen lung, atingerea obiectivului competitivității trebuie să se sprijine nu numai pe tripletul clasic al capacității de concurență: capacitatea de concurență a mărfurilor, produselor și concurența structurală, dar și pe factori importanți din afara economiei:

- stabilitate politică;
- predictibilitate politică;
- învățământul, care produce o calificare concurențială a muncii;
- calitatea administrării publice;
- interacțiunea socială și dialogul permanent dintre diferite grupuri sociale;
- flexibilitatea socială, instituțională și mintală.

Tabelul 2

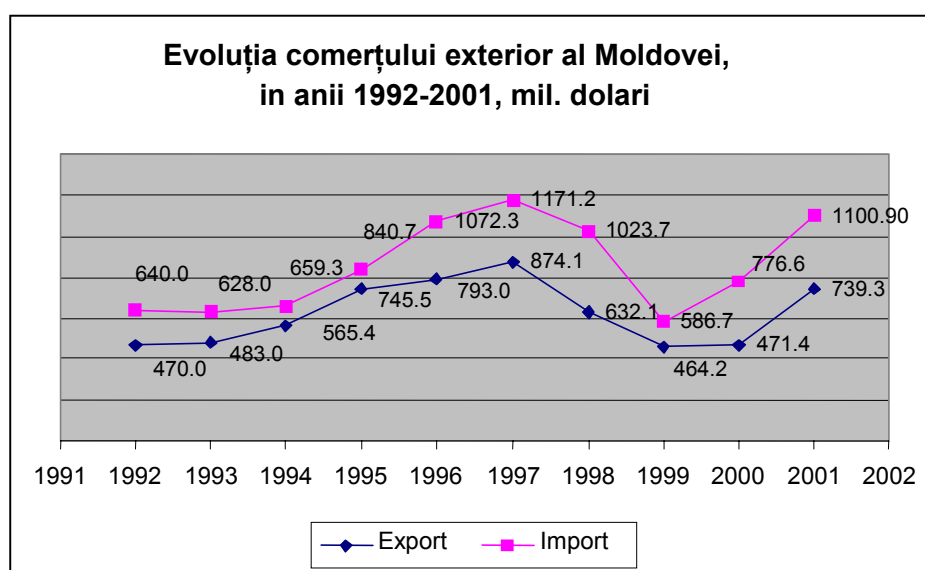
Raportul dintre volumul exportului și PIB*			
Bulgaria	0,32	Azerbaidjan	0,23
Cehia	0,51	Armenia	0,13
Estonia	0,56	Belorus	0,22
Ungaria	0,52	Georgia	0,14
Letonia	0,28	Kazahstan	0,35
Lituania	0,28	Kîrgîzstan	0,36
Polonia	0,18	Moldova	0,58
România	0,25	Rusia	0,19
Slovacia	0,52	Tadjikistan	0,37
Slovenia	0,43	Turkmenistan	0,37
		Uzbekistan	0,11
Țările ECE, în mediu	0,38	Ucraina	0,30
		Țările CSI, în mediu	0,28
* 1999; PIB la paritatea puterii de cumpărare. Sursa: FMI și Banca Mondială (2001).			

Moldova este o țară mică, cu cerere internă limitată. Indicatorii ei macroeconomici și sociali, cât și securitatea economică, în general, (inclusiv capacitatea achitării importurilor de resurse energetice și deservirea datoriei de stat), depind, în mare măsură, de *eficiența exporturilor*. Evidența acestui fapt se determină prin aceea, că raportul dintre export și PIB (0,58) pentru Moldova nu numai că este unul dintre cele mai mari printre țările CSI (în Rusia – 0,19, Ucraina – 0,30, Belarus – 0,22, în mediu pe CSI – 0,28), dar este comparabil și cu indicatorii la fel de mari ai țărilor Europei Centrale și de Est (vezi *Tabelul 2*).

Fără îndoială, piața Europeană este atractivă pentru exportul moldovenesc, ea însă este mult mai necesară pentru Moldova din punct de vedere al obținerii resurselor financiare, tehnologiilor și know-how-urilor moderne, cât și a producției de calitate superioară, care va impune producătorii autohtoni, în condițiile concurenței, să treacă la standarde ale calității mai ridicate. În următorii ani țările CSI nu vor fi în stare să acorde țărilor noastre astfel de avantaje.

Evoluția comerțului exterior a Republicii Moldova în anii 1992 – 2001 se prezintă în *Boxa 11*. Cea mai importantă poziție în exportul moldovenesc o ocupă industria alimentară (46,5% în 2001), produsele agricole (19,2%), textilele (18,7%), de mașini, utilaje și instrumente (circa 10,0%).

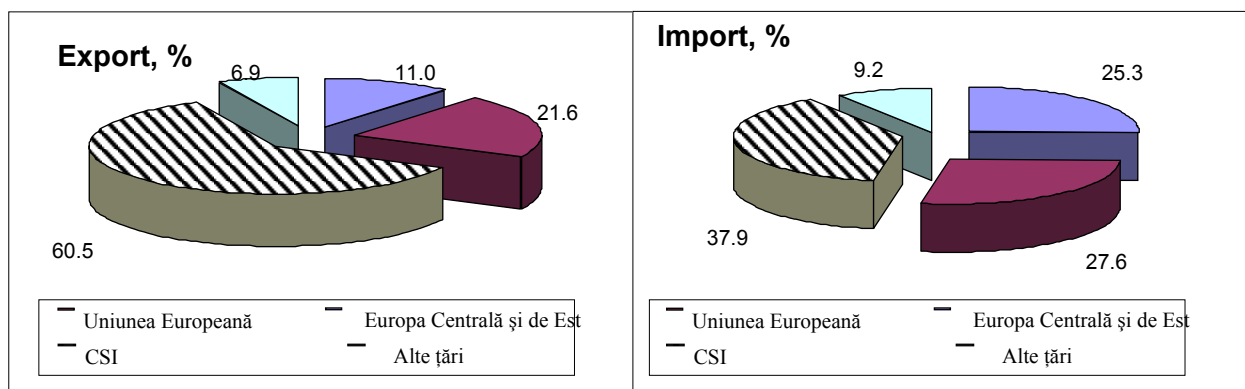
Boxa 11

Sursa: Departamentul Statisticii și Sociologiei.

Partea cea mai mare a importului revine resurselor energetice (gaz, produse petroliere și cărbune – 27,1% din import în 2001); alte grupuri de mărfuri importante ce fac parte din categoria importurilor – mașini și utilaje (17,5%), produse ale industriei ușoare (11,0%), produse chimice (9,0%) și lemn (5,0%). Geografia exporturilor și importurilor Moldovei în anul 2001 se prezintă în *Boxa 12*.

Boxa 12

Sursa: BNM, Balanța de Plăți a RM pentru anul 2001.

După cum se observă, pe parcursul ultimului deceniu, structura schimburilor comerciale externe ale Moldovei este caracterizată, pe de o parte, de deficitul balanței comerciale (și de plăți), iar pe de altă parte, de gradul de dependență ridicată atât pentru export (produse alimentare), cât și pentru importul (resurse energetice) din țările CSI și, în primul rând, din Rusia.

Exportul moldovenesc în țările Uniunii Europene progresează: el a crescut de la 12,0 milioane dolari SUA în 1992 până la 122,3 milioane dolari SUA în 2001, adică de 10 ori, iar ponderea UE în volumul total al exporturilor țării a crescut de la 3% în 1992 până la 10% în 1996 și 20-22% în anii 1999-2001. Cu toate acestea, acest indicator este mai mic pentru Moldova, în comparație nu numai cu țările Europei Centrale și de Est (în mediu 67%), dar cedează poziții și indicatorului mediu pe CSI (31%). Între timp, Moldova dispune de posibilități pentru ridicarea poziției acestui indicator.

Finalul unei scheme relativ simple de concurență dintre Est și Vest în favoarea unei scheme mult mai complicate a comerțului internațional, tendințele clare spre consolidarea spațiului economic la nivel de regiuni atât în Europa, cât și în alte părți ale lumii, admit necesitatea asigurării unei prezențe legale și instituționale mult mai echilibrate în sistemul colaborării economice internaționale.

Principalul criteriu ce urmează a fi atins de Moldova, pe termen scurt, este *creșterea mai rapidă a exportului, decât a PIB-ului*. Asume acest criteriu este evidențiat atât în «strategia dezvoltării social-economice a Republicii Moldova pe termen mediu (până în anul 2005)», aprobată de Guvern în decembrie 2001, cât și în «Strategia pentru promovarea exportului pentru perioada 2002-2005» (ianuarie 2002). Ultimul document (capitolul «Acordul de Parteneriat și Cooperare»), în special, este orientat spre interacțiunea activă a Moldovei cu UE în cadrul viitorului Acord de liber schimb.

Un studiu special al acestei probleme a fost efectuat de TACIS, cu participarea Centrului de Investigații Strategice și în 1999 [36], a arătat că pentru UE efectul economic al Acordului de liber schimb (ALS), practic, va fi nul, iar pentru Moldova acest Acord va oferi mari avantaje, în condițiile existenței unor premise corespunzătoare. Cu toate acestea, Consiliul de Cooperare UE-Moldova (aprilie 2000) a constatat, că formarea acestor premise se află la un nivel necorespunzător și, respectiv, Moldova, la moment, nu este în stare să-și îndeplinească pe deplin obligațiile ce rezultă dintr-un astfel de tratat, din cauza stării imperfecte a bazei administrative și juridice existente. Reieșind din recomandările Uniunii, partea moldovenească, cu ajutorul proiectului TACIS «Implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare», cât și cu participarea altor donatori, realizează acțiuni în șase domenii mai importante care creează premise pentru ALS: justiție; proprietatea intelectuală; regulile de origine; Codul Civil; impozitarea și standardizarea.

Competitivitatea și deschiderea economiei moldovenești se intensifică prin intermediul activizării fluxurilor financiare. Resursele financiare externe pot veni în țară în calitate de: investiții străine directe, investiții de portofoliu și credite. Unul dintre avantajele aderării Moldovei la OMC și viitoarei semnări a ALS cu țările UE va fi *creșterea fluxului de investiții străine directe (ISD)*, care are o importanță deosebită pentru supraviețuirea întreprinderilor moldovenești și majorarea gradului de competitivitate a lor. ISD permit, într-o perioadă relativ scurtă:

- atingerea unui nivel calitativ nou al restructurării întreprinderilor în baza introducerii unor tehnologii noi, metodelor de organizare a producției și pregătirii personalului;
- crearea noilor locuri de muncă, micșorarea șomajului (circa 10% în 2001 după metodologia Organizației Internaționale a Muncii) și sporirea veniturilor populației;
- ridicarea competitivității producției moldovenești;
- ridicarea gradului de integrare a Moldovei în sistemul economic mondial în baza sporirii potențialului de export al țării.

Cu toate că Republica Moldova simte nevoia investițiilor străine, indicatorii ei (ponderea ISD în PIB – vezi *Tabelul 3*) sunt totuși mai buni, decât la majoritatea țărilor CSI [2, p. 12], ceea ce ne denotă încrederea acordată țării.

În vederea ridicării în continuare a acestei încrederi, atragerea unor noi investiții, experienței în administrare și specialiștilor pentru reconstruirea domeniilor cheie a economiei, Guvernul a aprobat «Strategia investițională a Republicii Moldova (februarie 2002). Este important faptul că în anii '90 experții internaționali au recunoscut că «Legea despre investițiile străine» care este pusă în aplicare în Moldova, este una dintre cele mai bune din CSI. Ea este elaborată în baza concepției, potrivit căreia investitorilor străini li se oferă înlesniri mult mai avantajoase decât în statele vecine – România și Ucraina.

La sfârșitul anului 2001 volumul total al investițiilor în Moldova a depășit 600 milioane dolari SUA. Cei mai importanți investitori sunt companiile din Rusia, Spania, SUA, Germania, Franța, Marea Britanie și Grecia. Ca și în cazul Rusiei și Ucrainei, sectoarele de bază, în care se înregistrează un aflus de capital străin, sunt asigurarea cu gaz și apă (la sfârșitul anului 2001 – 326,4 milioane dolari SUA sau 53% din volumul total de investiții). Industria prelucrătoare ocupă locul doi în ce privește atracția investitorilor (117,5 milioane dolari SUA sau 19% din toate investițiile), după care urmează sectorul transporturilor și telecomunicațiilor (57,3 milioane dolari SUA sau 9%), cât și comerțul cu amănuntul și cu ridicata.

Reieșind din interesele Moldovei, cele mai preferabile sectoare pentru colaborarea cu partenerii străini sunt:

- prelucrarea deplină a materiei prime agricole;
- electronica și construcția de aparate și instrumente, tehnica agricolă;
- prelucrarea complexă a materialelor nemetalice, tipuri noi de materiale de finisare, prelucrare și amenajare a pereților;
- industria ușoară – textile, îmbrăcăminte, încălțăminte, covoare;

Tabelul 4

Fluxul de investiții străine în Moldova, mln. dolari SUA				
1991	1992	1993	1994	1995
25,0	17,0	14,0	11,6	25,9
1996	1997	1998	1999	2000
23,7	78,3	76,3	40,4	142,7
2001				
148,5	Sursa: BNM, Balanța de Plăți a Republicii Moldova, 2001.			

parcurilor industriale (tehnologice) va fi posibilă folosirea acestora din urmă de către firmele vestice în calitate de baze intermediare pentru producție și apoi pentru livrarea mărfurilor în spațiul economic euroasiatic enorm. Cele mai avantajoase condiții pentru astfel de zone sunt enclavele economice curate –

Tabelul 3

Ponderele investițiilor străine directe în PIB

Țara	1993-1996	1997-1999	2000
Bulgaria	0,8	5,3	7,9
Cehia	3,0	5,7	9,3
Polonia	1,1	3,2	6,0
România	0,9	3,9	2,7
Slovacia	1,5	1,6	10,8
Slovenia	0,9	1,4	1,0
Ungaria	6,0	4,4	4,2
Estonia	6,2	7,7	8,1
Letonia	5,3	6,8	5,7
Lituania	1,4	5,7	3,1
În mediu pe ECE	2,7	4,6	5,9
Belorus	0,3	1,6	0,9
Moldova	2,1	4,1	9,3
Rusia	0,5	1,4	1,2
Ucraina	0,8	1,5	1,8
Georgia	0,6	5,7	3,2
Armenia	1,2	7,3	7,3
Azerbaidjan	12,1	21,3	-0,6
Kazahstan	4,6	6,7	6,0
Kîrgîstan	3,8	5,0	1,5
Tadjikistan	2,0	2,3	2,4
Turkmenistan	2,8	3,0	2,3
Uzbekistan	0,5	1,1	0,7
În mediu pe CSI	0,8	2,0	1,6
Sursa: Åslund A. & Warner A., [2, p. 12].			

- infrastructura (telecomunicații, asigurarea cu energie și apă, reconstrucția drumurilor);
- turism, inclusiv turismul rural;
- depozitarea, ambalarea și transportarea producției, inclusiv tranzitul.

Odată cu crearea pe teritoriul Republicii Moldova a *zonelor economice libere* (la moment sunt 5), care vor avea sisteme de înregistrare, vamale, de import-export, fiscale, valutare, financiar-creditare avantajoase și alte tipuri de administrare a activității economice a întreprinderilor cu capital străin, și a

în centrele industriale ale țării (Chișinău, Bender–Tiraspol, Bălți), cât și la hotarele cu Ucraina (Otaci), România (Ungheni) și la Dunăre (Giurgiulești).

O circumstanță importantă nouă în realizarea proiectelor Băncii Europene de Reconstrucție și Dezvoltare și a programelor TACIS în Moldova este extinderea componentei investiționale (reconstrucția drumurilor, sistemelor de asigurare cu apă, reconstrucția podurilor). În cadrul inițiativelor Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, în Moldova se planifică realizarea a două proiecte pentru dezvoltarea infrastructurii regionale: «Modernizarea automagistralei Chișinău–Cimișlia–Comrat–Vulcănești–Giurgiulești» (60 milioane dolari SUA) și «Facilitarea comerțului și transportului în Europa de Sud-Est» (9,1 milioane dolari SUA). În afară de aceasta, în stadiu de coordonare sunt încă patru proiecte: electrificarea căii ferate pe traseul Cuciurgan–Bender–Chișinău–Ungheni; renovarea autostrăzii Leușeni–Chișinău–Dubăsari – granița cu Ucraina și dezvoltarea prestării serviciilor pe aceasta; construcția a două linii electrice cu capacitatea de 110 kW, ce leagă Republica Moldova și România (Fălciu–Cantemir și Burlănești–Mitoc).

Climatul investițional al țării, ca o caracteristică generalizată a atractivității ei pentru afaceri este determinată, în mare măsură, de regimul valutar și sistemul de impozitare [40]. *Regimul valutar* al Moldovei este destul de liberalizat, ceea ce este destul de important pentru potențialii investitori, în special, datorită acestor circumstanțe: este permis schimbul valutei străine cash pe lei și invers, fără careva restricții; este permisă obținerea și păstrarea profitului rezultat din activitatea din export pe conturile valutare ale exportatorilor; nu există vinderea obligatorie a valutei către stat. Pentru investitorii străini este garantat dreptul de repatriere a profitului obținut din investiții, cât și a însași investițiilor. În completarea acesteia, legislația Moldovei nu prevede constrângeri în ceea ce privește crearea băncilor cu capital străin sau a unor filiale ale băncilor străine pe teritoriul Moldovei. Nouăsprezece din cele 22 de bănci ale țării au dreptul de a efectua operațiuni internaționale; acestea au câștigat încrederea băncilor străine care le oferă acestora linii de credite.

Stabilitatea relativă a valutei naționale și nivelul scăzut al inflației, de asemenea, se prezintă drept un semn pozitiv pentru atragerea investițiilor străine.

Evoluția sistemului de impozitare în Moldova în ultimele decenii a dus la aceea, că astăzi el este caracterizat de următoarele tarife: impozitul pe venit al persoanelor juridice – 25%; pentru persoanele fizice – 10%-15%-25%; impozitul pe venit asupra depozitelor bancare și obligațiile trezoreriei de stat – 0% până în anul 2005. Pentru accize: sunt prevăzute aceleași tarife pentru subiecții autohtoni și cei străini – 5%-10%-25%. Mărimea TVA – 20%, 8%, 5%; TVA la export – 0% (a. 2002). Pentru întreprinderile mici din țară există următoarele înlesniri fiscale: scutirea de impozite pe termen de trei ani în condițiile reinvestirii repetate a veniturilor în activitatea economică, scutirea de impozitul pe venit în mărime de 50% din mijloacele investite în capital; băncile comerciale ce oferă credite pe termen de 2-3 ani sunt eliberate de impozitul pe venit până la 50% și scutite total de impozitul pe venit pentru credite pe termen lung. Pentru întreprinderile mixte cu capital străin de mai mult de 250 mii dolari SUA mărimea impozitării se micșorează până la 50% pe parcursul a 5 ani. De subliniat faptul că în Moldova nu există limitări la exportul și importul mărfurilor. Taxele vamale variază de la 0 la 15%.

Printre înlesnirile ce stimulează fluxurile investiționale pot fi considerate următoarele:

- valorile materiale importate în țară în calitate de aport material la formarea sau mărirea capitalului statutar al întreprinderii (mașini, utilaje, inclusiv de oficiu, materie primă și materiale) sunt scutite de taxele vamale;
- întreprinderile cu investiții străine sunt scutite de plata taxelor vamale pentru mărfurile (materie primă și semifabricate) importate destinate producției bunurilor pentru export;
- întreprinderile cu investiții străine, în capitalul statutar ale cărora ponderea investițiilor străine depășește suma echivalentă cu 250 mii dolari SUA și mai mult de 50% din venitul brut ale cărora se obține din realizarea producției (lucrărilor, serviciilor) proprii, au dreptul la micșorarea cu 50% a impozitului pe venit pe parcursul unei perioade de cinci ani;
- întreprinderile, în capitalul statutar ale cărora ponderea investițiilor străine depășește suma echivalentă unui milion dolari SUA, sunt scutite de impozitul pe venit pe parcursul perioadei de 3 ani de la ziua semnării acordului cu Inspectoratul fiscal principal de stat de pe lângă Ministerul Finanțelor.

Astfel, Moldova propune investitorilor stimulente impozitare și, de asemenea, asigură protecția investițiilor acestora.

Ca și majoritatea țărilor europene, Moldova a semnat acorduri bilaterale pentru promovarea și protecția reciprocă a investițiilor cu mai multe țări. Din 1992 ea este membru al Agenției Internaționale pentru Garantarea Investițiilor și această circumstanță poate fi utilizată cu succes de către fiecare investitor străin, pentru a se asigura de riscurile politice și economice.

Înviorarea colaborării economice internaționale este pivotul strategiei de dezvoltare a Moldovei pe termen lung, îndreptată în afară și orientată spre export. Măsurile practice ce se realizează astăzi sunt tangibile cu trei domenii de bază: restructurarea întreprinderilor moldovenești pentru ridicarea capacității lor de concurență internațională; promovarea exportului, inclusiv cu participarea partenerilor străini și a investițiilor lor; schimbarea regimului economic extern în direcția înlăturării barierelor ce tergiversează comerțul și alte forme de colaborare internațională, luând în considerație normele și regulile OMC, Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană și alte acorduri internaționale.

Ridicarea competitivității economiei Republicii Moldova are drept obiectiv final atingerea unei astfel de stări a ei, în condițiile căreia ea nu numai că va putea să se adapteze la condițiile pieței europene unice, dar și va face față concurenței de pe această piață fără granițe, unde predomină principiul celor «patru libertăți» – circulația liberă a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului.

4. MIGRAREA ÎN MASĂ A FORȚEI DE MUNCĂ – PROBLEMĂ PENTRU SOLUȚIONARE

La mijlocul anilor '90 Republica Moldova a devenit țara, cetățenii căreia au o prezență activă pe piața muncii din Europa. Conform datelor Balanței de Plăți a RM, încasările de la cetățenii moldoveni, care muncesc peste hotare au crescut de la 70 milioane dolari SUA în 1996 până la 222 milioane dolari SUA în 2001, ceea ce constituie aproximativ 30% din veniturile obținute prin export. În țară sunt înregistrați 18 agenții de angajare la muncă peste hotare. Însă, după evaluările Departamentului de migrațiune, 95 % dintre cetățenii moldoveni activează peste hotare ilegal.

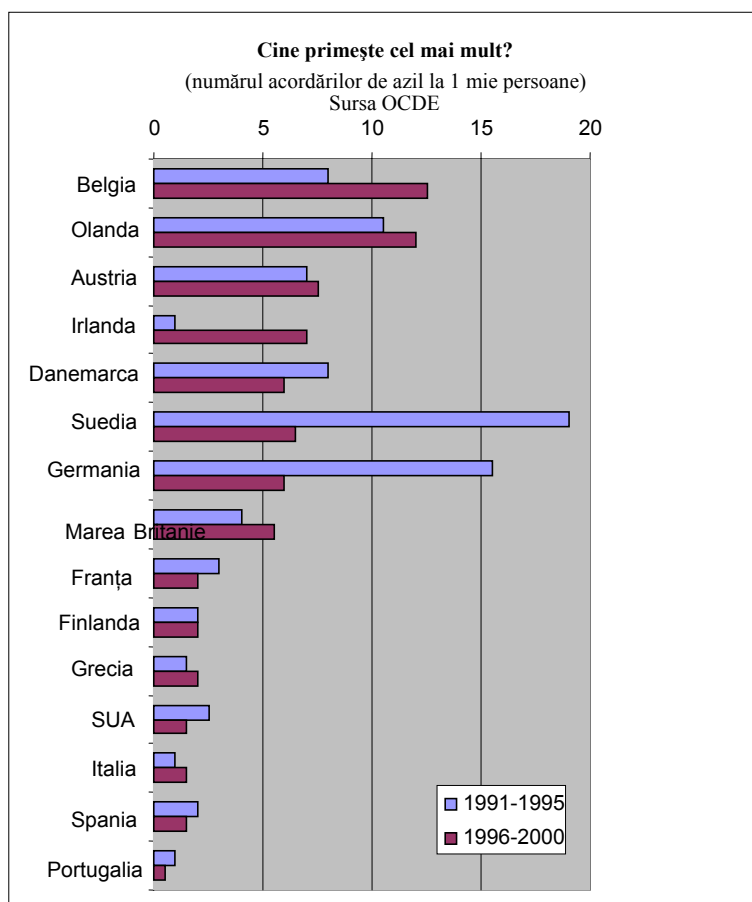
După cum se cunoaște, problema migranților, în special a celor ilegali, complică situația din Uniunea Europeană (vezi *Boxa 13*). De aceea, dirijarea migrațiunii în masă a forței de muncă din Moldova este „o problemă duală” Evaluarea cantitativă a proporțiilor acestui fenomen nou pentru țară – migrarea în masă a forței de muncă peste hotare – este destul de contradictorie: de la 150-190 mii persoane (Departamentul de statistică și sociologie) până la cifre „de panică”, ce constituie 600 mii și chiar 1 milion de persoane, prezentate de alte organe de stat (Serviciul de Informație și Securitate, Ministerul Afacerilor Interne). Fără îndoială, ultima cifră este exagerată, dacă se ia în considerare faptul că întreaga populație a Moldovei, inclusiv și Transnistria, constituie 4,3 milioane persoane, iar fără Transnistria – 3,6 milioane persoane, din care populația aptă de muncă constituie 1,65 milioane persoane.

Există oare în Moldova un surplus de forță de muncă? Presupunem că există. În primul rând, caracteristic pentru Moldova este densitatea înaltă a populației (circa 130 persoane/km²). În al doilea rând, în condițiile unei crize economice, micșorarea ocupării, dezindustrializării și închiderii celei mai mari părți a capacităților de producție (industria de aparataj, tehnica radio și electronică, industria ușoară, industria mobilei ș.a.) este evidentă prezența unui șomaj de proporții ascuns, ocupare incompletă, scurgerea forței de muncă la țară, scăderea generală a nivelului veniturilor populației.

Tranziția la economia de piață în Moldova s-a manifestat multilateral în sfera ocupării:

- *aparitia pieței muncii*, ridicarea mobilității de muncă a populației, apariția pieței (de rând cu cea oficială) «tenebre» a muncii, extinderea sectorului autoocupării;
- modificarea *structurii ocupării* în favoarea sectorului privat; în condițiile deplasării angajărilor din sectorul de stat spre cel particular, șomajul sau lipsa dorinței de a se încadra în câmpul muncii au devenit drept zonă tampon dintre aceste două pentru multe persoane;

Boxa 13

Sursa: OECD, *The Economist*, June 2002.

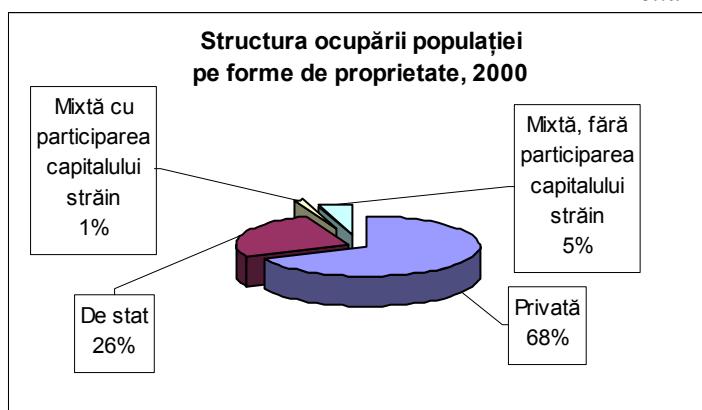
- în condițiile înregistrării unui declin mare în sectorul producției, în special în anii 1991-1995 (reducerea PIB-ului în acești cinci ani a constituit 53%), *șomajul oficial* se manifestă la un nivel relativ scăzut, pe parcursul anilor '90 rămânând la nivelul de 1,4-2,1% pentru șomajul înregistrat, iar după evaluările efectuate conform metodologiei OIM – nu mai mult de 8,5-12,0%;
- prezența unui *șomaj ascuns* mare: concediile pe cont propriu sau concediile parțial remunerate din inițiativa administrației, săptămâna incompletă de muncă, concediile de maternitate;
- *extinderea contingentului populației economic inactive*, inclusiv și a celor, care sunt deja disperați în a mai găsi un loc de muncă sau și-au întrerupt căutările, de asemenea și casnicele;
- creșterea asimetriei de gen a pieței muncii: forța de muncă masculină este mult mai mobilă, femeile se stăruie să-și păstreze statutul recent al serviciului, iar odată cu

pierderea locului de muncă, șomajul feminin poartă un caracter mai îndelungat, ori acestea trec la categoria populației economic inactive;

- apariția fluxurilor de migrațiune a forței de muncă peste hotare (în majoritatea cazurilor acestea sunt ciclice și sezoniere), preponderent a persoanelor de vârstă medie – vârsta cea mai activă din punct de vedere economic.

Modificările structurale ale ocupării sunt determinate de mobilitatea forței de muncă. Pe măsura tranziției Moldovei la economia de piață, barierele formale pentru mișcarea forței de muncă au fost înlăturate. Cu apariția sectorului particular, reorganizarea întreprinderilor de stat din orașe și lichidarea întreprinderilor colective mari din sectorul rural, s-a început repartizarea locurilor de muncă între sectoare și, spre sfârșitul anilor '90, în sectorul particular erau concentrate deja 70% din populația ocupată (vezi Boxa 14). În această perioadă de tranziție anume mobilitatea a crescut brusc. Pentru întreprinderile cu numărul de lucrători mai mic de 20 de persoane indicele mobilității forței de muncă a constituit 12,4% în 1994, 16,1% în 1998 și 26,3% în 2001. Astfel, indicele de mobilitate a forței de muncă s-a dublat. S-a micșorat cota parte a

Boxa 14

sectorului de producție, în special a industriei; a crescut brusc numărul locurilor de muncă în sfera serviciilor. Prezența unui număr mare de angajați în agricultură reflectă atât poziția cheie a acestei ramuri în economia națională, cât și rolul pe care-l joacă aceasta pentru supraviețuirea populației în condițiile de criză.

Pentru o economie dezvoltată sau ce se dezvoltă activ micșorarea ponderii angajaților în numărul total al populației este destul de acceptabil, deoarece creșterea veniturilor populației poate fi asigurat și în condițiile micșorării contingentului angajaților. În condițiile unei stări de criză a sectoarelor economic și social ale Moldovei un astfel de proces trebuie considerat a fi nedorit, deoarece nivelul ocupării populației se micșorează pe fondul scăderii PIB-ului și veniturilor menajelor.

În baza sondajului sociologic (CISR, septembrie 2000) au fost determinate următoarele caracteristici ale șomajului din țară:

- *șomajul deschis este relativ mic* (6-8%). Însă aproape o treime din angajați se află în condițiile unui șomaj ascuns (săptămâna de lucru incompletă, concedii din inițiativa administrației). Numai 20,3% de angajați s-au concediat de bună voie, restul – 79,7% au fost concediați din cauza reducerii personalului sau la lichidarea întreprinderii. Angajații se eliberau de la locul de muncă în special din cauza salariilor mici (56,2%), întârzierilor cronice pentru plata salariilor sau refuzul patronului de a le plăti (18,7%);
- *continuitatea șomajului*: cu părere de rău, predomină șomajul cronic de lungă durată – 73,3% de respondenți. 11,7% au fost șomeri de la 6 până la 12 luni și 15,0% de respondenți n-au avut locuri de muncă mai puțin de 6 luni;
- *mobilitatea ridicată a șomerilor*: 30,5% de șomeri au activat la ultimul loc de muncă nu mai mult de un an și doar 6,8% – mai mult de doi ani;
- *aspectele demografice*: grupul de vârstă al populației de 25-34 de ani se află în cea mai dramatică situație: ponderea șomerilor în acest grup este cea mai mare – 29,1%, ceea ce e cu 10 puncte mai mult decât ponderea acestei grupe de vârstă în structura populației (19,7%). Între timp, anume în acest grup are loc formarea profesională și socială a individului: încheierea studiilor, dobândirea aptitudinilor profesionale și crearea familiei.

Exodul masiv al populației de pe piața muncii s-a manifestat în calitate de fenomen nou pentru Moldova de la mijlocul anilor '90. Conform rezultatelor obținute de câteva sondaje (CISR, 1999-2001) aproape fiecare a doua persoană, ce a părăsit piața de muncă moldovenească, era aptă de muncă. În același timp, este de ajuns să comparăm două grupuri ale populației Moldovei de pe malul drept (2000) – populația activă (1654,7 mii persoane sau 45,4%) și populația inactivă (1992,3 mii persoane sau 54,6%), pentru a înțelege, cât de serios și periculos, din punct de vedere social, este pentru țară șomajul voluntar-forțat al populației.

Ponderea cea mai mare a populației inactive revine așezărilor urbane (54,8%), unde acest contingent în cadrul grupului de vârstă 20-24 de ani prevalează chiar și cota parte a persoanelor active. Cât privește grupul de vârstă 25-39 de ani, fiecare al patrulea (!) din ei face parte din populația economic inactivă. Luând în considerare plecarea «benevolă» a populației de pe piața muncii, persoanelor de conducere li se poate crea impresii că problema șomajului nu este atât de acută. Însă merită de evidențiat că în componența populației economic inactive intră nu numai tineretul și persoanele cu nivelul educațional scăzut, dar și o bună parte a populației de vârstă medie cu studii medii și superioare.

În rezultat, anume aceste două contingente – șomerii și cei plecați voluntar-forțat de pe piața internă a muncii – formează exodul persoanelor la muncă peste hotare. Evaluarea acestui fenomen este ambiguă și cu o veridicitate nedeterminată din punct de vedere statistic. Astfel, conform datelor Departamentului de statistică și sociologie («Studierea forței de muncă»), în trimestrul IV al anului 2001, în ansamblu pe republică, (malul drept al Nistrului) lipseau temporar 183 mii membri de familie, aceștia aflându-se la muncă peste hotare. Cifrele trimestrului I al anului 2002 ne arată o creștere a acestui contingent până la 220 mii persoane (vezi Tabelul 5).

**Persoanele plecate peste hotare la muncă sau în căutarea unui loc de muncă
(trimestrul I, 2002)**

Vârsta	Total	Bărbați	Femei	Rural	Urban
Total	219013	154650	64363	81949	137064
15-19	18116	12477	5639	4410	13706
20-24	57490	41724	15766	16520	40970
25-29	40973	29868	11105	14128	26845
30-34	22311	15397	6914	11170	11141
35-39	25138	17920	7218	10876	14262
40-44	31827	21617	10210	15179	16648
45-49	16792	11175	5617	6208	10584
50-54	5192	3738	1454	2725	2467
55-59	996	556	440	555	441
peste 60	178	178		178	
<i>Sursa: Departamentul de statistică și sociologie.</i>					

După cum se vede din tabel, dintre persoanele plecate la muncă peste hotare sau în căutarea ei 70,9% sunt bărbați și 29,1% – femei. În 80% de cazuri aceste persoane au vârsta de până la 40 de ani. Raportul urban-rural constituie 37:63. Populația rurală își câștigă parțial existența din contul cotelor de teren (1,5 ha), iar cea din municipiul Chișinău din contul vastelor posibilități de a găsi un loc de muncă pe loc, în majoritatea orașelor mici însă majoritatea populației cu vârsta aptă de muncă este atrasă în migrațiunea forței de muncă.

Munca peste hotare are atât aspecte negative, cât și aspecte pozitive. Printre primele – exodul în detrimentul economiei naționale a celui mai cu inițiativă contingent al populației; problemele personale ce țin de sănătate, familie, educația copiilor. Aspectele pozitive sunt sporirea veniturilor, însușirea unor noi aptitudini profesionale și de muncă, lărgirea spectrului de interese. Transferurile anuale în țară a 170-220 milioane dolari SUA din câștigurile migratorilor reprezintă un suport important atât pentru populație, cât și pentru stat.

Moldova nu este primul stat care suportă și va suporta încă mult timp consecințele exodului masiv de forță de muncă. Unele țări mai puțin dezvoltate din Europa s-au confruntat deja cu această problemă în anii '60-70 (Turcia, Iugoslavia, Portugalia). Din experiența acestor țări se cunoaște pe cât de importantă este atitudinea constructivă a autorităților față de migrațiunea externă. Unele țări facilitează emigrarea forței de muncă autohtone sau, dimpotrivă, iau măsuri de interdicție, în timp ce majoritatea lor controlează mișcarea forței de muncă în baza unor acorduri interguvernamentale. Un exemplu pozitiv al unei politici de stat efective cu privire la exportul resurselor de muncă l-a arătat Turcia în anii '50-70, exportând forța de muncă în Germania, iar astăzi - în Rusia și alte țări CSI.

Migrarea ilegală în țările UE atinge cifra de 500 mii persoane anual (evaluările summit-ului UE de la Seviglia, iunie 2002), ceea ce creează probleme pe piața europeană a muncii, cu toate că nivelul șomajului în unele dintre aceste țări constituie 9-12%. O contribuție esențială în această problemă o are și migrarea ilegală a forței de muncă din Moldova. Sondajele ne arată că mai mult de 90% dintre migratorii moldoveni își găsesc un loc de muncă peste hotare de sine stătător. Serviciile statului în acest domeniu au până ce o eficiență mică din cauza calificării nesatisfăcătoare a personalului necesar, birocrăției și corupției. Agențiile particulare însă lucrează mai operativ, dar nu oferă garanții speciale migratorilor.

Majoritatea migratorilor se îndreaptă, potrivit sondajelor, nu mai puțin de 52-57%, spre țările UE. În legătură cu aceasta, problema dată a atras, în sfârșit, atenția Consiliului de Cooperare UE-Moldova (Bruxelles, mai 2001). Vice prim-ministrul A. Cucu a recunoscut: «O mare parte a cetățenilor Moldovei lucrează ilegal peste hotare. O serioasă anxietate este provocată de traficul cu femei. Analiza statisticilor existente ne arată o tendință în creștere... Cel puțin o jumătate din migratori se află în țările membre ale UE. Acest fapt indică necesitatea introducerii unei abordări noi a acestei probleme. Am dori să propunem

inițierea consultării, având drept scop determinarea căii de soluționare a acestei probleme prin metode legitime la nivel bilateral și la nivelul UE în general. Aceasta va duce, cel puțin, la o îmbunătățire parțială a situației. Pentru a găsi o soluție mai adecvată a problemelor existente, Moldova are nevoie de acorduri importante, cât și de asistență tehnică» [28, p. 10].

Un an mai târziu, în aprilie 2002, partea moldovenească a ridicat iarăși problema dată, prezentând informații despre măsurile întreprinse în domeniul reglementării migrării. S-a menționat, în special, că baza juridică a Moldovei este deja completată cu legile despre cetățenie, migrațiune; ieșirea și intrarea în țară; statutul juridic al cetățenilor străini; sistemul național de pașapoarte. Au fost încheiate acordurile corespunzătoare cu Polonia, Ungaria, Ucraina. În stadiul de negocieri se află acordul cu Cehia. Rețeaua de instituții împuternicite include Ministerul Afacerilor Interne, Departamentul de Migrațiune, Serviciul de Informație și Securitate, cu participarea specială a Departamentului Vamal.

Republica Moldova, activând în contextul aducerii legislației naționale în corespundere cu standardele europene, a semnat Convenția europeană despre statutul juridic al muncitorului-migrant (Consiliul Europei, Strasburg, iulie 2002). Acest document reglementează, în principiu, întrebările ce țin de angajarea în câmpul muncii, testarea medicală profesională, condițiile de muncă, securitatea socială, unitatea familiei ș.a.

Migrarea forței de muncă este complexată de o serie de probleme serioase ca, de exemplu, traficul de femei și persoanelor donatoare de organe folosite la transplanturi. Pentru soluționarea acestor probleme, Moldova are nevoie de o legislație adecvată, cât și de asistență tehnică. Primii pași au fost întreprinși de acum – a fost inițiată realizarea proiectelor «Lupta cu traficul de femei în Moldova și Belarus» și «Consolidarea administrației transfrontaliere în Moldova și Ucraina».

Fiecare dintre aspectele migrațiunii ilegale are propriul specific. Și acesta trebuie luat în considerare în cadrul realizării Acordului de parteneriat și cooperare dintre Moldova și UE, care conține referințe directe cu privire la această problemă.

În unele țări membre ale Uniunii Europene (de exemplu, Portugalia, Italia, Irlanda, Belgia) au fost primite sau se află în discuție anumite regulamente legislative, ceea ce va permite în ordine bilaterală de a reglementa situația. Pe semne, se maturizează premisele pentru trecerea de la tratative la căutarea căilor de soluționare a problemei prin metode legale la nivelul UE în general. Și aceasta este oportun, deoarece este imposibil de imaginat aderarea Moldovei la sistemul economic european fără integrarea în piața forței de muncă a Uniunii. Însă această integrare se realizează pe cale civilizată, luând în considerare interesele ambelor părți – a Uniunii Europene și a Republicii Moldova.

CONCLUZII

Republica Moldova, proclamându-și independența, s-a deschis iarăși lumii. Primele scrieri despre Moldova ca stat european se referă la cronicile din sec. XIV. O perioadă îndelungă teritoriul ei a servit drept «zonă de contact» pentru diferite țări, religii și culturi – latină, elină, turcă și slavonă. Astfel, după cum se cunoaște din istoria omenirii, unor asemenea zone le aparține un rol principal, deoarece ele provoacă necesitatea de dialog, toleranță și cooperare.

Astăzi, țara noastră revine în Europa și, reieșind din interesele atât ale statului, cât și ale cetățenilor, ea încearcă să-și determine poziția sa. Aflându-se la periferia de Sud-Est a arealului european de mijloc, Moldova nici de cum nu dorește a fi o extremitate – țară cu economia, cultura și mentalitatea scăzută. Generațiile actuale și viitoare de cetățeni moldoveni vor avea multe de înfruntat, pentru a reînvia țara și pentru a ridica calitatea guvernării, afacerilor și vieții ei până la nivelul statelor europene moderne.

Unitatea Europei se sprijină astăzi nu numai pe valorile democratice, creștine, etice și culturale de acum tradiționale pentru ea, dar și pe acțiuni coordonate ale țărilor europene, având drept scop soluționarea în comun a problemelor ce afectează întregul continent. Ca un nucleu specific al cristalizării unității europene se prezintă astăzi Uniunea Europeană, care a fost fondată de șase țări, mai târziu lărgindu-se până la 15 țări. Urmează – după 1 ianuarie 2003 – «extinderea estică» a UE, care va alipi la ea un nou grup mare de țări ale Europei Centrale și de Est. Când aceasta va avea loc, Republica Moldova se va pomeni în vecinătate nemijlocită cu UE. Prevăzând acest fapt, ambele părți – Uniunea Europeană și Republica Moldova – încă din 1994 au semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare (a intrat în vigoare în 1998), îndeplinirea articolelor căruia trebuie să apropie pas cu pas baza legislativă, economia și orânduirea socială ale Moldovei la standardele europene. Doar îndeplinind cerințele acestui Acord, Moldova cu timpul va putea deveni la început membru asociat, iar mai târziu și membru cu drepturi depline al Uniunii.

Avansarea Moldovei pe calea integrării europene însă este destul de lentă și cu multă prudență, cu toate numeroasele declarații – de la politicieni la studenți: „Vrem în Europa!” Între timp, Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre UE și Moldova nu este o declarație mediocră de intenții, de tipul căroră se semnează o mulțime, dar un document de lucru, o «hartă de drum» specifică ce necesită nu numai identificarea geopolitică a țării, dar și acțiuni permanente și scrupuloase în fiecare din domeniile menționate în Acord: dialogul politic, armonizarea și apropierea legislației, relațiile comerciale, dezvoltarea unor ramuri aparte ale economiei, politica socială, protecția mediului înconjurător, dezvoltarea regională și cooperarea transfrontalieră.

Voința politică a părții moldovenești în favoarea integrării europene este evidentă. În același timp, atât guvernul, cât și opoziția, presupun că rezultatele practice ale interacțiunii Moldovei și Uniunii Europene puteau fi mai bune. Președintele V. Voronin, de exemplu, după rezultatele summit-ului țărilor din Europa Centrală și de Est din Lubiana (iunie 2002) a menționat necesitatea «aducerii situației din țară în corespundere cu cerințele Uniunii. Trebuie de trecut de la declarații la acțiuni concrete pe calea integrării europene» [41].

Acțiunile concrete care urmează a fi realizate la moment în țară constau în următoarele:

- continuarea *armonizării regulamentelor* deja avansate, în special în următoarele domenii: dreptul vamal, dreptul antreprenorial, dreptul bancar, impozite, servicii financiare, principiile concurenței, dreptul consumatorilor, normele și dispozițiile tehnice, transport, ocrotirea sănătății, ecologia, proprietatea intelectuală, dreptul muncii. O facilitare în acest proces trebuie să devină Cartea Albă a Comisiei europene;
- luarea în calcul în *politica macroeconomică* a necesității respectării criteriilor de convergență; realizarea strategiei de micșorare a nivelului de sărăcie și reluarea creșterii economice, stabilită în comun acord cu FMI și Banca Mondială;
- *studierea concretă a consecințelor rezultate în urma extinderii estice a UE pentru Moldova*, a beneficiilor economice și costurilor (*costs and benefits*) pentru ramurile de bază ale economiei, regiuni aparte, comerțul internațional și piața internă;

- intensificarea *proceselor de transformare a economiei* pe calea restructurării post-privatizare a sectoarelor și întreprinderilor sale, continuarea reformelor sectorului public, adaptarea politicii de export-import la cerințele OMC, crearea condițiilor pentru majorarea fluxului de investiții străine directe;
- *pregătirea complexă a specialiștilor* pentru activitatea practică în domeniile de bază a interacțiunii țării cu UE. Cunoașterea canoanelor dreptului european va permite de a obține pe calea negocierilor unele condiții mai avantajoase pentru perioada de tranziție și pentru așa numitele derogări de timp (refuzul de la aplicarea obligațiilor țării candidate, ce oferă timp pentru acomodarea la normele și condițiile obligatorii din Uniune). Pentru soluționarea unor întrebări dificile ce apar în procesul negocierilor (de exemplu, în agricultură) este necesară crearea unei baze-cadru informaționale efective;
- *utilizarea mai rațională a fondurilor programului TACIS* cu trecerea la principiile programării multianuale și abordării problemei obiectului, concentrării asupra domeniilor principale și maximizarea participării ajutorului «solid» (prevăzut pentru investiții și infrastructură, și nu numai pentru consulting și educație);
- *popularizarea*, atât la forumurile internaționale, cât și în relațiile bilaterale, a *acțiunilor și pregătirii Moldovei* pentru integrarea europeană.

În calitate de document cadru, care unește toate aceste acțiuni, poate servi, după exemplul altor țări, *Strategia națională pentru integrare*, orientată, în final, spre atingerea criteriilor de Copenhaga a integrării europene pentru țările Europei Centrale și de Est: stabilitatea instituțiilor, ce asigură democrația, supremația legii, drepturile omului, stima și protecția minorităților; existența unei economii de piață active; capacitatea de adaptare la concurență și mediul de piață din cadrul Uniunii; și capacitatea de îndeplinire a obligațiilor de membru, inclusiv devotamentul față de obiectivele politice, economice și monetare ale Uniunii. Un astfel de document, sesizat de către putere, societatea civilă și populație, va fi nu numai un semnal pentru comunitatea internațională despre existența unui consensus național față de alegerea europeană a Republicii Moldova, dar va deveni și bază pentru formarea proiectelor de implementare și pentru depășirea neajunsurilor în coordonarea și utilizarea creditelor și mijloacelor de asistență tehnică, care decurg din orientarea curentă a lor, pentru necesități extraordinare, fără luarea în calcul a necesităților pentru o perioadă de timp mai îndelungată, evidențiate de obiectivele strategice.

Intensificarea acțiunilor de pregătire, ce se referă la antrenarea Moldovei în procesele de integrare europeană, cere o susținere instituțională corespunzătoare, inclusiv existența în cadrul Guvernului a unui Minister (departament) puternic de integrare europeană.

Este importantă și atitudinea Europei față de Republica Moldova. Pericolul de a se pomeni nemijlocit pe linia unei noi demarcări a continentului nu ne oferă prea mult entuziasm. Nu este exclus faptul că, odată cu trecerea timpului, după finalizarea «extinderii estice», în relațiile UE cu Moldova poate demara o continuare calitativ nouă. La moment politica Uniunii față de țările CSI se elaborează în același mod. Între tip, specificul Republicii Moldova (implicarea în Pactul de stabilitate pentru Europa de Sud-Est, regimul democratic al țării, economia mică deschisă, populație polietnică cu predominarea etniei latine, stabilitatea tradițiilor creștine) creează premise pentru căutarea unor variante. Soluția o va indica timpul. Este posibilă aprobarea modelelor deja folosite de UE în raport cu alte țări ale bazinului Mediteranean sau variantelor preconizate pentru țările participante la Pactul de stabilitate pentru Europa de Sud-Est. Este cert faptul că alegerea europeană a Republicii Moldova trebuie să aibă o perspectivă istorică.

GLOSAR

Acquis communautaire – termen francez (ce nu poate fi tradus mot a mot), care marchează totalitatea tratatelor, regulilor și legilor adoptate, începând cu anii '50, în cadrul Uniunii Europene; aceste norme trebuie adoptate de către statele membre sub forma în care acestea existau la momentul aderării; constă din dreptul primar, adică tratate (Tratatul de la Paris, Tratatul de la Roma, Actul Unic European, Acordul Uniunii Europene, Tratatul de la Amsterdam, tratate de aderare) și dreptul secundar, elaborat de instituțiile corespunzătoare ale Uniunii Europene. Dreptul secundar conține reguli (obligatorii pentru toate statele membre și aplicate direct în limita granițelor tuturor statelor membre), directive (ce pot fi adresate oricărui stat membru, dar nu tuturor țărilor participante; obligatorii în ceea ce privește obiectul reglementării, oferind libertatea determinării formei și metodei de realizare), decizii (întru totul obligatorii pentru cei, cărora le sânt adresate), recomandări și opinii (ce nu au o putere obligatorie) și alte acte ale instituțiilor Uniunii Europene (de natură diversă), cât și hotărâri ale Curții europene de justiție. Dreptul contractual se referă la dreptul public internațional și oricare alte acte ale Uniunii Europene trebuie să corespundă cu acesta; în caz contrar ele sunt considerate nevalabile. Acquis communautaire include, de asemenea, tratate internaționale încheiate între membrii Uniunii Europene și părțile terțe.

Agenda 2000 – Acest document, cunoscut sub denumirea „Pachetul Santer”, stabilește strategia întăririi și extinderii Uniunii Europene, reformării instituțiilor sale, ridicării capacității concurențiale, modernizării domeniilor-cheie ale politicii, inclusiv și Politica agricolă comună, lărgirea ocupației și ridicarea nivelului de trai, cât și finanțarea acțiunilor Uniunii Europene din bugetul comun în perioada anilor 2000-2006, incluzând și fondurile structurale. Al doilea compartiment din acest document descrie în amănunte ordinea pregătirii de aderare la UE a 11 țări-candidate (Bulgaria, Ungaria, Letonia, Lituania, Cipru, Polonia, România, Slovacia, Slovenia, Cehia și Estonia) și recomandă începerea tratatelor cu Ungaria, Cipru, Polonia, Slovenia, Cehia și Estonia. «Agenda 2000» a fost semnată, în forma modificată, la summit-ul Uniunii Europene din Berlin în anul 1999.

Tratatul de la Amsterdam – semnat în Amsterdam la 2 octombrie 1997 de către 15 state membre ale UE și pus în aplicare la 1 mai 1999. Introduce schimbări în Acordul UE, în Tratatul de la Roma și în alte acte. Cele mai importante dintre ele se referă la ridicarea gradului de transparență a UE, punând accent pe protecția drepturilor cetățenilor UE, în sensul larg al cuvântului, simplificarea procedurilor legislative și modificărilor instituționale, modificările semnificative existente în *Pilonul III* ale Uniunii (cooperarea în domeniul dreptului și afacerilor interne), modificări în *Pilonul II* (politica externă comună și securitatea UE) și a unor reguli noi, ce permit integrarea flexibilă sub forma unei cooperări mai active. Noua denumire *Pilonul III*, inclusă în Tratatul de la Amsterdam este „Cooperarea în domeniul politicii și cooperării legislative pe probleme criminale”.

Țările candidate – treisprezece state care și-a expus dorința de a intra în UE, inclusiv 6 state candidate din prima grupă (grupa Luxemburg): Cipru, Cehia, Estonia, Ungaria, Polonia, Slovenia; șase state din grupa a doua (grupa Helsinki): Bulgaria, Lituania, Letonia, Malta, România și Slovacia, Consiliul European a transmis Turciei statutul special de stat candidat în timpul tratatelor despre statutul de membru la summit-ul de la Helsinki, în decembrie 1999.

Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare – cu sediul în Londra, Banca Internațională pentru Dezvoltare a fost formată în 1991 pentru a contribui la dezvoltarea economică și reformelor politice din Europa Centrală și de Est. Principalii acționari ai acestei bănci sunt statele membre ale UE și instituțiile UE, cât și SUA și Japonia.

Banca Centrală Europeană – se află în Frankfurt-pe-Main, Germania, și are funcția fixării politicii monetare pentru întreaga uniune europeană economică și monetară.

Comisia Europeană – organ executiv al UE. Întreprinde inițiative legislative, promovează politica UE, negociază în numele UE la forumurile comerciale internaționale și supraveghează respectarea legislației UE de către statele membre. Comisia are un rol foarte important în procesul de extindere a UE, deși formal nu apare cu rolul de negociator. Participă la procesul de selectare, reprezintă și coordonează pregătirea candidaților la UE, cât și elaborează dărilor de seamă anuale ce se referă la progresul în calea aderării la UE a țărilor candidate. Comisia reprezintă interesele întregii Uniuni, de aceea, ea trebuie, de asemenea, să ia în considerație interesele țării candidate, viitorului membru al Uniunii.

Consiliul European – constă din 15 state sau guverne; activitatea sa constă în întâlniri regulate a șefilor de guvern (și șefilor statelor, în cazul Franței și Finlandei). Sarcina de bază a Consiliului European este determinarea politicii viitoare a Uniunii. Consiliul joacă rolul de bază în crearea directivelor politice pentru dezvoltarea Politicii comune străine și a securității. Se convoacă minimum de două ori pe an. Ia deciziile finale în propunerile de extindere a UE.

Uniunea Europeană – termen, utilizat neoficial până în 1993 pentru marcarea Comunității economice europene; din momentul punerii în aplicare a Tratatului de la Maastricht prezintă denumirea oficială a fostei CEE.

Curtea Europeană – autoritatea judiciară a UE, care poate lua decizii în probleme înaintate de statele membre, instituțiile UE și companii. Garantează uniformitatea tâlcuirii legislației UE prin intermediul hotărârilor obligatorii pentru statele membre.

Comunitatea Economică Europeană – una dintre cele mai importante comunități europene inițiale, create în urma Tratatului de la Roma (1957), pentru contribuirea la «o uniune mai strânsă» a popoarelor Europei prin intermediul dezvoltării pieței comune, tarifului extern comun și politicii comune în domeniul agriculturii, transportului etc. A fost redenumită în Uniunea Europeană după Tratatul de la Maastricht.

Parlamentul European – organ al UE, ce reprezintă interesele Uniunii și care îndeplinește, în special, funcții de supraveghere. Creat în 1957, în urma contopirii Adunării Parlamentare a Comunității Economice Europene, Euroatomului și Adunării Generale a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, la început ca Adunarea parlamentară europeană, care în 1962 și-a schimbat denumirea în Parlamentul European. Este format din 626 de deputați, cu mandatele în corespundere cu fracțiunile sale politice. Parlamentul European se convoacă la ședințele ordinare, care sunt divizate în două părți: sesiunile de primăvară și de toamnă, cât și la ședințele extraordinare. Ședințele acestei instituții au loc aproape în fiecare lună, cu excepția concediilor de vară. Cele mai importante împuterniciri ale Parlamentului european sunt aprobarea bugetului, cât și participarea la următoarele tipuri de acțiuni: consulting, aprobare, cooperare instituțională și luarea în comun a deciziilor. În procesul de extindere a UE, în corespundere cu procedura de aprobare, Parlamentul primește hotărârea despre aprobarea deciziei despre extindere, înaintate de Consiliul Europei, și aprobă proiectul tratatului de aderare.

Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa – proces chemat să promoveze cooperarea europeană în domeniul comerțului și drepturilor omului. Membrii acestei conferințe sunt SUA, Canada, Rusia, fostele republici sovietice și întreaga Europă. Ea a fost redenumită, în 1994, în Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE).

Criteriile Copenhaga – criterii, îndeplinirea cărora va permite unei țări europene să sere la calitatea de membru al UE (au fost determinate la summit-ul Consiliului European de la Copenhaga din 21-22 iunie 1993): 1. atingerea unei stabilități a instituțiilor, ce asigură democrația, supremația legii, respectarea drepturilor omului, stima și protecția minorităților; 2. existența unei economii de piață în funcțiune; 3. capacitatea de a face față presiunii concurențiale și puterilor de piață din cadrul Uniunii; 4. posibilitatea de a-și asuma obligațiuni în legătură cu calitatea de membru, inclusiv realizarea obiectivelor Uniunii politice, economice și monetare; 5. (criteriu independent) garantarea faptului că aderarea țării nu va slăbi integrarea europeană. De asemenea, există divizarea criteriilor în trei grupuri: 1. criterii politice: stabilitatea instituțiilor ce asigură democrația, supremația legii, respectarea drepturilor omului și protecția

minorităților; 2. criterii economice: economia de piață care face față concurenței pe piața comună; 3. criteriul ce garantează aprobarea *acquis communautaire* și executarea obiectivelor Uniunii politice, economice și monetare.

Politica Agrară Comună – sistem contradictoriu, creat după Tratatul de la Roma pentru ridicarea productivității agriculturii și susținerea veniturilor fermierilor din Uniunea Europeană. Este pus în aplicare prin intermediul implicării guvernamentale extensive pe piața agricolă.

Politica externă și de securitate comună – «pilonul II» al Uniunii Europene, creat prin Tratatul de la Maastricht în schimbul Politicii europene de cooperare. Ea instituie obiectivele comune ale politicii externe a UE și cere ca statele membre și instituțiile UE să interacționeze între ele pentru atingerea acestor obiective.

Consiliul Uniunii Europene – instituție creată în 1949 pentru promovarea integrării europene după al doilea război mondial. A jucat un rol important în promovarea drepturilor omului. În cadrul acestei instituții activează Curtea europeană pentru drepturile omului.

Consiliul de Miniștri – organ de directivă al UE, constă din ministerele statelor membre. În colaborare cu Parlamentul european, Consiliul are dreptul de a aproba și a respinge actele normative ale UE.

PHARE (Poland and Hungary Action for Restructuring of the Economy) – program de asistență financiară, coordonat de Comisia Europeană din 1989, pentru restructurarea economiei și realizarea reformelor în țările Europei Centrale și de Sud-Est. Bugetul *PHARE* pentru anii 2000-2006 constituie 1,56 miliarde Euro.

TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States) – program de asistență financiară, oferită țărilor CSI și Mongoliei pentru realizarea reformelor. Această asistență a constituit 2,24 miliarde Euro în anii 1996-1999.

SURSE DE INFORMAȚIE

1. *A Guide to the Enlargement of the European Union*. European Institute of Public Administration, Maastricht, 1999.
2. Åslund A. & Warner A., *Enlargement: Consequences for the CIS Countries*. Beyond Transition. CASE, Warsaw, 2002.
3. *Approaching Europe – Growth, Competitiveness and Integration*. Institute of Macroeconomic Analysis and Development, Ljubljana, 1995.
4. *Balkans Political Economy: Crisis, Policy and Business*. Institute for Market Economy, Sofia, 2002.
5. *Central and Eastern Europe on the Way into the European Union*, Weidenfeld W. (ed.). Bertelsmann Foundation Publishers, Gütersloh, 1999.
6. Grant W., *The Common Agricultural Policy*. MacMillan Press, London, 1997.
7. *Europe and the Challenge of Enlargement*. EC Commission. Bulletin of the European Communities, Brussels, 2001.
8. *Europe from A to Z*, Weidenfeld W. & Wessels W. (ed.). Institute of the European Policy, Berlin, 2002.
9. *The European Union and the Republic of Moldova*. Partnership and Cooperation Agreement, European Commission, Brussels, 1998.
10. *National Strategy for Integration*. Committee for European Integration, Warsaw, 1997.
11. *National Strategy Preparing Romania's Accession to the European Union*. Bucharest, 1999.
12. *Nations in Transit*, Karatnycky A., Motyl A. & Piano A. (ed.). Transaction Publishers, New Jersey, 2001.
13. Porter M., *The Competitive Advantage of Nations*. The Free Press, N.Y., 1990.
14. *Transition Report*, European Bank for Reconstruction and Development, London, 2002.
15. *Transition. The First Ten Years. Analysis and Lessons for Eastern Europe and the Former Soviet Union*. The World Bank, Washington D.C., 2002.
16. Szamnelly H. & Jameson B., *A "Coming Home" or Poisoned Chalice?* Center for Research into Post-Communist Economies, London, 1998.
17. Schultze C., *The EU's Reform of External Aid*. World Bank: "Transition", Mar.-Apr. 2002.
18. Zamfirescu I., *Costuri și beneficii ale aderării la Uniunea Europeană pentru Țările Candidate din Europa Centrală și de Est*. Institutul European din România, București, 2001.
19. *Экономика переходного периода*, Гайдар Е. (ред.). Институт экономических проблем переходного периода, Москва, 1998.
20. *Acordul de parteneriat și cooperare Republica Moldova – Uniunea Europeană: Buletin informativ*, 1999-2002.
21. *Barometrul de opinie publică*. Institutul de politici publice, Chișinău, martie-aprilie 2002.
22. *Benchmarking Report on the Implementation of the PCA Moldova – EU*, TACIS, 2002.
23. Cantemir D., *Descriptio status Moldaviae*, Petropoli, 1727 / Кантемир Д., Описание Молдавии. Картя молдовеняскэ, Кишинев, 1973.
24. *Country Strategy Paper 2002-2006*. National Indicative Programme 2002-2003. Moldova. TACIS, Brussels, 2001.
25. Gudym A., *The First Round of Reforms in Moldova*. South-East Europe Review, Baden-Baden, 1999.

26. Gudym A., *Die Republik Moldau zwischen Transformation und Status Quo: politische Reflexionen über zehn Jahre Unabhängigkeit*. Republik Moldau im europäischen und sicherheits-politischen Kontext, Kurth H. (ed.). Friedrich Ebert Stiftung, Hamburg, 2001.
27. Gudym A., *How Far is Moldova from Brussels?* Economic Survey, #9. CISR, Chisinau, 2002.
28. *EU-Moldova Cooperation Council*. Minutes. Brussels, May 2001, April 2002.
29. *Концепция внешней политики Республики Молдова* (проект). Министерство иностранных дел. «Независимая Молдова», 30 апреля 2002.
30. *Moldova: Implementing Global Competitiveness*. An Action Oriented Strategy for Economic Development, UNDP-Moldova, Chisinau, 1996.
31. *Moldova: Open to the World*, Gudym A. (ed.). Ministry of Economy, Chisinau, 1995.
32. *Moldova și integrarea europeană*, Barbaroșie A. și Cheorghiu V. (ed.). Institutul de politici publice, Chișinău, 2001.
33. *Raportul național al dezvoltării umane*, UNDP-Moldova/CISR, Chișinău, 2000.
34. *Republic of Moldova: Strategy for Development*, UNDP-Moldova/CISR, Chisinau, 1998.
35. Сорочан О., *Экономическое реформирование в Молдове: специфика и уроки 90-х годов*. «Вопросы экономики», №6, Москва, 2001.
36. *Study on the Economic Feasibility of an EU-Moldova Free Trade Area*, TACIS/CISR, 1999.
37. *Strategia Republicii Moldova privind asocierea la Uniunea Europeană (proiect)*, Ministerul Afacerilor Externe, Chișinău, 2000.
38. *Strategia națională pentru dezvoltarea durabilă – Moldova 21*, PNUD-Moldova, Chișinău, 2001.
39. *Strategy for Moldova*, EBRD, London, 2001.
40. Одажиу Шт., *Главная задача – создание благоприятного инвестиционного климата*. «Независимая Молдова», 25 июня 2002.
41. *Президент готов к европейской интеграции*. «Эконом. обозрение», 7 июня 2002; Обращение Президента РМ В. Воронина. «Независимая Молдова», 17 июля 2002.
42. Vennon T., *Implementation of the Partnership and Cooperation Agreement Republic of Moldova – EU. Study of the Economic Feasibility of an EU-Moldova Free Trade Area*. Centre for European Studies, Brussels, 1999.
43. Uniunea Europeană pe Internet:
<http://europa.eu.int/comm> – materialele Comisiei Europene
<http://www.europarl.eu.int> – materialele Parlamentului European
<http://ue.eu.int/newsroom> – materialele Consiliului Europei
<http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/index.htm> – textele tratatelor despre UE
http://europa.eu.int/comm/agenda2000/index_en/html - Agenda 2000
<http://europa.eu.int/comm/dg1a/enlarge/index.htm> – informație despre extinderea UE
<http://www.europa.eu.int/comm/dg10/libraries> – bibliotecă *on line*.

DESPRE AUTOR

Anatol Gudîm – economist, director executiv al Centrului de Investigații Strategice și Reforme (CISR), organizație non guvernamentală. Specialitatea până în 1991 – planificarea economiei naționale; mai târziu – reformarea economiei (studii macroeconomice, schimbări structurale, analize regionale).

În calitate de cercetător s-a format, activând la Institutul Economiei din cadrul Academiei de Științe a RSSM (până în 1986 – politică industrială, economie regională), Institutul de cercetări științifice al Comitetului de Stat pentru Planificare al RSSM – ICȘP (analiză macroeconomică, elaborarea programelor, 1986-1990), Centrul de consulting “Economics Expert LTD” (1991-1993), Proiectul comun al Băncii Mondiale și Programului de dezvoltare ONU (analiză macroeconomică, prognozare, 1997-1999).

Experiență de lucru în aparatul de stat: vice-președintele Comitetului de Stat pentru Planificare – directorul ICȘP (1986-1990); Prim Vice Ministru al economiei (1994-1997). Economist emerit al RSSM (1986), membru al Consiliului de experți al Ministerului Economiei.

Pregătire profesională: Institutul Economiei al Academiei de Științe a URSS, Moscova (doctor în economie), Joint Vienna Institute, IMF Institute (cursuri de calificare). Posedă experiență în organizarea cercetărilor științifice. A pregătit 12 doctori în științe economice. 140 de publicații, inclusiv în străinătate, 7 monografii.

Principalele publicații ale Centrului de Investigații Strategice și Reforme (în limbile română, rusă și engleză) sunt accesibile în Internet:

<http://cizr-md.org>